

Mász Lilla és Varga Viktor
Külföldi utazások (2023)

SÉD 60.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP
XI. évfolyam, 2025. 6. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2025. 6. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczí János, Gopcsa Katalin,
Grászli Bernadett, Király Viktor,
Perlaki Claudia, Vondervisztné Kapor Ágnes

E szám szerkesztője:

Géczí János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Felelős kiadó:

a Pannon Egyetem

rektora

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata

támogatásából

Folyóiratunk elektronikus formában

elérhető az alábbi címen:

https://epa.oszk.hu/03500/03506

SZÁMUNK SZERZŐI

Áfrány Gábor *fotóművész*

Árkovics Edit *közművelő*

Can Togay *költő, filmrendező, egyetemi tanár*

Cséka György *esztéta, kritikus*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező*

Erdélyi Ágnes *karnagy*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Fogl Krisztián *történész, muzeológus*

Fürj Katalin *drámapedagógus, középiskolai tanár*

Grászli Bernadett *művészettörténész, szerkesztő*

Kilián László *író, szerkesztő*

Király Viktor *középiskolai tanár*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Kurdy Fehér János *költő, művészeti szakíró*

Ladányi Isván *irodalmár, egyetemi docens*

Marton Eszter *kulturális közösségszervező*

Miklós Csongor *református lelképásztor, kántor, középiskolai tanár*

Molnár Erzsébet *előadóművész*

Nyakas-Fehér Fatime *műfordító*

Nyakas Krisztián *zenész*

Ollé Emese *egyetemi hallgató*

Ölbei Livia *újságíró*

Órsi Ágnes *újságíró*

Palágyi Sylvia *régész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Salamon Júlia *egyetemi oktató*

Szikra Ágnes *középiskolai tanár*

Sziránszki Klaudia *régész*

2 Farkasné Molnár Csilla

A beletörődés mint menekülőút

Árva. Magyar–német–francia–angol film, 2025. Rendezte Nemes László. Foton, 2025. október 25.

3 Király Viktor

Semmi sem csillog

Minden csillag. Magyar filmdráma, 2025. Rendezte: Olasz Renátó. Premier előtti filmvetítés, utána közönségtalálkozó Olasz Renátó rendezővel. Foton, 2025. november 2.

4 Nyakas Krisztián

Hang – Kép

Kovács Attila koncertje Baumann Béla képeire. Zenei csemegék a Pannon Egyetemen rendezvénytársaság. Pannon Egyetem, aula. 2025. szeptember 30.

5 Ladányi István

Az élet megy tovább

Dés László – Nemes István – Koltai Róbert – Nógrádi Gábor: *Sose halunk meg.* Musical. Rendezte: Vándorfi László. Kőszínházi bemutató: 2025. szeptember 19.

5 Fürj Katalin

Már a nosztalgia sem a régi?

Dés László – Nemes István – Koltai Róbert – Nógrádi Gábor: *Sose halunk meg.* Musical. Rendezte: Vándorfi László. Pannon Várszínház, 2025. október 26.

8 Szikra Ágnes

Mégiscsak száll új szárnyakon a dal...

Szőrényi Levente–Bródy János: *István, a király.* Rendező: Oberfrank Pál. Veszprémi Petőfi Színház, 2025. október 3.

A borítófotó

a *Techno/Tópia – A technikai kép*

jövőképei című kiállításon készült

a Csikász Imre Galériában.

séd könyvek

• Csuhay István:

Szobornék városa. Tizennégy veszprémi szobor a múlt század második feléből

• Strenner József–Gáspár Gábor:

Veszprémi fák és bokrok

• Gopcsa Katalin:

Veszprémből nézvést

• Palágyi Sylvia:

A teljesség szimbóluma

• Géczí János–Stirling János szerk.:

Régi magyar kertek

• Ladányi István:

Időszaki kiállítás

a séd

az alábbi helyeken kapható:

• ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti

Központ, Veszprém, Hóvirág utca 1.,

• Agóra Városi Művelődési Központ

Veszprém, Táborállás park 1.,

• Egyetemi Könyvtár és Levéltár

Veszprém, Wartha Vince utca 1.,

• Eötvös Károly Megyei Könyvtár

Veszprém, Komakút tér 3.,

• Hangvilla

Veszprém, Brunsznyi Árpád u. 2.,

• Kabóca Bábszínház

Veszprém, Deák Ferenc utca 13.,

• Laczkó Dezső Múzeum

Veszprém, Erzsébet sétány 1.,

• Művészetek Háza

Veszprém, Vár utca 29.,

• Pannon Egyetem B épület, porta

Veszprém, Egyetem utca 10.,

• Veszprém Megyei Jogú Város

Önkormányzata Polgármesteri Hivatala

Veszprém, Óváros tér 9.

Folyóiratunk minden páros

hónap első hetében jelenik meg.

Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 9 Kovács Attila
Kétség és erő
Szörényi Levente–Bródy János: *István, a király*. Rendező: Oberfrank Pál. Veszprémi Petőfi Színház, 2025. november 13.
- 10 Molnár Erzsébet
Szeretném, hogyha szeretnének
Ady & Léda. Életrajzi táncjáték. Veszprémi Petőfi Színház, 2025. október 18.
- 10 Ölbei Livia
Kabócazúgás
A veszprémi Kabóca Bábszínház a 2024/25-ös évad végén három nap alatt koncentráltan mutatta meg, hogy a 2023-as korszak- és modellváltás után hova jutott, merre tart.
- 13 Szikra Ágnes
Gömbölyű és gyönyörű
Fernando Botero: *Táncoló festmények 2.0*. Kabóca Bábszínház, 2025. október 4.
- 16 Ollé Emese
Kő, villa, olló, gyerek kezébe nem való!
Kőleves. Kabóca Bábszínház, 2025. október 11.
- 17 Árkovics Edit
Ötlettér
BotanicArt / Oázis projekt. Művészetek Háza Veszprém – Dubniczay-palota. 2025. június 21. – december 17.
- 18 Cséka György
Ugató dívány
Techno/Tópia – A technikai kép jövőképei. Kurátor Gerhes Gábor, társkurátor Áfrány Gábor. Művészetek Háza Veszprém, Csikász Galéria. 2025. szeptember 20. – november 16.
- 20 Salamon Júlia
Páros kísérletek egyneműsítésre és modellezésre
Fagyott felhő és sivatagi por. Enzsöly Kinga és Tulisz Hajnalka kiállítása. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2025. október 4. – december 7. (Részletek a kiállításhoz készült vezetősövegből.)
- 21 Áfrány Gábor
Jól lakni
Haraszti Zsolt: *Lakj jól! – harasztizsolt 60,29*. Mestermű Galéria, 2025. október 10. – november 8.
- 23 Órsi Ágnes
Veszprémi Szemle 78.
A Veszprémi Szemle város történeti folyóirat 78. száma Bemutató: Eötvös Károly Könyvtár, Kisfaludy-terem. 2025. szeptember 26.
- 23 Can Togay
Villanásnyi dramaturgia
Loop négyzet. Művészetek Háza Veszprém, F|x|r Galéria. 2025. szeptember 16. – november 16.
- 23 Marton Eszter
Varródoboz
Auer-ház, S-stúdió. 2025. szeptember 26–27–28.
- 24 Éltes Erzsébet
Irodalom, ihlet, illúzió
Mérgek litániája – Csáth, a morfinista – Kosztolányi, a kokainista. Kerekasztal-beszélgetés a Pannon Kulturklub szervezésében. Papírkutya, 2025. szeptember 29.
- 24 Grászli Bernadett
Mesemondók találkozása
Elrejtett hangok. Közreműködő: Derengő. Rendező: Benkovits Bálint, zeneszerző: Domonkos Csilla, látványtervező: Megyeri Annamária, forgatókönyvíró: Somogyi György. Megnyitőesemény: 2025. október 16. CODE Digitális Élmenyközpont.
- 25 Molnár Erzsébet
Párbeszéd sötétben
Vecsei H. Miklós és zenész barátai, a QJÚB együttes Csoóri Sándor-estje. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2025. október 16.
- 26 Nyakas-Fehér Fatime
Sok jó hangszer kis helyen is elfér
The Bluesberry Band-koncert. Papírkutya, 2025. október 30.
- 26 Kurdy Fehér János
Egy természetvarrat
Géczi János: *Természetvarrat*. Tíz szegedi dekollázs 2025. Szegedi Tudományegyetem, Bartók Béla Művészeti Kar, kiállítási tér. 2025. november 14. – 2026. február 7.
- 27 Kilián László
Hollywoodba a Hangvillából
Beszélgetés *A filmsztár* című darabról Juhász Anna Irodalmi Szalonjában. A Hangvilla kávézója, 2025. november 16.
- 28 Kovács Attila
Nord & Origó
A Gizella Női Kar, a Telki Női Kar és a Filmhatás Zenekar közös koncertjén Ola Gjeilo és Halász Károly műveit szólaltatták meg. Pannon Egyetem, aula. 2025. szeptember 28.
- 29 Erdélyi Ágnes
Regényes fesztivál
13. Nemzetközi Romantikus Kórusfesztivál. 2025. október 4–12.
- 30 Rostetterné Nagy Rita
Csellóművész hazai pályán
A Mendelssohn Kamarazenekar 2025–26-os bérleti sorozatának első hangversenye Somodari Péter gordonkaművész közreműködésével. Hangvilla, 2025. október 13.
- 32 Miklós Csongor
Hatvanéves a református kántorképzés
A Veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság hangversenye. Pápai Református Ótemplom, 2025. október 18.
- 33 Kovács Attila
Sturm and Drang...
Bogányi Gergely és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye. Hangvilla, 2025. november 24.
- 35 Palágyi Sylvia
Háború, régészet
Háború, régészet és kulturális örökségvédelem. Tudományos konferencia. Veszprém–Budapest, 2025. november 12–13..
- 36 Sziránszki Klaudia
Mennyi kincs
„Mennyi kincs rejlik még nálunk mindenhol...” Tudományos konferencia „a népvándorlás zavarteli korából” dr. Somlainé dr. Perémi Ágota tiszteletére. 2025. november 18.
- 37 Fogl Krisztián Sándor
Várostörténeti tanulmányok
Veszprém várostörténeti tanulmányok 1–2. (Fogl Krisztián Sándor szerk.) és *Város születik. Veszprém város 18–19. századi történetének alapidokumentumai és alapkérdései* (Márkusné Vörös Hajnalka szerk.) Kötetbemutató. Laczkó Dezső Múzeum, 2025. november 27.
- 40 Órsi Ágnes
Teremtő képzelet
Csányi Vilmos etológus volt a Vedegetlet Veszprémért Egyesület *Társalgó* című rendezvénysorozatának vendége. Kabóca Bábszínház, 2025. november 26.

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

A beletörődés mint menekülőút

Árva. Magyar–német–francia–angol film, 2025. Rendezte Nemes László. Foton, 2025. október 25.

Beletörődés: mennyire beszédes kifejezés! A megjelenített '50-es években törődik, szenved a lélek, a test, a személy és tágabb összefüggésben az egész társadalom, miközben a rossz elfogadásának keserősége járja át. Ugyanez a folyamat játszódik a főszereplő kiskamasz és édesanyja lelkében is. 1957 tavaszán a 12 éves kisfiú, Hirsch Andor (Barabás Bojtorján) apakeresését, felnövéstörténetét látjuk sok történelmi mozaikkal kirakva, vászonra festve.

Nemes László Oscar-, Golden Globe-, BAFTA-díjas rendező (*Saul fia*, *Nap-szállta*) édesapja, a Kossuth-díjas film- és színházi rendező, Jeles András gyermekkorának történetét vitte filmre, elmondása szerint mindenben a valós eseményekre építve. Alkotótársa a forgatókönyv megírásában a magyar felmenőkkel rendelkező francia író, irodalomtörténész, Clara Royer volt.

Jeles András 1945-ben született Jászberényben. Kicsiként gyermekotthonban él, ahol néhány év múlva megjelenik édesanyja és magához veszi. Megtudjuk, hogy a férj eltűnt a háborúban, zsidó lévén valószínűleg haláltáborba hurcolták, a fiatal nőt pedig családja vidékre menekítette a deportálás elől. Egy jászberényi hentes fogadta be pénzért, aki visszaélve a nő kiszolgáltatott helyzetével, szexuális kapcsolatra kényszerítette. A diktatúrák, háborúk egyik következménye a rengeteg csonka család. A szülők, nagyszülők életveszélyes időskön mentek keresztül, képtelenné váltak az őszinte kapcsolódásra, a szeretet kimutatására, a szeretettel érintésekre. Anyaként nem viselkedett másképp a Waskovics Andrea által megformált Klára sem. Képtelen volt kapcsolódni gyermekéhez, a kisfiú egyáltalán nem azt kapta édesanyjától, amire vágyott. Nemes László nyilatkozta néhány éve, hogy őt a szubjektív filmkészítés érdekli, melyben a főszereplő perspektívá-

ját érvényesíti. Az *Árvában* egy kisgyerek szemével látunk, az ő gondolatain, érzésein, dühén keresztül tapasztaljuk meg a világot. S milyen ez a világ? Félelmek, elhallgatások világa. Válasz nélkül hagyott kérdések világa. Az őszinteség hiánya, aggodalmak, romok mindenütt.

A képi világ tökéletesen adja vissza az 1956-os forradalom harcai után egy évvel még romos Budapestet, a város még a háború sebeit is viseli. Poros, szürke világ, sárgás-barnás képek. Az Erdély Mátyás (Kossuth-díjas operatőr, eddigi filmjeiben Nemes László alkotótársa) által megteremtett képi világ tökéletesen áll a tartalom szolgálatába: a nyújtott snittek és a különös beállítású közelik jól érzékeltetik a szereplők lelkivilágát, bevonják a nézőt a cselekménybe. A rendező elmondása szerint a választott 4:3-as képarányban van egyfajta archaizáló hangulata, s azazal, hogy a filmnegatív maximális felületét használják, érdekes kompozíciós megoldások jöhetnek létre. A film hatásosan ábrázolja a saját sorsukban evickélő, vergődő, a vérbe fojtott forradalom után túléléssel próbálkozó emberek világát.

Kiszolgáltatott, megfélemlített felnőttek közt tévelyeg a kiskamasz Andor. Egyetlen támasza hasonló korú barátja, Sári, akinek szintén megvan a „maga keresztje”, titkos, nehéz sorsa. Sári történetébe ágyazódik Andor legsúlyosabb tet-

te: meggondolatlansága, elhatalmasodó haragja tragédiát szül, s ezzel újabb embert próbáló terhet kap a vállára. Mindkét gyermekszereplő nagyszerű alakítást nyújt, természetesen mozognak a kamerák előtt. Barabás Bojtorján igazi színészi képességeket csillogtat, tízezer gyermek közül esett rá a választás. Nagyon hiteles az anya szerepében Waskovics Andrea játéka, a jászberényi hentes figuráját megformáló francia színész, Grégory Gadebois pedig különlegesen jó alakítást nyújt. Teljes szövegét megtanulta magyarul, csak a kiejtését kellett tökéletesíteni mesterséges intelligencia segítségével az utómunkában. Szerepében egyszerre testesíti meg a vad, durva férfit és a szeretetre, fia elfogadására vágyó apát.

A kisfiú sosem látta a háborúban eltűnt „apját”, csak egyre keresi és dédelgeti a jegyirodát vezető, pesti értelmiségi Hirsch Elek emlékét. Nem is tudja elfogadni, hogy már soha nem tér haza. Megrázó vonulat a filmben, ahogy Andor a pince mélyén egy rozsdás kazánon keresztül próbál apjához beszélni. Ám egyszer csak megjelenik Andor életében valódi apja, a vidéki hentes. Egy elképzelt, idealizált apakép küzd a kisfiú lelkében az erőszakos, gonosz és kegyetlen látott, mégis a valóságban létező apa figurájával. Berend Mihály, a vér szerinti apa pont úgy fojtja meg erőszakosságával a körülötte élőket, ahogy az ötvenes évek épülő diktatúrája. A film végi készülődés a május elsejei ünnepségre szimbóluma lehet a beletörődésnek, ahogy a záró képsor is, melyben a „család” felül az óriáskerékre. Létezik a mondás: megszöksz vagy megszőksz – ez jutott eszembe a film végén, és a gondolat, hogy milyen jó lenne részt venni egy közönségtalálkozón, ahol Jeles András a vendég...

A 900 millió forintos állami támogatás mellett nemzetközi koprodukcióban forgatott film Magyarország Oscar-nevezettje lett. Nemes László értékes, megrázóan szép filmet rendezett, mely egyszerre szól a holokausztról, a gyermeklelékéről, '56-ról, a születő „népi demokráciáról”, felnőttkori lelki sebekről. Magyar nézőként jól értjük az üzeneteit. Jövő januárban kiderül, hogy az amerikai filmakadémia tagjai is tudnak-e azonosulni a 12 éves Hirsch Andor történetével.

Farkasné Molnár Csilla

Két fiatal hazalátogat. Karácsony van, ilyenkor hazalátogat az ember. Otthon valószínűleg készül a töltött káposzta, a halászlé, a bejgli, de Milán és Bianka most a presszó felé mennek. A presszó felé, amely még egyedül nem zárt be a soron, vagy tán ez is bezárt, csak most kinyitott kicsit a társaság kedvéért, ahol összegyűltek a régi barátok, mert a régi barátok össze szoktak gyűlni a karácsonyi hazalátogatásokkor, és ahol az idióta Öcsi letolt gatyával nyomja pucér hátsóját a kirakathoz üdvözlésképpen, mert Öcsi már csak ilyen, minden baráti társaság Öcsije ilyen, hívják bárhogy is. De Milán és Bianka most még csak mennek a presszó felé, az utca kihalt, a világ fekete-fehér, utcalámpák és neonfények hunyorognak.

Semmi sem csillog

Minden csillag. Magyar filmdráma, 2025. Rendezte: Olasz Renátó. Premier előtti filmvetítés, utána közönségtalálkozó Olasz Renátó rendezővel. Foton, 2025. november 2.

A látvány

Nr. 3 (The Spectacle). Kenyeres Bálint filmje (2025, 15 perc). A XIII. Frits Hús Budapesti Nemzetközi Rövidfilmfesztivál vetítésén a Fotonban, 2025. május 29. – június 4.

A májusban megrendezett Frits Hús Budapesti Nemzetközi Rövidfilmfesztivál versenyprogramjához adta a szereplői díjazásért is felkérték a filmjét. A Fotonban a fesztivál magyar filmes versenyprogramjának 19 alkalmasból 19-et tekinthetjük meg az érdeklődők, köztük Kenyeres Bálint Cannes-ban egyetemi magyar produkciókért verseny díjazásért, a Nr. 3 (The Spectacle) című alkotást is.

Kenyeres Bálint 2005-ben vágott az első film- és televíziós munkáinak, amelyeket Zombolyar János, Sára Berta és Gerendásy Péterrel együtt. Egyre inkább a saját témáit és a világot szemlélő, a nemzeti identitás kérdéseit vizsgáló munkáit készíti. A legújabb filmje, a *Séd* (2025), a közönségtalálkozó és a filmvetítés alkalmán a Fotonban és a Fotonban is megtekinthető.

Séd, 2025. 4. sz., 18. old.

Így kezdődik Olasz Renátó első nagyjátékfilmje, a *Minden csillag*. És hogy miről szól a film? A barátságról? A barátokról? A hazatérés nehézségeiről? Arról, hogy maradni jobb vagy menni? Az együttlétről? A magányról? Társakról és társtalanságról? Szerelmeiről? Arról, hogy mi a szerelem? A 30-asok nemzedékéről? A boldogságról?

Vagy éppen a boldogság totális elérhetetlenségéről?

Hát igen, ilyesmikről szól. Számos történet mondja el egészen az ókortól kezdve, hogy milyen nehéz hosszú idő, máshol szerzett, gyakran intenzív tapasztalatok után hazatérve kommunikálni a rég nem látottakkal. Vágyunk találkozni fiatalunk helyszíneivel és embereivel, de odaérve azt érezzük, hogy semmi sem olyan, mint volt. Ők változtak, vagy mi változtunk? Valószínűleg mindkettő, de mindegy is, hiszen a végeredmény számít: a kommunikációképtelenség. Tudunk persze beszélni „a régi, szép időkről”, de az újakról kevésbé. Nemcsak azért, mert kevésbé szépek, sokkal inkább amiatt, mert nem ezekkel az emberekkel szépek vagy rondák vagy akármilyenek.

A helyzet hangulata így óhatatlanul nosztalgikus és melankolikus. Aki itt maradt, árulással vádolja azt, aki elment, vagy azon bánkodik, hogy neki is el kellett volna mennie („Ha lett volna valaki, aki elvisz!”). És aki elment? Hát az valahol máshol magányos, Budapesten vagy Dániában, és töprenghet azon, hogy vajon itt maradván másképp alakult volna-e minden.

Ha már magány és nosztalgia, nyilván előbb-utóbb, de leginkább előbb és utóbb is előkerülnek az emberi kapcsolatok. Egy három lányból és öt fiúból álló baráti társaságban garantáltan voltak beteljesült és beteljesületlen szerelmek, amelyeket aztán az újraegyesülés felidéz, sőt meg is idéz. Ezek a megidézett szerelmek és vonzalmak azután a „nagyon tetszel!” kommunikációs szintjén artikulálódnak, ami adott esetben elég is egy gyors autós numerához, de valódi elégedettségérzethez semmiképpen nem vezetnek, inkább csak újabb frusztrációkhoz. Különös fricska, hogy az egyetlen igazi, sokáig elfojtott

ézelmekben gyökeredző szerelmi válságot a taplószerűen egyszerű Öcsitől halljuk, de természetesen őt Bianka csak kineveti.

És miközben a szereplők vélt és valós démonjaikkal küzdenek, néha feltűnik a színen, a presszóban békésen körülzárva, az utcán trappolva vagy éppen az ablakban elsuhanva egy fehér ló, amely élő metaforaként emeli el a valóságtól a film miliójét. Ugyanebben egyébként nagy szerepe van Bántó Csaba operatőr okosan komponált, fekete-fehér képeinek, valamint Mészáros Ádám kiváló filmzenejének is, ami egy sejtelmes, westernfilm-szerű atmoszférát teremt, ami szintén folyamatosan elbizonytalanít bennünket a hol és mikor járunk kérdéseiben.

Mert bár a rendezőnek kimondott szándéka volt egy nemzedéki életérzést megidézni filmjével, a közönségtalálkozó beszélgetéséből kiderült, hogy gyakorlatilag minden felnőtt generáció magára ismert a karakterekben és a helyzetekben, a saját érzéseit vélte viszontlátni a vásznon. Ahogy a kisvárosi utcákban (Olasz Renátó a filmet szülővárosában, Tiszavasváriban forgatta) a rendező elbeszélése szerint egy másik találkozáson a sepsiszentgyörgyi nézők egyértelműen saját városukat vélték felfedezni – és egyébként én magam is határozottan láttam a veszprémi stadion parkolóját a film egy jelenetében.

A *Minden csillag* abba a függetlenfilm-sorozatba illeszkedik, amelynek akotásai mindenfajta állami támogatás nélkül, gyakorlatilag minimális költségvetéssel készültek, ugyanakkor a film sok ereje is ebből a szükségszerű, de kon-

ceptiózusan is vállalt minimalizmusból ered. A színészek között vannak profik és amatőrök is, de az ebből fakadó különbségeket nagyrészt ellensúlyozza az a technika, hogy nem előre megírt, gondosan fejlesztett forgatókönyvvel dolgoztak, hanem együtt építették fel a karaktereket, és néhány előre meglévő gondolatot és mozzanatot leszámítva együtt dolgozták ki a jeleneteket, a dialógusokat. Tarr Béla szerepel a film producereként, de ő sem telepedett rá az alkotásra, inkább csak biztatta Olasz Renátót, és tanácsokkal látta el őt (amiket aztán részben meg is fogadott). A lovat sem Tarr Béla hozta, hanem a sors: a forgatásra készülve édesanyja hívta fel egyszer a rendezőt, hogy egy ismerőse kérdezte, nem kell-e ló a filmhez. Olasz Renátó visszakérdezett, hogy van-e fehér. Volt.

A *Minden csillag*ban semmi sem csillog. Minden tompa, visszafogott, mélabús. A szereplői alapvetően nem tudják, hogyan lehetnének boldogabbak, vagy hogy van-e egyáltalán bárminek értelme. (Nincs.) De az igazi varázslata a filmnek, hogy úgy beszél erről a boldogtalanságról, hogy mi, nézők nem leszünk boldogtalnabbak tőle, még ha részben vagy egészen magunkra is ismerünk. Nincs rá magyarázatom, miért van ez így, de a film inkább megnyugtat, hogy az érzéseinkkel, a vágyainkkal nem vagyunk egyedül.

A film végén minden más, mint az elején, és minden ugyanolyan. Milán és Bianka a már világos, reggeli utcákon mennek hazafelé. Valószínűleg várja őket a bejgli, délben meg a halászlé, esetleg a töltött káposzta.

Király Viktor

Hang – Kép

Kovács Attila koncertje Baumann Béla képeire. Zenei csemegék a Pannon Egyetemen rendezvénysorozat. Pannon Egyetem, aula. 2025. szeptember 30.

Ha jól látom a kis házi digitális naplómban, 2019-ben írtam az első cikkem Attiláról. Azóta több alkalommal megtisztelt engem azzal, hogy felemelt a kollegialitás szintjére, s volt alkalmam tevőlegesen is részt venni a munkáiban. Mivel nem ismerek olyan zongorista zeneszerzőt, aki akárcsak hasonlóképpen is komponálna és játszana, nekem ő az egyik olyan muzsikos, akit ezerből is felismernék, és remélem, hogy lesz majd egyszer alkalmam őt zenekarban is hallani, mert ez az élmény még hiányzik vele kapcsolatban, és igen kíváncsi természetű vagyok. Mondjuk, ezt belülről tapasztalnám meg legszívesebben.

Egy kiállítás képei. Muszorgszkij művével nyitotta meg az estét, amely választás adta magát, tekintve az előadás tematikáját. A színpad két oldala felett, a karzaton, hatalmas kivetítőkön láthattuk *slideshow*-ként levetítve Baumann Béla képeit, tematikus előadás keretében. Első körben a koncerteken elkaptott pillanataiból, másodikként a természetfotóiból, majd végül a sport- és a mozgásművészeti eseményeken meglőtt mozdulatokból vetítettek sorozatot.

Béla annak a pillanatnak a művésze, amelyet nem tarthatunk kézben, s emlékezetünkben is csak homályosan. A buddhisták bölcsessége szerint ne bánkodjunk a múlt dolgain, mert azon már nem változtathatunk, s ne aggódjunk a jövő történései miatt, mert még nem jöttek el. Ehelyett élvezzük a jelen pillanatot, s hozzuk ki belőle a lehető legjobbat. De szigorúan tekintve, minden megélt pillanat azonnal múlttá is válik, amint megtörténik, s ezen a folyamatos elmúláson csupán egy dolog foghat ki valamelyest, ha megörökítjük valahogyan. A fotóművészek ennek a varázslatnak élnek, s bár merőben szubjektív a rögzített pillanat mind látásmódjában, mind témájában, ha a láttató szeme és a pillanatban rejlő művészi lehetőség kellően együttérző a látott világ fotóba merevítendő látványával, még az is megtörténhet, hogy az adott pillanat kimerevített képe nem csak a megörökítő számára okoz boldogságot bármikor a jövőben, hanem mások is örömeiket lelik a látványban, s talán esélyük van érezni valami hasonlót, mint amit a fotós a kat-

tintas pillanatában. Baumann Bélának az a kivételes képessége adatott, hogy jó érzéssel kapja el ezeket a pillanatok. Jó a *time*-ja, ahogy a zenészek fogalmazznak.

Egy régi barátság, két egyedi és eredeti látásmódú művészember Veszprémben, egy jól megkomponált bemutatóest keretein belül.

Muszorgszkij művét követően Kovács Attila felkonferálta Baumann Bélát, aki a tőle megszokott halk szavú módján röviden köszöntötte a közönséget, és ahogy közben, majd a legvégén is megálltak egymás mellett, bevillantak azok az első és szembetűnő benyomások velük kapcsolatban, amiket az elmúlt bő tíz évben szereztem róluk. Két szerény, kedves és hatalmas tudású, tapasztalatokkal bőven felvértezett művészember, akik tökéletesen tisztában vannak a helyükkel a világban. Békét és bölcsességet sugároznak.

A *Figyelemkufár* című kompozíció következett, Attila személyes lázadása a digitális világ fekete lyuk-effektusával szemben. Majd a *Vak világ* a '93-ban született *Gizella* rockoperából, amely mondanivalójában igen aktuális terhet hordoz, ami a tágabb és a honi közéleti dzsungelt illeti. Egy friss szerzeménnyel, egy tömör, amolyan egzaltált nagyvárosi blues-zal folytatódott a koncert, majd egy ballada, s jöttek sorra a kedvenceim, melyek egy részét magam is játszottam Kovács Attilával. A *Rio* című dal után Baumann Béla tárlata áttért a koncertfelvételekből a természetfotókra, a koncert műsora is szépen követte az aktuális tematikát. A *Rozsdafarkú*, majd a *Bakonyi séta*,

amelynek a közepét kicsit megbolondította a szerző, a *Madárház*, amely egy kicsit nehezebb műfajú, még a megszokottnál is tömörebb darab, majd a *Csend* következett, egy gyönyörű lírai dal. A hármas osztatú kiállítás végül az utolsó szakaszába érkezett, a mozgásművészeti és sportfotók körébe, amik különösen gyors és éles látást követelnek egy jó fotóstól. A kézilabdameccseken készült képeit láttam korábban a legtöbbit Baumann Bélának, és az a benyomásom, hogy ezt lehet a legnehezebben úgy megörökíteni, hogy a mondanivaló és a művészi érték is kellő súllyal jelen legyen a képen.

Az este záró szakaszát a *Red Baron* indította Billy Cobhamtól, majd a *Watermelon Man* Herbie Hancocktól, nagy kedvenceim. Csupa dinamizmus, amúgy attilásan megcsavarva. Záródarabokként a *G-moll funky* és a *Tabula Smaragdina* szólalt meg, amelynek ihletője a Hermész Trizmegisztosznak tulajdonított híres ókori mű. Aztán ráadásként a híres Miles Davis-szerzemény, az *All Blues* parafrázisa.

Igazán tömény zenei élményt kaptunk, és hogy mindeközben végignézhattuk Baumann Béla műveinek feltehetően legjobb kivonatát, egy sokkal komplexebb tapasztaláson keresztül még a zenének is adott egy frissebb ízt. Megboldogult Vekkord Egyesületünk korai akciói jutnak az eszembe – Bélát is innét ismerem –, ahol hasonló összművészeti akciókkal kísérleteztünk. Ezeknek mindig nagyon jó a hangulata. Örülök, hogy ott lehettem most az aulában.

Nyakas Krisztián

A *Sose halunk meg* musical, bármennyire is megváltozik minden azzal, hogy művészeti ágot váltunk, óhatatlanul is visszautal a Koltai Róbert nevéhez kötött filmre, támaszkodik annak népszerűségére, a színpadi előadás befogadása során előhívja filmes emlékeinket. Ez nyilván teherterhelés is, ugyanakkor a cselekmény életre keltésében támasz is a feszes dramaturgiájú musical esetében. De mihelyt megkezdődik az előadás, az előtérben Szelle Dávid, körülötte a tánckar olyan erővel ránt be az egész produkcióba, nemcsak a történetbe, hanem a dalok, táncok, fények, díszletelemek játékába, hogy nincs mód ilyesmin töprengeni.

Az élet megy tovább

Dés László – Nemes István – Koltai Róbert – Nógrádi Gábor: *Sose halunk meg*. Musical. Rendezte: Vándorfi László. Kőszínházi bemutató: 2025. szeptember 19.

Fontos testek

Koreográfia és előadás: Fehér Ferenc és Lőrincz László. A Tánc Fesztiválja, Hangvilla, 2025. május 31.

Séd, 2024. 4. sz., 11. old.

A mostani bemutató a 2013-ban színpadra állított előadás felújítása, részben azonos szereplőkkel és ugyancsak Vándorfi László rendezésében. A két főszerepet akkor is Koscsisák András és Szelle Dávid játszotta, az Anya

szerepében is Oravecz Edit volt látható. Terézként tizenkét éve is Pap Líviát, Deutsch bácsiként Krámer Györgyöt láthattuk. „A jegyzőkönyv kedvéért” számba vehetjük továbbá, hogy Keresztesi László most az Apa szerepét játssza, vagy Molnár Ervin ezúttal Boldi szerepét kapta. Megállapíthatjuk, hogy Szelle Dávidon kicsit már szűk Imi rövidnadrágja, nem fizikailag, inkább képletesen, alkata és kiváltképpen mozgásának dinamikája továbbra is hozza a figurát, az arca viszont már inkább a férfié, mint a fiúé. De a műfajnak, a musicalnek van annyi játéka és Szelle Dávidnak is annyi tehetsége, hogy át tudjuk adni magunkat az előadás sodrásának, amely az első táncjelenettől az utolsóig megállíthatatlanul magával ragad bennünket. Koscsisák András pedig kifejezetten megért Gyuszi bácsi szerepére, saját korábbi vagy netán Koltai Róbert egykori filmes szerepformálásától egyáltalán nem zavartatva, mostani magára formálva, autentikusan hozza a

sokat próbált, csalafinta, rámenős, ámde hatalmas szívű vállfaárus szerepét. Az énekesként kiváló Lovas Juci hősiesen helytáll, de mintha még keresné magát az egyszerűre naiv és tüzes Nusika szerepében. A több karaktert is megformáló Fekete Linda meggyőzően hozza mindegyik szerepkörét, de különösen Irma szerepében lehengerlő. És dicsérhetném a többieket is, akik több szerepben egyéni arcot felvillantva, a táncjelenetekben pedig együtt mozogva, szinte folyamatosan színpadon vannak. A leginkább szembetűnő mégis az, hogy bármennyire is rövid ideig láthatók a színpadon a „rég motorosok”, Oravecz Edit, Pap Lívia és Krámer György, az általuk megformált karakterek az első pillanattól élnek, és miután lelépnek a színről, továbbra is emlékezetesek maradnak. Deutsch bácsi ugyan hálás szerepkör, de nagyon is el lehetne rontani, túljátszva akár a tragikus, akár a komikus lehetőségeit, Krámer viszont jó ízléssel, elegánsan egyensúlyozva jeleníti meg az öreg tánctanárt, néhány percében ott van az egész el nem mondott élettörténete. Hasonlóan minőségi Pap Lívia rövid színpadi jelenléte is, úgyszintén behozva a történetbe Teréz egész, semmibe veszett életét, az elmulasztott lehetőségeket.

Ennek az előadásnak a sűrűségében, amelyben sokkal kevesebb a cselekményes elem, mint a filmben – talán a betétdalok érzelmi hatása miatt is, de még inkább a

feszes dramaturgia révén –, nehezebbek a történelmi súlyok: a magyar zsidóság tragédiája, a kommunizmus nyomasztó világa, '56 és az azt követő évek rettenete és aljassága. Ebben a megvilágításban más-kepp mutatkozik meg Gyuszi bácsi megbízhatatlansága, lóversenyfüggősége és a többiek emberi gyengeségei, gyarlóságai. Lehet úgy nézni az előadást, hogy a minden megpróbáltatást túlélő kisember derűjét, a nehézségeken átlendülés lazaságát látjuk benne. Ezt támogatják a dalok és a vidám jelenetek. Az általam látott előadás mégis mintha inkább az elvesztegetett évekről, elvesztegetett évekről szól volna. Az élet persze megy tovább az előtér nyüzsgő játékában, de a színpadról lelépő szereplők ott hagyják a hiányukat.

Kovács Yvette Alida díszlete egyszerű, érthető, funkcionális, Justin Júlia jelmezei visszafogottan támogatják a karaktereket, Krámer György és asszisztense, Balázs Nikolett koreográfiája a fáradhatatlan társulat előadásában dinamikus és arányos, a színészek énekesként is nagyszerűen helytállnak, és ez utóbbi kapcsán aláhúzom még, hogy Vándorfi Lászlónak is kijár az elismerés, nemcsak a rendezésért, hanem azért is, mert folyamatosan meg tudja újítani a társulatot a színház iránt elkötelezett, sokoldalú fiatalokkal.

Ladányi István

Már a nosztalgia sem a régi? De, csak a fókusz módosult

Dés László – Nemes István – Koltai Róbert – Nógrádi Gábor: *Sose halunk meg*. Musical. Rendezte: Vándorfi László. Pannon Várszínház, 2025. október 26.

Kettő az egyben, a

Hevesi Fanni, Csáki Benedek: *Filmvilág* 2025. május 27. és 28. (Kossuth)

Séd, 2024. 4. sz., 13. old.

„Egy fényes, könnyű élet” meg egy tuti lovittipp – erre vágyik Gyula (Koscsisák András) a rendszerváltás utáni magyar filmgyártás 1993-as kultfilmjének 2007-es musicalváltozatában, a Pannon Várszínház felújított előadása által duplán újjászületve. A '60-as évek vadszocializmusának világában vagyunk; eddigre világossá vált, hogy sej, azok a „fényes szelek” nem mindenki lobogóját fűjják egyforma lendülettel, a zászlón belengetett szabadság szelektíven értendő, és a világ holnap-

ra kilátásba helyezett megforgatása mára a tegnap igencsak részlegesen beteljesített ígérete maradt. Persze a darab műfaj és nosztalgia által édes-búsan derűsre satírozott világában mindez – akárcsak a történelem legsötétebb korszakainak emlékezete – csak utalások formájában van jelen.

A storyline az eredeti filmforgatókönyv nyomvonalán halad, de vannak lényeges hangsúlyeltolódások: a műfajspecifikus dramaturgiai igazításokon kívül (pl. hogy a film retrospektív kerettörténete helyett itt egy dalos-táncos kórus keretezi a cselekményt) leginkább a főszereplő Gyula, a vásároló vállfaárus karakterének értelmezésében. A film Gyuszi bácsija ugyan-

is abszolút apolitikus: bár őt is megverik a rendőrök, ezt csintalan ötletével provokálja ki; szabad-csavargó, állandóságtól, elköteleződéstől menekülő életmódját maximum az általánosan elfogadott értékrend elleni lázadésként értelmezhetjük. A musical Gyulája viszont a verést a betiltott dal énekléséért kapja; ehhez jön még az '56-os lyukas zászlónak és vele együtt a lázadás motívumának beemelése. Ettől persze a nő és életfaló hálózó – akinek nőkről alkotott felfogása a lovagi eszmék és a korszakon kiirthatatlanság átívelő macsó himsovinizmus sajátos keveredése – nem válik a forradalom viharmadarává, de privát különállása kap egy enyhe közösségi árnyala-

tot. Így a két Tordai fivér pályája a korszak által felkínált kétféle szereplehetőséggént is értelmezhető: Tordai elvtárs pozíciójával láthatólag gond nélkül belesimul a „mindenki egyenlő, de vannak egyenlőbbek” formálódó rendszerébe, és Tordai Gyula, a gulyásszocializmus langymeleg talaján meggyökerezni képtelen vagabond, aki a jövőnek számára vállalható céllal nem kecsgetgető távlatait régen felcserélte a manák, a pillanatnak élés bódítón szabad, egyszerűsmind szívszorításig bizonytalan életmódjával. Mauthausen és Kistarcsa musicalbéli említése pedig komor történelmi asszociációkat ébreszt: úgy tűnhet, a (meg)menekülés a főszereplő feladhatatlan életformájává vált, csak a halál- és internálótáborok után manapság a hitelezőket, az egzisztenciális bizonytalanságot és életenergiáit felemészítő, önpusztító életmódját kellene túlélnie.

Ettől persze a musical Gyulája nem lesz összetettebb karakter filmes prototípusánál: Koltai vibrálóan energikus, egyszerre domináns-magabiztos és sebezhető, végletekig ellentmondásos kismemberét – ahogy a film többi zseniális alakítását, felejthetetlen helyzetét és stílussteremtő megoldásait – az arc, a tekintet, a színészi játék apró rezdüléseit is megragadni képes plánok beleégették filmes emlékezetünkbe. Koscsisák András alakításában a nagyszínpad és a zenés színház eszközeivel éled újra a lovagias-nőkbálványa, még-mindig-sármos ex-szívtipró,

laza-asszertív marketinges-kommunikációs őstehetség, saját mikrovilágába szervezült mindenki Gyulája; egyszerűen, bensőséges-lírai megéléssel elénekelt *Legyen úgy* dala az előadás egyik érzelmi-hangulati csúcspontja.

Egy (poszt)modern pikareszk, amely a nevelődési történet elbeszélésrendjét is követi: a dramaturgia kitüntetett nézőpontja Imi (Szelle Dávid), a 17 éves kamasz perspektívájából láttatja a világot, a néző vele együtt tanulja meg megérteni, elfogadni, kvázi megszeretni „Gyuszi bácsit”, a megformált világ megítélésében fokozatosan morális mércévé avatva nézeteit. Szelle alakítása azt az ívet járja be, ahogy a fiú félszeg, gátlásos, gyámoltalan kamaszból határozottabb, nyitottabb és – nem utolsósorban – kevésbé szabálykövető fiatalemberré érik. Ez utóbbi a darab világában egyértelműen pozitív irány, a rend(szer) reprezentatív szereplői: a rendőr, a korrump piacfelügyelő vagy éppen a fiú szülei, Tordai elvtárs (Keresztesi László) és túlféltő felesége (Oravecz Edit) elleni lázadésként, áttételesen magával a rendszerrel való sajátos szembenállásként is értelmeződik. Gyula tágas-levegős, szenvedélytől, napi egzisztenciális küzdelmekből életszagú világából nézve Imi szüleinek biztonságigénye az előadás értékrendszerében kispolgári gyávaság, házasságuk bohózat kapcsolt klisé.

Miért kell már mindenből musicalt csinálni? – zsörtölődhet a műfaj iránt nem olyannyira elkötelezett néző, aztán mégis magával sodorja az előadás energiája, a koreográfia (Krámer György) fiatalos lendülete, a dalok és a színészpróbáló mozgás- és énekkórusok precíz-dinamikus, felszabadult előadása. A mellékszereplők a figurák tömör-karakteres felvázolásával hagynak felidézhető benyomásokat a nézőben: Pap Livia (Teréz) lírai, megbocsájtó férfiálmok-nagy-ője; Fekete Linda (Irma) izlésesen (mert személyiségéből adódó természetességgel) túlzó, kitett játékkal megformált frivol-temperamentumos örömlánya; Molnár Ervin impulzív, macsó balfácán könyvvarusa; Nusi (Lovas Juci) öntudatlan-természetes őscafkasága; Németh Ádám figyelemre méltó testtudattal, karikatúrapontossággal felvázolt pap-, hentes- és Simula-figurája; Jónás Szabolcs fergeteges táncos jelenléte; Deutsch bácsi (Krámer György) és Deutsch néni (Fekete Linda) keringője... A scenikai megoldások az atmoszférateremtés fontos eszközei: Justin Júlia retró hatású, kortalan jelmezei; Kovács Yvette Alida körben forgatható, sokfunkciós kerékpáros díszlete (csúcán az álmok pillangószárnyaival), amely egyszerre idézi meg konkrétan a '60-as évek népszerű biciklijét és a közösség, a lendület és a végtelen sehová nem jutás asszociációit. És persze nem utolsósorban Dész László zenéje, amely a '60-as, '70-es évek népszerű slágereinek nagyzenekari hangzásait-hangszerelését, a táncdalfesztiválok hangulatát is felidézi, egy hungáriás-bulis jelenettel megspékelve.

Amúgy az *Ahogy lesz, úgy lesz* volt akkoriban a paranoiás autokrácia tiltólistáján, de ki fog reklamálni, mikor helyette Dész *Legyen úgy* dalának napokra fülünkbe tapadó dallamai facsarják a szívünket.

Fürj Katalin

Mégiscsak száll új szárnyakon a dal...

Szörényi Levente–Bródy János: *István, a király*.

Rendező: Oberfrank Pál. Veszprémi Petőfi Színház, 2025. október 3.

Nehéz az érzelmi érintettség okán értő szemmel nézni az előadást. A mű korábbi előadásai után magasra emelt a mércé. Az a véleményem, hogy régen láttam ennyire sziporkázóan színvonalas, szórakoztató és felemelő előadást a Petőfi Színházban. Hogyan lehet úgy életet lehelni a klasszikus darabba, hogy ne legyen poros, unalmas, hogyan kösse le a közönséget? A válaszom: koreográfiával.

katarzis szakrálé
Topolcsányi Laura: Magit (szobemutató). Rendező: Oberfrank Pál. Veszprémi Petőfi Színház, 2025. október 3.

És ez egy mozgalmasan összerakott, válogatott elemekből és táncokból, mozgásformákból összeállított koreográfia, Király Béla jóvoltából. Muszáj nézni, muszáj figyelni, vele menni, mert látványos, leköt, sosem unalmas. Eközben zajlanak az események, amelyeket mindannyian ismerünk: István és Koppány története, rongyosra hallgattuk bakeliten, amióta megjelent, szeretjük, a mondatok életünk részévé váltak gyermek- és ifjúkorunkban.

Nem feledkezhettünk meg arról sem, hogy a nálunk játszó és jó torkú színészeket meghívott előadókkal gazdagítva magas színvonalú zenei teljesítményt és élményt nyújtanak az énekesek, és a veszprémiécs becsületesen megállják a helyüket a meghívott operettszínészek mellett. Kiemelkedik közülük Hirschl Laura Rékája,

alázatos, csodálatos a hangja, őszinte és hiteles a játéka. A címszereplő István, Nemes Tibor szintén (számomra) eddig nem ismert, komoly, erős hang és erőteljes a színpadi jelenléte. A dalok közül az egyik kedvencem a Táltosasszony (Fejes Szandra) dalának előadása (*Áldozatunk fogadjátok!*), mely meglepően hatásosra sikerült, a magyar sámánokat idéző dobszóval, az egész örület, révület megelevenedik előttünk a színpadon, amibe Táltosasszony vezeti a népet.

A Géza fejedelem temetése című jelenet közben egészen fantasztikusan szórakoztam. A két tábor egymással szemben áll a színpad két oldalán. A jó és a rossz rokonság, a fehérek és a feketék a két oldalon, Istvánék békésen gyászolják a halott fejedelmet, édesapát. Míg Koppány (Horváth Dániel) és „rokonsága”: Réka, Torda (György-Rózsa Sándor), Laborc (Varga Lajos), az ágyasok, de feltűnik a Táltosasszony is, tehát a slepp tipródik ebben a rájuk kényszerített, de általuk mégis elfogadott helyzetben. Itt kell lenniük ahhoz,

Kiváló táncszínházi előadás jött létre a Horváth Renátó Produkció és a Veszprémi Petőfi Színház együttműködésében. A tánc különleges mozdulataival mondja el azt a sok-sok Ady-versben megírt szerelmi történetet, melyet az élet hol szelíd, hol dühödt, néha kegyetlen módon írt két emberi sors hétköznapjaiban.

Szeretném, hogyha szeretnének

Ady & Léda. Életrajzi táncjáték. Veszprémi Petőfi Színház, 2025. október 18.

Séd, 2025. 2. sz., 24. old.

A darab rendezője a 2019 decemberében színté az egyik percről a másikra lebénult fiatal táncművész, Horváth Renátó. Hónapokig heroikus küzdelmet vívott az életéért, s egy új élet kapujában, immár kerekesszékekben ülve, függőségektől szenvedve, megtalálta a kiutat a számára megváltozott világban. Életét a *Testbe zárt ima* című táncprodukcióban meséli el fergeteges táncjátékkal. Küzdelmeinek és kitarlásának eredményeképpen hozta létre saját táncprodukciós vállalkozását, amely segítségével az elmúlt években kitűnő előadások születtek.

Az Ady és Léda szerelmét bemutató táncjátékot maga Horváth Renátó írta és rendezte Dénes Zsófia *Akkor a hársak épp szerettek...* című regénye alapján. A jelmezeket és a díszleteket is a rendező tervezte. Tudta, milyen jelmezek segítik a táncosok mozgását és idézik meg a kor hangulatát. A díszletek is egyértelműen utaltak a helyszínekre, jól szolgálták a táncosokat. Az író és rendező kiváló ismerője Ady és Léda életének. Léda férjének, Diósy Ödönnek életét is jól ismeri, aki aktív részese, néha irányítója is volt e fergeteges szerelmi kapcsolatnak.

Ady Endre még napjainkban is az egyik legnépszerűbb költő. Életét, vívódásait versein keresztül már az iskolában megismerhettük, még ha nem is értettük meg mindazt a „szeretném, hogyha szeretnének” érzést, melyre egész életében vágyott néha léha életmódja mellett. Azt a szenvedélyes románcot pedig, ami Adyt Lédával összekötötte, csak csodálni tudja az ember, de teljesen megérteni talán nem. Mert Léda, az érett, férjes nő kapcsolatuk elején bőven adott okot a fiatal költőnek a féltékenységre. Évek múltán pedig már ő lett féltékeny és vágyakozott utána.

Mindezt a történetet táncban megjeleníteni egy különös, nagy vállalkozás. Ám a kortárs táncművészet sok mindenre ad lehetőséget. De összhangban kell lenni a táncnak, a zenének, a fényeknek, a háttérben felvillanó képeknek és az előadás alatt elhangzó verseknek is. Ebben az előadásban teljes volt az összhang. Lélektől lélekig hatottak a mozdulatok a táncosok között, magukkal ragadva a nézőket is. A lélek egy különleges híd a szellem és a test között. Irányíthatja a lépéseket, szelíd, de zaklatott is lehet. A tekintetek tükrében mutatja önmagát, s a táncosok tekintete is elárulta és vitte előre az előadást.

Aki nem ismerte eddig ezt a történetet, az is mindent megtudott róla. Mozgalmas, szívmengető volt már az ismerkedés is a két ember között. Az Adyt formáló kiváló táncos, Földesi Milán az első lépéseitől kezdve az előadás végéig magával ragadta nemcsak Lédát és táncbéli partnereit, hanem a nézőket is. Tekintete is uralta a színpadot. A Lédát alakító Bozsányi Liliána pedig elemi erővel uralta Adyt a kegyetlen elbocsátásáig. A táncosokkal végigjárhattuk ennek a különös románcnak az útját. Ismerkedés, férj, kórház, féltékenység, vívódás, harc, félelem az élettől mind-mind jelen volt. Úgy, ahogy Ady költészetében, írásaiban, leveleiben is benne van mindez.

Oberfrank Pál kiváló előadásában szólaltak meg a versek egy-egy jelenet alatt. Erőt adtak a mozdulatoknak is. A zenei montázs, a képek a háttérben, a ligetek, a padok, Párizs, az ősz hervadása s a fényjáték, mely kifinomult volt, együtt lüktetett a táncosok lépéseivel. „Borzasztó hajsza az, ami lelkemben újra és újra megindul” – írja Ady levelében Adélnak (mert csak verseiben hívta őt Lédának, hiszen ezt a nevet még lánykorában a betűkkel játszva adta magának). S ez a borzasztó hajsza az egész előadás alatt érvényesült. Valamennyi táncos nemcsak a lépésekkel, hanem kiváló mimikai játékkal, tüzes tekintettel adta elő a történetet, segítve egymás mozdulatait. A kortárs táncba a művész talán jobban beleviheti egyéniségét, mint a balettba. Ez a lehetőség itt is megmutatkozott. A férj marcona, kemény vonásai, az orvos, a nővérek kétségbeesése és tehetetlensége irányította a lépéseket is, kihasználva minden lehetőséget, melyet a színpad adott.

Ismerjük ennek az önmarcangoló szerelmi történetnek a végét, a megalázó elbocsátást: „Általam vagy, mert meg én láttalak / S régen nem vagy, mert már régen nem látlak.” De a tánc még itt nem ér véget. Felvillant egy utolsó gondolatot. A küzdelem, a harc, a remény gondolatainak értelmét, s egy szép megnyugvás szelíd képeit, melyek megfogantak a rendező képzeletében. Táncosai pedig szívvel játszották el. A modern, kortárs táncművészet kiemelkedő előadása született meg Horváth Renátó gondolatai által. A „szeretném, hogyha szeretnének” vágy a rendező irányában is mindvégig jelen volt. Valamennyi szereplő élte és átélte az előadást, mely elemi erővel hatott és lenyűgöző volt. A sok kifinomult és kegyetlenül erős mozdulat röpitette az időt. Méltán kaptak a táncosok és a tolószékében megjelenő rendező ovációt, dübörgő tapsot.

Molnár Erzsébet

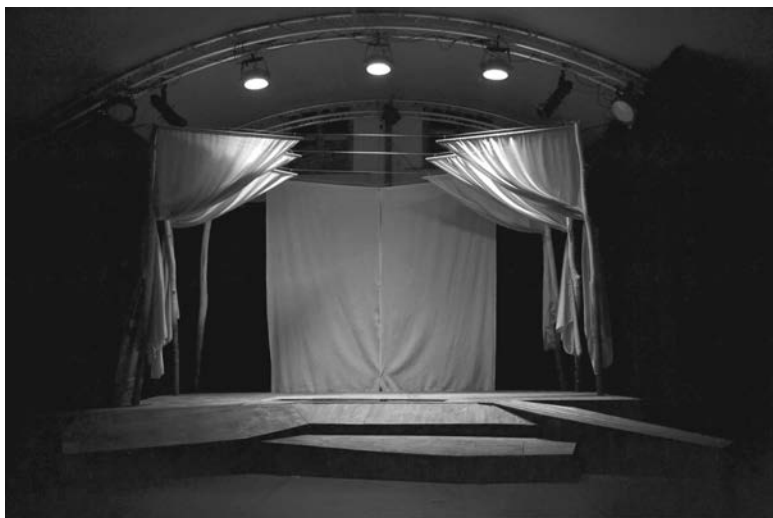
Kabócazúgás

A veszprémi Kabóca Bábszínház a 2024/25-ös évad végén három nap alatt koncentráltan mutatta meg, hogy a 2023-as korszak- és modellváltás után hova jutott, merre tart.

A Kabóca – a hangalak, akár a jelentés nélkül – játékos és kedves, van benne valami kócos vagabondság, de nem kötődik eredendően és kizárólag a gyerekvilághoz. A Kabóca a neve alapján lehet egy színház, ahol (szinte) bármi megtörténhet. Az ókori görögök ráadásul úgy tartották, hogy a művészetért minden más földadó (a művészetbe belehaló) emberek viszonzásként, ajándékba kapták a múzsáktól a kabócaságot; az énekes kabócák mitológiai feladata a halhatatlanság és az újjászületés. Mint a (báb)színészeké.

Kabócahang most nem hallatszik, csak apró gyíkok cikáznak a júniusi forró köveken. A taxisofőr örömmel konstatálja, hogy minievadot tart a Kabóca – szép az új bábszínház, össze se lehet hasonlítani a régivel –, az unokák járnak oda, csak hát kevés az idejük: iskola, naponta más edzés, más verseny. A vendégháztól

karnyújtásnyira lévő bábszínházat mégsem olyan könnyű megtalálni a kanyargó utcák hegyre föl, hegyről le labirintusában. A kérdezősködésnek nincs eredménye, akad, aki az Agórát emlegeti, csodálkozik és szabadkozik, nem is tudta, hogy a bábszínház onnan már elköltözött. Megvan végre: a Deák Ferenc utcai

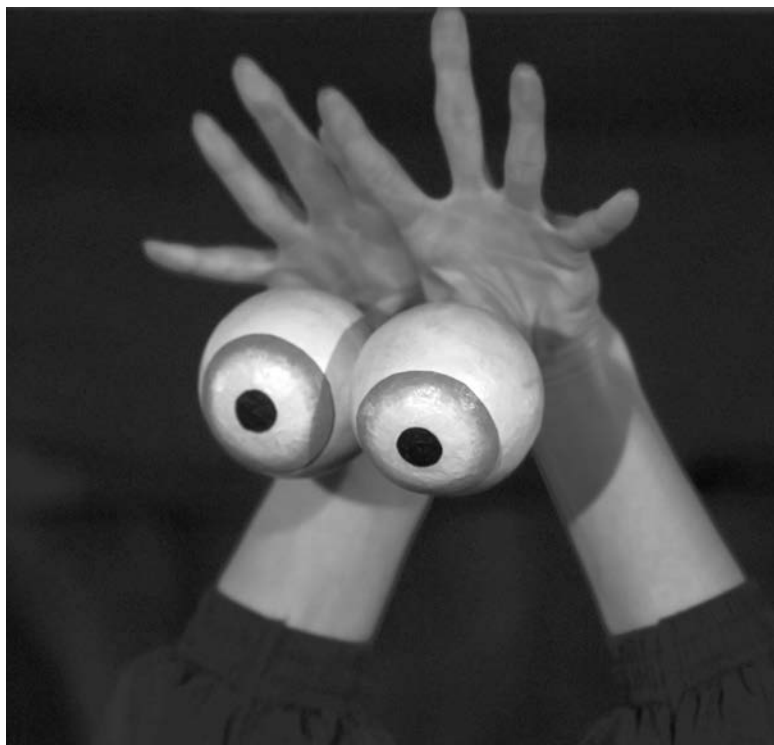
sziget, ahol a hagyomány és a korszerűség, a régi meg az új már a látványban találkozik, a majdnem százéves, hófehér piarista tornaterem körül másféleképpen letisztult, szögletes formák, vonalak, zöld fű, kávézó, szabadtéri színpad, napvitorlák, az ablakban színes, friss rózsacsokor. Pont a Kabóca-komplexum fölött lebeg (nem délibáb) a várnegyed.

Markó Róbertet 2023-ban nevezték ki a Kabóca igazgatójának (Veszprém Európa kulturális fővárosa volt abban az évben), a bábszínház 2024 decemberében költözött át az Agórából a „nagy szürke terembe”. Az ember azt hinné, hogy a most is bővülő Kabóca-birodalom eredendően bábszínháznak készült, de nem, rendezvényközpontot tervezett ide a város. A 2024/25-ös az első évad, amely teljes egészében Markó Róbert és csapata elgondolásai szerint valósult meg. A váltás éles volt, átmenetek nélkül. A látogatók számának jelentős növekedése azt jelzi, hogy a váltás fölkelte a közönség érdeklődését. Markó Róbert igazgató és helyettese, Szántó Viktória mellett Boráros Szilárd vezető tervezőként, a kőszínházi világból érkezett Kocsis Pál művészeti vezetőként (állandó rendezőként, színészként), Ladányi Andrea táncművész, koreográfus művészeti tanácsadóként (rendezőként, táncosként) vesz részt a Kabóca sokszínűségében is egységes szókincsének, fölismerhető világlátásának kialakításában. Le-cserélődött – részben a Markó-Valentyik Anna és Markó Róbert

által alapított és működtetett KL Színház bázisán – a repertoár, majdnem teljes egészében kicserélődött a kicsi, most is bővülésben lévő társulat, ahol elsőrendű cél a „kortárs igényű színészi jelenlét”. A mércét magasra teszi Markó-Valentyik Anna és Czéh Dániel – két erős személyiség, két univerzum, két jelenség, két valószínű „intézmény”; jelenlétük, foglalkoztatottságuk tudatosan emblematikus jellemzője a Kabócának. A három nap a fiatalok azonosítására, megjegyzésére is módot ad.

Buszozással indul a minievad. A *Csillagbusz* Stefanik Krisztina könyvétől elrugaskodva jött létre (*Csillagbusz – Mese Dorkáról, Misiről és autizmusról*). Nagy Orsolya dramaturg-rendező szerencsére tényleg elrugaskodott a kifejezetten tanító, vagy ahogyan mostanában mondani illik – kicsit már el is könnyítve, kiüresítve a szót –, érzékenyítő jellegű, a színpadra vihető szituációkat teljességgel nélkülöző könyvbeli történettől. Az asztali bábjátékban – sokszor többek által mozgatott kézi bábokkal – többfunkciós, a térben jól mozgatható, könnyen jelentést váltó (padsor, osztályterem stb.) nagy kockák szervezik a teret: a jelenetváltások építőkocka-játéka emlékeztetnek. Kapcsolat épül konfliktusok és a megértés vágya által, az előadás nem nélkülözi a szeretetteljes (ön)íroniát (például ami a pedagógusok szerepét illeti), nélkülözi viszont az érzélgős, didaktikus túlcsoportulást. Azért megrezdül a léc: a musicalhangulatú dalok, túl direkt dalszövegek pont azt gyengítik, ami az előadás erőssége: a tiszta, pontos fogalmazást, amelyhez nyilván hozzájárul a veszprémi AutiSpektrum Egyesülettel való együttműködés is. A tiszta, pontos fogalmazás tekintetében Misi szerepében György Zoltán Dávid (a jövő évadtól a Kabóca társulatának tagja) nyújt kiemelkedő színészi teljesítményt. Van gyerekközönség is (elvégre eredendően nekik készült az előadás): jó látni, amint kiskamasz fiúk érzelhetően az első pillanattól kezdve „mennek” a történettel, amikor magukra ismernek, összemossolyognak. Van mosolyognivaló a felnőtteknek is. Az előadáshoz színházi nevelési foglalkozás készül a jövő évadban.

A színházterem után ki a fűbe: *A szegény halász meg a túl sokra vágyó felesége* előadásnak voltaképpen ez a szabadtéri bemutatója – és a közönségnek gyorsan az az érzése támad, hogy eredendően is szabad térre van teremtve. Nemcsak azért, mert a tenger ebben a változatban természetesen a Balaton, hanem mert a közönséggel azonnal aktív kapcsolatba lépő jóízű játék a vásári-ádák hangulatát idézi. Hagyomány és innováció nevet egymásra fölzsabadultan Boráros Szilárd mindig markáns, egyediségében is fölismerhető, a paravános játékot és a marionettet megőrizve megújító látványvilágában, Boráros Milada rendezésében, Markó-Valentyik Annával és a Kabóca műhelyvezetőjeként színésznek is számottevő Horváth Márkkal a játéktérben. Az öreg halász és nagyravágyó felesége a *Hetvenhét magyar népmese* című Illyés Gyula-gyűjteményben is benne van, Markó Róbert átírata ízig-vérig kortárs hangszerelésben őrzi meg az (egyik) eredetit, a mese (a műfaj, a szerkezet) ereje és a világ működése garantálja az új változat érvényességét.

Az utóbbi években általában is fölerősödő, bár régi tapasztalat, hogy a jó bábszínházi gyerekeloadás a felnőtt közönségnek is sokat ad, hogy a bábszínház – mintegy a természeténél fogva – megtartó, etikus, üdítően józan intézmény. És ha mostanában tanúi lehetünk annak is (például a szombathelyi Weöres Sándor Színházban), hogy a bábos szemlélet hogyan tölt meg frissességgel nagyszabású kőszínházi előadásokat, akkor a Kabócában fordított irányban mutatkozna meg ez a törekvés: hangsúlyosan többretegű, több korosztályt megszólító, határokat feszegető előadások létrehozására. Hogy a felnőtt közönség megnyerése mennyire fontos – nem csak a Kabócában, de itt különösen nagy hangsúllyal: a jövő évadban minden szombat este kifejezetten a felnőttek lesz –, részben legalábbis adódhat a magyarországi báb-játszás hagyományosan és még mindig kissé periférikus helyzetéből. Hogy itt még mindig a győzködés fázisában vagyunk. Pedig a bábszínház tényleg mindent tud, lehetőségei beláthatatlanok.

Teljes felnőttélmény a *Hangoló* is. Zsigeri örömet okoz, ámulatba ejt a Veszprémben babaszínháznak (máshol pöttöm-, esetleg csecsemőszínháznak) nevezett előadás, eredendően négy éven aluliaknak. (Ők persze mindig felnőttekkel érkeznek, a gyerekszínháznak különben is lényegi velejárója, hogy ide a közönséget „hozzák”, mindig a felnőttek döntenek.) A látványtervező-rendező Markó-Valentyik Anna, a zeneszerző Paár Julcsi; a két örömjátékos Czéh Dániel és Szakács Nadin e. h. (nem baj, ha megjegyezzük a nevét): elemi erejű egymásra figyelésre, zseniális és professzionális összjátékra hoznak példát, miközben a bőrükön érzik a közönség minden rezdülését, és azonnal reagálnak. A beszéd, a nyelv előtti állapotban, a Lacan-féle tükör-stádium – az önazonosítás – környékén járunk, hangok buknak elő, artikulálódnak, ismétlődnek, nyílik, alakul, értelmeződik a világ; közben észrevétlenül új értelmet nyer a báb fogalma is (minden lehet báb). Mindehhez a gyerek tanulási folyamatát jellemző utánzásban finoman leképeződik a „mester és tanítvány” viszony is.

A *Hangoló* után zavarba ejtő élmény a *Mennyei muzsika*, szintén a színházteremben. Látványtervező, koreográfus, rendező: Ladányi Andrea, írta Markó Róbert. A címe is jelzi, hogy a *Mennyei muzsika* ünnepváró előadásnak készült advent idején: három angyal elhatározza, hogy újra megnyitja az eget, visszacsempészi az emberek megkeményedett szívébe a mennyei muzsikát, vagyis a boldogságot. Ha eljönnek az angyalok – énekli Presser Gábor, de az ő reszelős hangja és a habos-szárnyas-diáklányos angyalok (Benkő Zsuzsanna, Gidófalvi Imola, Markó-Valentyik Anna) szándék szerinti önironiája és humora sem képes ellensúlyozni az egyre kényelmetlenebb „nem igaz(i)”-érzést (még akkor sem, ha a karácsonyvárásba bőven belefér egy kis giccs). Mintha egy kereskedelmi típusú, tökéletesen megcsinált karácsonyi tévé-show közönsége lennénk. Pedig milyen fontos (mondják az angyalok) a harmónia, balansz, egyensúly.

És az igazi kolbász – központi kellék az ízes-fűszeres *Szélkötő Kalamonában* (mint a citrom a *Játék a kastélyban* című Molnár Ferenc-vígjátékban). A *Szélkötő Kalamona* indítja a miniévad második napját a színházteremben. Hangvételésben, kesztyűs bábos, revübe hajló, mozgásszínházi elemekkel is élő (a commedia dell'arte nem nélkülözheti a test bevetését) vásári jókedvében *A szegény halász...*-hoz kapcsolódik ez az előadás a Kabóca-repertoárban. A minden tekintetben kortárs népmeseátirat szerzője Markó Róbert, ő a rendező is. A szél eloldására vállalkozó Rontó szerepében Czéh Dániel – szólista a tánckar-énekkar közepén.

Az *Eye catching* Markó-Valentyik Anna egyszemélyes show-ja (a tervező Boráros Szilárd). Úgy látszik, a Kabóca-törekvések megnevezéséhez új szótár is szükségeltetik. Mintha úszórajthoz készülődné az eltakart tekintetű, valószerűtlenül tökéletes (de igazi!) színész/olimpikon (a [báb]színház munka: testet, lelket igénybe vesz), és tulajdonképpen tényleg láthatatlan tengerbe, az élet bölcsőjébe veti bele magát, amikor a különböző titkos helyekről előkerülő, különböző méretű „szemek” (kis labdák) világkezdeti, világvégi élőlényekké válnak a kezében; de úgy, hogy néha a saját karja-válla, más testrészei is önálló lényként működnek a folytonos átalakulásban. Nemzetközi utcaszínházi fesztiválokra törekszik a produkció. A végén a szem-bábok (báb-szinekdochék) eltűnnek, a játékos leveszi a simlédert, fölemeli a tekintetét: szembenéz velünk.

A *Patkó Bandi legendája* – ez a csodálatos, paravános-kesztyűs bábos western-eastern – megint a szabadtéri színpadra hív: a KL Színház 2024-es bemutatója most már a Kabóca műsorán. Schnei-

der Jankó a rendező, Boráros Szilárd a tervező – játssza Czéh Dániel, maga az egyszemélyes, sokszereplős színház. Úgy „ősi”, hogy izig-vé-rig mai; amit Czéh Dániel tud, csak részben tanulható – mintha magában hordozná az elmúlt évszázadok összes vásári bábjátékosának tapasztalatát, hozzáadva a magáét. Ebből a tapasztalatból merít *A kiscigány* is (szintén KL-bemutató, 2021-ből), amely úgy bábéladás, hogy közben szintiszta, kanyargó Czéh-stand up, bámulatos kapcsolatteremtő, figyelemfőntartó képességgel.

De közben még megépül a színházteremben *Sárkányék háza*, ahol karantén idején (bár ez nem mondódik ki az előadásban) össze vannak zárva a generációk, a mese erejével oldva a felgyülemlett feszültségeket. A színház a színházban szituációban eljátszott történet magyarországi horvát népmese – szerző, rendező: Markó Róbert –, Grosschmid Erik tervezte tárgyjátékvilággal (az ócskapiac találkozása a kelléktárral a bábszínhádon). Itt ül a nézőtérben Mohácsi János, de nem csak a jelenléte okán juthatnak eszünkbe a hasonlóan kaotikus-frenetikus, édes és kesernyés Mohácsi-rendezések. És nem is csak Kocsis Pál és Róbert Gábor miatt; mindketten az előadás szereplői. Családi színház, különös tekintettel a felnőttekre.

Ha a *Sárkányék házában* a rendetlenség örületéből születik meg a rendszer, akkor a *Táncoló festmények* sorozat első darabja éppen hívős, letisztult, világos eleganciájával hívja föl magára a figyelmet a miniévad harmadik napjának nyitányaként. Az előadás a bábművész, bábtervező, bábkészítő, festőművész A. Tóth

Sándor pályáját, izgalmas és kevésbé ismert világát „kelti életre”. Megint egy nehezen definiálható, műfajilag besorolhatatlan Kabóca-bemutató; fiataloknak és felnőtteknek. Ismeretterjesztés, tisztelgés, elődkeresés az avantgárdban, a kísérletezésben, az elméleti megalapozásban – és ösztönművészet: zene (Bartók, Borlai Gergő, Anna Rakita, AI), videó (Bánki Ákos, Kovács Petra), szöveg (Lakatos Márk), látványtervező, koreográfus, rendező: Ladányi Andrea. A festmények figurái kilépnek a síkból, a színészek „játsszák el” őket – mintha bábokat mozgatna valamely mozdulatlan mozgató. A. Tóth Sándor egyfelől megjelenik marionettbáb-alakban, másfelől Gálffi László hangján szólal meg (valahonnan fönről), sokat ad az előadáshoz a narráció. Mintha ő volna mégis a mozdulatlan mozgató.

A miniévad időrendjében ezen a ponton érkezik meg a szabadtéri színpadra *A kiscigány*, mese mindenkinek, korra, nemre stb. való tekintet nélkül. A Kabóca jól szerkesztette-koreografálta meg a programot, váltogatva a különböző hatásokat, nyilván figyelemmel nemcsak a közönségre, hanem a színészekre is. A harmadik nap harmadik, a miniévad tizenegyedik előadása a 14 éven felülieknek ajánlott *Édes hazám*, Kocsis Pál rendezésében (játsszik is benne). Ez a miniévad záródarabja: versszínház, versopera. Kortárs költők versei által (mindig bemondják a szerzőt, évszámot is) beszéli meg a négygenerációs család közös dolgainkat (rendezni kéne végre), a téma a hazához való viszony; a hitelesen-szépen olyan nehezen megfogalmazható hazaszeretet. Móser Ádám muzsikál. Akarva-akaratlanul (inkább akarva) történetet mesélnek, a háttérben észrevétlenül mintha Örkény *Tótékja* kopírozódna rá árnyalakban az előadásra, a végén az elsötétülő játéktérben teátrális gesztussal a színpadra zuhogó almák a bűnbeesést – a tudás megszerzésének forrását, az édenből való kiűzetést – idézik. Fegyverro-pogás és kabócazúgás. (Láss csodát, láss ezer csodát.)

Ölbei Livia

Gömbölyű és gyönyörű

Fernando Botero: *Táncoló festmények 2.0.* Kabóca Bábbszínház, 2025. október 4.

„Hagyományaink, hibáink és erényeink, erőszakunk és békénk festője”, a legkolumbiaibb kolumbiai: Fernando Botero élete és festményei a témája a Kabóca Bábbszínház *Táncoló festmények* sorozata új, második előadásának.

Vitéz László

Vitéz László ottmarad. Író: Markó Róbert. Látványszerkesztő: Ráhel. Rendező: Czéh Dániel. Játssza: Imre Károlyi és a többiek.

Vitéz László legutóbb a *Kabóca Bábbszínház* színpadán szerepelt a *Vitéz László* című előadásban. A művészt a közönség nagy szeretettel fogadta, és a színházban ismétlődően jelenik meg a művészt. A *Vitéz László* című előadás a *Kabóca Bábbszínház* színpadán szerepelt a *Vitéz László* című előadásban. A művészt a közönség nagy szeretettel fogadta, és a színházban ismétlődően jelenik meg a művészt.

Séd, 2025. 2. sz., 17. old.

Ha ma valahol színházi forradalom zajlik Veszprémben, akkor az a Kabóca Bábbszínházban történik.

Zseniális. Zene, mozgás, humor és költészet segítségével mutatják be, idézik fel és idézik meg Fernando Botero kolumbiai festő életét, művészetét. És közben zuhognak-zuhognak ránk a képek, szélesvásznos, megmozdulva, megmozdítva, életre keltve. A *Táncoló*

festmények sorozat és ezen előadás rendezője, megálmodója is Ladányi Andrea táncművész, koreográfus.

„...Tudod, ismered, na, az a fickó, aki duci embereket festett...” Innen, erről az alapról indulunk, és az előadás során mélyebben megismerünk egy sokszínű, tudatos alkotót, aki festő, grafikus és szobrász egyben. Megtudhatjuk, hogy matadornak készült, egyik kiskorában elhunyt gyermekének hogyan állít emléket, hogy megalkotja híres képek paródiáit, hogyan kísérletezik. Képet fest Pablo Escobar híres drogbáró haláláról, de nincs jóban földijével, Gabriel García Márquezzel. Árad a spanyol, dél-amerikai zene, versek hangzanak el, belefér egy – a *Két úr szolgálja* előadás jelenetét megidéző – *lazzi* is, tányérdobálással. (Talán a Giorgio Strehler rendezte híres előadás emlékére.)

Megismerjük a Botero születési helyén, Medellínben álló *Madár / A béke madarai* szoborcsoport történetét is: 1995-ben egy kolumbiai terrorszervezet a Botero által készített szobor tövében elhelyezett robbanóanyaggal 30 ember halálát okozta, és

az eredeti madár megrongálódott. Nem hozták helyre, hanem válaszesztusként a művész egy másik madárszobrot készített és adományozott a városnak, így azóta a kettejük alkotta szoborcsoport együtt üzen a világnak a békéről.

Egy pufók hölgy (Markó-Valentyik Anna) és úr (Czéh Dániel) kalauzolnak minket át a festmények erdején, két bábót is mozgatva, középen Botero festményének kicsinyített mása foglal helyet, a *Zeneszék* című kép szereplői: a zenekar. A két színész énekel, táncol, mozog, költői és hétköznapi szöveget mond, bábokat mozgat, sokoldalú tehetségükről tesznek tanúbizonyságot. Egymást ellenpontozzák a festő – tragédiáktól sem mentes – életének megidézett fontos eseményei és a művész festményein szereplő, egészségtől és jókedvtől duzzadó alakok. A festmények életre is kelnek, megmozdulnak, ők is szereplőivé válnak az előadásnak, egyenrangú partnerévé a két színésznek, a báboknak és a háttérben felsejlő Fernando Botero alakjának. Gazdag és érdekfeszítő művészettörténeti kalauznak, érzelmi, kulturális utazásnak egyaránt felfoghatjuk az előadást, amely a jelképek, formák, a zene, a szöveg, a mozgás, a vetítés erejével igazi ösztönművészeti produkcióvá válik. Ez, kérem, a nagybetűs SZÍNHÁZ, amely egyaránt hat érzelmekre, értelemre; vizuális és akusztikus felüldülés, mellette elgondolkodtat és tanít.

Az előadás látványtervezője, koreográfusa, rendezője a zseniális Ladányi Andrea táncművész, zeneszerzője Borlai Gergő.

Szikra Ágnes

Az eredeti történet egy katonáról szól, aki a frontról hazatérve furfangos tervet eszel ki, hogy ételhez juthasson: egy útszéli kővel kezd el házalni, és azt állítja, hogy ő abból levest képes főzni. Természetesen győz az emberi kíváncsiság, egy idős háziasszony segítségével elkészül az étel, a katona jóllakik. Olyan mese ez, melynek színpadi adaptálásával sikerült megfőzni a közönséget is a Kabóca Bábszínházban.

Kő, villa, olló, gyerekek kezébe nem való!

Kőlevés. Kabóca Bábszínház, 2025. október 11.

Séd, 2025. 5. sz., 17. old.

Séd, 2025. 3. sz., 24. old.

Van annak pszichológiája, hogy ha jól beszélsz, akkor nagyon sok mindent elhisznek neked az emberek. Ha pedig ez az evés és az ételek körül forog, amikhez ösztönösen kötődünk, akkor még könnyebb dolgod van. A bemasírozó főszereplő, a mindent megjárt frontszakács guruló konyhájával és elképesztő katonatörténeteivel szinte azonnal közel kerül a nézőhöz. Amint a kővel való főzés ötlete megfogalmazódik, nyert ügye van. A „hasügyminiszter”, aki bármiből bármit képes megfőzni, egy pincepörkölt és a kínai császár ramen levesének története közben a nézőket kezdi kérlelni a hozzávalóért. Végül papírdarabokból, bábszínházi tiszteletjegyekből és almaszletkékből a masina bűvös darálójával elkészül a vegeta, a kolbászdetektorral előkerül egy kis darab kolbász, és össze is áll a kőlevés.

Egy dolog a guruló masina, még egy a főszereplő, ám mindennek a sava-borsát mégis a humor adja. Különleges, fűszeres humora van a darabnak, mely az ételek és a kő köré szerveződő szóciccekkel operál, a címben idézett módon. De helyet kap benne például egy bekeretezett, Magyarország alakú rántott hús, a „Magyarország államformája rántott hús” klasszikus poénját idézve. Továbbá természetesen a nézőtéri interakciók is eredményeznek sajátos helyzeteket, melyek egyértelműen improvizációs lereagálásától még jobban működik az egész. Ezekkel a keretekkel a katona is önmaga paródiájává válik megrögzötten pattogós mozdulataival és a nótázásaival, melyekkel sajátos vásári jelleget is kölcsönzött a produkciónak.

Szórakoztató előadást láthattam, ami első pillanattól kezdve magával ragadott. Horváth Márk elemi erejű színpadi jelenléte és a maratoni szóáradat, amivel lyukat beszélt a hasunkba, nem hagyta lankadni a figyelmemet. Volt valami „valóságsgaza”: mintha tényleg egy háború után átutazóban lévő zsoldost láttunk volna, aki éppen megpihen, hogy elmesélje nekünk néhány tapasztalatát, míg elkészül az ebédje.

A legjobb mégis az benne, hogy együtt nevetett gyermek és felnőtt. Míg ugyanis az epikus részek a felnőtteknek szóltak inkább, addig a komikus táncok, a színpadra hívás és szereplési lehetőség a gyerekeket mozgatta meg. Bár előfordult, hogy azon gondolkodtam, hogy túl hosszadalmas egy adott jelenet, amiben éppen a vegeta isteni mivoltáról és mindent összetartó erejéről filozofált a főszereplő. Ezt azonban általában nézőtéri kiszólás vagy színpadra hívás követte. Nagyon jók az arányok az előadásban. Mondhatnám, jár a keksz, engem megvettek kilóra!

Ollé Emese

Ötlettér

BotanicArt / Oázis projekt. Művészetek Háza Veszprém – Dubniczay-palota.
2025. június 21. – december 17.

A Művészetek Háza Veszprém az Európa Kulturális Fővárosa 2023 programban, nemzetközi együttműködésben a görögországi Elefszínával, a vadon termő növények megismerésére és hasznosítására fókuszáló programsorozatot szervezett. Ez adta az inspirációt, hogy a meglévő profil megújuló programelemekkel és kulturális szolgáltatásokkal tovább bővüljön. Az intézményben angol, német és osztrák minták szerint a fenntarthatósági kompetenciákon alapuló ismeretközvetítés új közösségi helyszíne jött létre.

Vér- és sz az eg

szöveg: Csurján. Felolvasás: Pannon Visek
A tematikus kiállítások és programok tartalma összeállításánál fontos szerepet kap a környezetkultúrához kapcsolódó szemléletformálás, ismeretátadás, a művészeti és művészettörténeti edukáció. Az ingyenesen látogatható közösségi tér szerdánként jelentkező, generációkat összekapcsoló Oázis és Oázis+ projektje közös műhelymunkát szervez. Klubszerű működésével célja, hogy a rászorulókat segítő aktív, cselekvő közösséget építsen a zöldebb és fenntarthatóbb jövőért.

Séd, 2023. 3. sz., 3. old.

A BotanicArt participatív ötlettér a képzőművészet, a kreatív alkotás és a gasztronómia segítségével, egy-egy aktuális téma feldolgozásával közös gondolkodásra, tanulásra és alkotásra hív.

A tematikus kiállítások és programok tartalma összeállításánál fontos szerepet kap a környezetkultúrához kapcsolódó szemléletformálás, ismeretátadás, a művészeti és művészettörténeti edukáció. Az ingyenesen látogatható közösségi tér szerdánként jelentkező, generációkat összekapcsoló Oázis és Oázis+ projektje közös műhelymunkát szervez. Klubszerű működésével célja, hogy a rászorulókat segítő aktív, cselekvő közösséget építsen a zöldebb és fenntarthatóbb jövőért.

Az ehető vadnövények és kertekben élő testvéreik ismerete nem csupán hagyományörző szokás, hanem a fenntarthatóság, az egészségmegőrzés és a túlélési készségek szempontjából is nélkülözhetetlen. A modern mezőgazdaság intenzív, nagyüzemi termelése talajpusztulással, vegyszerhasználattal, a biodiverzitás csökkenésével komoly környezeti terhet ró a termőföldre. Ezzel szemben a vadnövények gyűjtése és házi termesztése nem igényel műtrágyát vagy gépi beavatkozást, és támogatja a természetes élőhelyek megőrzését. Az ehető vadnövények felfedezése és tudatos gyűjtése segít közelebb kerülni a természethez, csökkenti a mesterséges táplálékforrásoktól való függést.

Az ehető vadnövények gazdagok tápanyagokban, vitaminokban és ásványi

anyagokban. Gyakran változatosabb összetételűek, mint a kereskedelemben kapható feldolgozott élelmiszerek. Néhány példát kiemelve, a fekete bodza, csalán, kakukkfű, gyermekláncfű vagy az áfonya például mind-mind erős antioxidánsokat, gyulladáscsökkentő anyagokat tartalmaznak, amelyek hozzájárulnak a szervezet egészséges működéséhez. Az egészségtudatos életmód egyre népszerűbb, és az emberek újra felfedezik ezeket az értékes természetes táplálékokat. Az ehető vadnövények ismerete egyfajta túlélési készség is az átalakuló világban. Az éghajlatváltozás, természeti katasztrófák, válsághelyzetek rávilágítanak arra, mennyire fontos, hogy képesek legyünk önállóan táplálékot találni vagy saját kertünkben megtermelni. Az alapvető növényismeret és a természet adta forrásokhoz való hozzáférés életmentő lehet. Ez a tudás egyfajta biztonságérzetet nyújt a kiszámíthatatlan időkben. Az ehető vadnövények ismerete a 21. században nemcsak hasznos tudás, hanem egy életfilozófia része is lehet, amely segít fenntarthatóbbá, egészségesebbé és tudatosabbá tenni mindennapjainkat.

Miért is szeretne egy kortárs képzőművészeti kollekciónal rendelkező kiállítóhely botanikával, fenntarthatósággal, azaz „zöld ügyekkel” foglalkozni?

A képzőművészek gyakran reflektálnak a különböző társadalmi helyzetekre; sajátos látásmódjuknak, kifejezőmódjuknak köszönhetően könnyebben tudatosítják bizonyos problémák létezését. A múzeumokat és a közművelődési intézményeket a közönség megbízható, hiteles információt közvetítő helyeknek tekintik. Kiállításaiikkal és múzeumpedagógi-

ai edukációs programjaikkal segíthetik az aktuális élethelyzetekre szabott időszerű társadalmi kérdések közös feldolgozását.

A Művészetek Háza Veszprém küldetésének tekinti a különböző generációkat összekapcsoló vizuális művészeti edukációt. Cél a kortárs művészet megismertetése, befogadásának ösztönzése, megkönnyítése, megértetése. Egyúttal a szervezők művészetet szerető és értő közönséget és közösséget építenek és formálnak. A csoportos foglalkozásokat mindig egy éppen aktuális kiállításához kapcsolódóan tervezik. Az órákat az adott csoport életkori sajátosságaihoz alkalmazkodva alakítják ki. Alkotó és szórakoztató folyamatokon keresztül – a művészeti nevelésen kívül – tudatosan fejlesztenek és erősítenek egy-egy adott területet, mint például szerialitás, asszociációs, kommunikációs, alkotó-, koncentrációs készség. Többgenerációs programajánlataik szerint különleges és hangulatos történelmi és múzeumi környezetben, fesztelenül, szabadon alkothatnak és tanulhatnak a látogatók.

A Művészetek Háza Veszprém mindennapjait a Dubniczay-palota kiállítóhelyén 2021 óta a Veszprémi Érsekség nagyszabású épületrekonstrukciós munkálatai határozzák meg. A kulturális szolgáltatás fenntartása olyan lényeges feladat, amely az építkezésmentes időszak programszervezéséhez képest jelentős eltéréseket mutat. A látogatók számára hétköznapiokon, az építési munka szünetében, szerda délután 17 órától lehetséges a Dubniczay-palota felkeresése. A megoldást erre a nehézségeket teremtő, időszakosan megváltozott élethelyzetre nem az épület időszakos bezárása, hanem az in-

Fotók: Toroczkai Csaba

tézményi edukációs program megújítása jelentette.

Az intézmény környezettudatosságra ösztönző participatív tere a Dubniczay-palota földszintjén található egykori múzeumi kávézóban jött létre. A vendéglátóhely évek óta nem működött, újrainvitását a pandémia időszaka és a várban zajló építkezések egyaránt megakadályozták. A Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projektnek köszönhetően az intézmény másik, felújított épületében, egy korábban bérbe adott étterem helyén, a f|x|r médialabor szomszédságában alakították ki kávézót. A feleslegessé vált, kihasználatlan vendéglátóhely új funkciót kapott. A raktárhelyiség és a bárpult előkészítő konyhává, a vendégtér (rotunda) kiállításokat bemutató galériává alakult.

A 2024. évi első tárlatot követően a *BotanicArt* legújabb kiállítása (*Receptek a természet kertjéből – Ehető vadnövények az irodalomból, a történelemből*) az Európa Kulturális Fővárosa projektben Elefszínával közösen elindított, a vadon termő, ehető növények felhasználásáról szóló kulturális-művészeti program folytatása. A tárlaton az érdeklődők híres magyar királynék (Gizella, Beatrix, Erzsébet) képzeletbeli asztaláról ismerhetnek meg

újragondolt ételeket, gasztronómiai történeteket. Az időszaki kiállítás a Jókai 200 évforduló kapcsán a neves író kedvenc fogásait megidéző recepteket is bemutat, a korszerű táplálkozás jegyében vegán csavarral. A participatív tér második kiállításának komplex tartalma a Művészetek Háza Veszprém munkatársainak összefogásából jött létre, amely magában foglalta a bemutatott ételek elkészítését, fotózását, a tárlat és a hozzá kapcsolódó kiadvány illusztrációinak megrajzolását, grafikai szerkesztését, szöveggondozását és angol nyelvre fordítását. Mindez jól mutatja, hogy összehangolt csapatmunkával a közgyűjtemények is könnyedén nyithatnak új területek felé. A koncepció könnyen adaptálható az ország más területén működő muzeális intézmények számára is. A foglalkozások során aktívan használják a kiállítás különböző részeleit: kortárs herbárium, a f|x|r médialabor művészei által készített digitális animáció, növényfelismerést oktató, a helyszínen folyamatosan gondozott művészeti installáció élő növényekkel, fotókkal és rajzokkal illusztrált receptgyűjtemény, a kiállítás tematikájához kapcsolódó olvasósarok könyvekkel, foglalkoztató rész a legkisebbek számára rajzolást fejlesztő feladatokkal.

A kortárs művészeti intézmények gyakran vállalják, hogy zöldebb működést (energiatakarékosság, hulladékcsökkentés, környezetbarát anyagok) valósítanak meg. A Művészetek Háza Veszprém ennél tovább lép és távolabbra tekint. Célja, hogy a fenntarthatóság kérdésében elkötelezett közösséget hozzon létre. Az első lépés az elköteleződés felé a bevonódás. A participativitás kapcsolat, felelősséget, bizalmat és fejlődési lehetőséget ad – mind a részt vevő egyéneknek, mind az ezt indukáló intézménynek. Ezt a folyamatot olyan egyszerű témákkal indítják, amelyekhez mindenkinek lehet kötődése – ez az egészségesebb táplálkozás, a vadon is termő zöldségfélék és fűszernövények felhasználása a modern konyhában, más népek gasztronómiájának megismerése. Mindezek élményszerűbbé tételéhez használják a történeti, képzőművészeti, irodalmi, filmművészeti példákat is. A projekt pozitív jövőképet a továbbiakban olyan témakörök feldolgozásával szeretnék megalapozni, mint a klímaszorongás és klímavédelem, újrahasznosítás, biodiverzitás, ökológiai lábnyom vagy a pazarlásmentes élet.

Árkovics Edit

Ugató dívány

Techno/Tópia – A technikai kép jövőképei. Kurátor Gerhes Gábor, társkurátor Áfrány Gábor. Művészetek Háza Veszprém, Csikász Galéria. 2025. szeptember 20. – november 16.

Amikor olvastam a kurátori szöveget, néztem a projekteket, azon gondolkodtam, hogy kurva vicces, mennyire és mindig ugyanott tartunk, ugyanott vagyunk – vagy ahogy a népi mondás nyomja: ott vagyunk, ahol a part szakad –, hogy a fotográfiai vagy valamilyen módon onnan származtatható képpel mindig baj, probléma van. Mintha a *Mátrix* nevezetes jelenetét nézném, amikor újra és újra elmegy ugyanaz a fekete macska, a *glitch* a rendszerben.

Séd, 2025. 5. sz., 12. old.

Ha digitális a kép, az a baj, ha analóg, az a baj, ha manipulálva van, az a baj, ha nincs manipulálva, az a baj, ha gépek csinálják, az a baj, ha én csinálom, az a baj, ha hazudik, az a baj, ha igazat mond, az a baj, ha igazat mond, az a baj, ha nekem azt jelenti, az a baj, ha nekem mást jelent, az a baj, ha semmit sem jelent, az a baj, ha túl sokat, az a baj, ha van hozzá szöveg, az a baj, ha nincs hozzá, az a baj, ha nem fotózunk, az a baj, ha fotózunk, az a baj, ha Barthes-ot olvasok, az a baj, ha Flussert, az a baj, ha szétrobban az agyatok, amíg ezt hallgatjátok, az a baj, ha nem robban szét, és csak néztek, mint ha Donald Trumpot látnátok gördeszkázni, az a baj.

A kurátori szöveg kérdéseire, hogy „kinek a rémálma ez az új vizuális világ?”, nem egyenesen, kicsit bonyolultabban kitérve, de azt tudnám válaszolni, hogy nincs se csúnya, se szép új vizuális világ, mert az analóg vagy digitális kép mindig is rémálom volt, van, lesz, azaz egy brutális nagy

hiba a rendszerben, egy pocskék, megszüntethetetlen pattanás az emberiség seggén.

Erre visszatérek, de most jöjjön az egyik baj, egy Flusser-idézet. Ja, ha idézek, az a baj, ha nem idézek, az a baj. Szóval ugye a fickó elég alapvető a fotóról való gondolkodásban, és a kurátori szöveg is diszkrétan a flusseri kontextusban mozog a terminológiájával, konkrétan a „technikai kép”-pel.

Személyes/szakmai megjegyzésem, én mindig kicsit túlértékeltnek tartottam Flussert, eléggé úgy tűnt, hogy a nem kellően argumentált, túltömörített és új terminológiával kellően behomályosított kinyilatkoztatásszerű mondatok pergőtűzére sajnálatos módon könnyű rábukni, azaz azt élvezni, amit nem értünk. Manapság ez pl. alap. Ámde a mai kontextusban megnézve, értelmezve számomra mégis

meglepően friss az, amit a mester ír. Szóval azt mondja: „Technikai kép az, amit apparátusok állítanak elő. De mivel maguk az apparátusok alkalmazott tudományos szövegek termékei, a technikai képet tudományos szövegek közvetett termékének nevezhetjük. Ezáltal, történetileg és ontológiailag a hagyományos képektől eltérő helyzetet foglal el. Történetileg a hagyományos képek évezredekkel megelőzik a szövegeket, a technikai kép viszont a legkorszerűbb szövegeket követi. A hagyományos képek ontológiai szempontból első fokú absztrakciók, mert a konkrét világból absztrahálták őket; míg a technikai képek harmadfokú absztrakciók: olyan szövegekből absztrahálódnak, amelyek a hagyományos képek absztrakciói, amelyek viszont a konkrét világból absztrahálódtak. Történetileg a hagyományos képek »történelem előttiék«, és a technikaiak »történelem utániak« (az előző fejezet értelmében). A hagyományos képek ontológiai szempontból jelenségnek tekinthetők, a technikai képek viszont fogalomnak. A technikai képet megfejteni tehát annyit jelent, mint kiolvasni belőle ezt a helyzetét.”

A szövegrész legfontosabb megállapításai: a tech kép = apparátus, kb. a *camera obscurától* kezdve a mesterséges intelligencia által előállított képekig. Ami még fontosabb kijelentés, a tech kép tudományos szövegek közvetett terméke.

Azaz, folytatva, amivel kezdtem, ezek azok a meghatározottságok, és nem az, hogy a kép analóg vagy digitális, általam előállított vagy egy szoftver terméke, amelyek rémálommá teszik az ezzel a fajta képpel való foglalkozást, a képek megértését, ezért van folyamatos válságban a fotó. Nyilván voltak nyugalmasabb időszakok, az analóg korszak kisebb-nagyobb nyugalomban telt, mivel volt egy alapvetően hazug, de atomszilárdnak látszó egyetértés a tekintetben, hogy van itt valami, ami a valóság tükré. Nyilván vannak kisiklások, mindig is voltak, a fotográfia kezdeteitől manipuláltak ilyen vagy olyan módon a képeket az alkotók, de ezek is igazából a törvényt erősítő kivételek voltak. Amikor viszont jött a digitális kép-korszak, vagy Mitchellt követve, átértelmezve, a „képi fordulat”, kb. ötpercenként jut válságba a fotó, és ment a szájtépés a tudományos, művészeti, köznyelvi diskurzusokban, hogy *what the fuck* történik itten, minek hazudozik ez az ábrázolat hirtelen, amikor eddig úgy viselkedett, mint egy ártatlan szűz leány, és valóságunk hol pompás, hol rettenetes tükörképét mutatta nekünk, de mindig hüen és megbízhatóan.

Mitchell 1992-es, képi fordulat programadó írásában ma már technológiai értelemben némileg *boomer* megfogalmazását adja annak, amiről beszélek: „Nyilvánvalónak tűnik, hogy a videó, a kibernetikus technológia és az elektronikus reprodukció kora a vizuális szimuláció és az illuzionizmus soha nem látott eszköztárát teremtette meg. Ugyanakkor a képektől való félelem, a szorongás, hogy a »képek hatalma« végül még alkotóikat és manipulálóikat is elpusztíthatja, olyan ősi, mint maga a képkalkotás.”

Fotók: Toroczka Csaba

Úgy gondolom, hogy a rémálom és szorongás mindig is megvolt, a tech képkalkotás kezdeteitől megvan, csak szublimálva, a digitális fordulat után viszont ott üvöltünk minden utcasarkon.

Most ugye a mesterséges intelligencia miatt. Mert ez a technológia egy ravasz csavarral, bár hiperszofisztikált szoftverek és elképesztő mennyiségű tudás és információ terméke, fantasztikusan közvetlenül és nyíltan rámutat arra, amit Flusser mondott, hogy a kép tudományos szövegek terméke, hangsúly most a szövegen, vagyis a nyelven. Amit egyébként Wittgenstein is pompásan megfogalmazott: „A kép fogva tart bennünket. És nem tudunk szabadulni tőle, mert ott van a nyelvünkben, amely, úgy tűnik, kérérlhetetlenül ismétli önmagát.”

Mert ma a képkalkotáshoz vagy a technológiához való totális hozzá nem értés, vagy finomabban fogalmazva, hülyeség mellett is alkothat bárki képet, ha szavakkal megtáplálja a mesterséges intelligenciát, ami mindezt lefordítja képekre.

Ami a projektben lényeges, az minden képpel való bíbelődésre jellemző: a fordítás gesztusa, az, hogy akármit, akár-hogyan is gondolunk, de nem tudunk tisztán képet alkotni, nem tudunk egy szavaktól, nyelvtől, technológiától mentes képi nyelvet használni, mindig fordítunk. Ha körülnézünk a galériában, fordításokat látunk, többféle értelemben is. Gondolatok, elképzelések lefordítását vagy visszafordítását képekre, változatos bonyolultságú és háttértudást igénylő módszereket képek kinyerésére, elemzésére, szétszedésére, újraalkotására. Szimulációkat. Ami a fotót illetően egy következő kulcsszó. A fotó sosem volt tükör, mindig csak és főképp szimuláció. Egy lyukkamerával, minimális beavatkozással elkészített kép, ami az idő, egy eltelt idő képe is, szimuláció, valami olyat mutat, ami nincs, de lehetséges.

Ahogy Flusser egy másik helyen írja: „amikor a képet nézzük, a külső világ újszerűen rejtjelezett fogalmait látjuk”.

A digitális korszak, főként a hatalmas adatrobbanás, adatfelhalmozódás, a *big data* soha nem látott lehetőségeket teremt a képkalkotásra. Hatalmas mennyiségű és minőségű adat és szoftver áll mindenki rendelkezésére ahhoz, hogy gyakorlatilag bármilyen furcsa, extrém (abban az érte-

lemben, hogy se a művészethez, se a kultúrához nincs köze) adatszoportból képet alkosson. Gyakorlatilag, megfelelő módszerekkel a saját fizikai létezésünkben ki nyert adatszoportokból is megalkothatunk bármilyen képet vagy művészeti projektet. Már ha hozzáférünk ezekhez az adatokhoz, hiszen a korszak jellemzője, na, talán ez a valóban réműlet, nem a technikai kép, hogy létezésünk minden eleme adatként kereskedelmi forgalomban van, adják-veszik, manipulálják (anélkül, hogy tudnánk vagy beleegyeznénk) a nagy tech vállalatok, mint a Google vagy a Facebook.

Azon művészeti projektek, amelyek mögött valóban komoly tudományos kutatás és eszközhasználat van, picit visszaveszik azt, amit elvesztünk, azaz, bár természetesen, a művészeti piac által ez is lehet áru, de mégiscsak valami olyanra használják az adatfelhőt, ami gondolatokat és érzéseket ébreszt, és talán segít megérteni, hol vagyunk, mik vagyunk. Segítenek elveszíteni naiv létezésünket, amit jelen pillanatban sajnos nem igazán engedhetünk meg magunknak.

Nincs az a lyuk, ahol egyszerűen meghúzhatnánk magunkat és elmenekülhetnénk az adatok és pixelek elől.

A technikai képekkel mindig problémánk lesz, mert mindig változik a technikai környezet, változik a kulturális, társadalmi kontextus, és mivel a képet önmagából nem érthetjük meg, csak szavakon keresztül, hiszen eleve onnan ered, sosem fogjuk igazán érteni, mi az, amit látunk. Mert, radikálisan végiggondolva, a fordítás nem létezik. Egyik nyelvről a másikra sem lehet mindent átadni, holott a két különböző nyelv ugyanazon a síkon van, hiszen nyelv. Hogyan lehetne akkor nyelvről képre fordítani, hogyan lehetne bármit is megérteni? Mintha egy kutyát kellene lefordítani egy plüssdíványra. Oké, nyilván vannak módszerek. De akkor sem lesz ugyanaz, ráadásul nem lesz érthető.

Szóval a technikai kép az mindig is egy ugató dívány lesz. Nyugtalanító, bizarr cucc, de évszázadokig lehet vele foglalkozni, pimpelni, a teoretikusok is jól megélik belőle, a sikeresebb művészek meg pláne faszául.

Cséka György

Enzsöly Kinga és Tulisz Hajnalka duó kiállítása egy hosszabb távú szakmai együtt gondolkodás eredménye, amely az utóbbi egy évben érett össze egy páros kiállításorozattá. Jelen válogatásban a Dubniczay-palota kulturális örökségi miliője, az egykori barokk tér díszítőfestészeti motívumai válnak a munkák fizikai és fogalmi kulisszájává egyaránt. Ahogy a többtraktusú tér ritmusát követi, a látogató fogalmi és formai, strukturális megközelítésben egymásra rezonáló párosításokat láthat a két alkotótól.

Páros kísérletek egyneműsítésre és modellezésre

Fagyott felhő és sivatagi por. Enzsöly Kinga és Tulisz Hajnalka kiállítása. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2025. október 4. – december 7. (Részletek a kiállításához készült vezetősövegből.)

A mediálisan változatos művek sora – az egyedi grafika és a fotó eszköztárát használó táblaképtől a berendezés és kisajátítás gyakorlatán át a videómunkáig bezárólag – olyan ismétlődő fogalompárokkal operál, mint az elfedés, a feltárás dichotómiája, a nyelv előtti állapot és verbális megragadhatóság, körülírhatóság illékony kérdése. Ez utóbbival rokon módon jár el a természetben, közelebről a növényvilágban adott formák (mint kaktuszok, vízinövények levélzete) humán sémák szerinti értelmezése, antropomorfizálásának metódusa (Enzsöly). Ahogy Tulisz esetében munkákon átívelően konceptuális megközelítésű vagy kíváncsiságvezérelt absztrakcióval találkozunk, amely egyfajta vizuális modellezésként írható le. Érzelmi, mentális állapotok vagy akár társas viselkedési formák megértéséhez visznek minket közelebb.

A kiállításban szembeötlő, hogy természettudományos reprezentáció (a múzeumi tárló, a botanikus kert és az üvegház mint Enzsöly ismétlődő motívumai) és a természetben szemlélődő megfigyeléssel, kicsi beavatkozásokkal előcsalt látványok (Tulisz) szervezik a tárlat hol feszes, hol

fesztelen, hol erősen rendezett, hol a spontaneitásnak teret adó alkotói megközelítéseit egy közösen formált láncolatá.

A Dubniczay-palota fogadótere két, a teret taktikusan használó munkával indít: egy helyspecifikussá formált vetítéssel (T. H.: *Bizonytalan forma*) és egy kifejezetten erre a kiállításra összeálló, hosszabb gyűjtési periódusból merítő talált- és manipulált tárgyegyüttessel (E. K.: *Összehasonlító anatómia*). Ez utóbbi a természet- és társadalomtudományos múzeumi reprezentáció eszköztárával él (formai analógiák mentén párosított tárlórendszer), amely kisajátított gyerekkori gipszöntvényt, biológiaszertárból kölcsönzött szemléltetőeszközöket, talált narulliákat (csonthéjasok, kövek) és természeti formákat mímelő szintetikus anyagokat helyez egymás mellé, az egységesített bemutatásmód révén egyneműsítve, homogenizálva azokat egy sajátos furcsaságok gyűjteményévé (Wunderkammer). A *Bizonytalan forma* központi elemének folyamatosan változó erős színei finoman olvadnak össze a vetítés háttéréül szolgáló póre fallal, a barokk freskótöredékkel, amely saját díszítőfestészeti architekturális, illuzórikus karaktere révén egy extra logikai lépésnek bizonyul az elfedés dramaturgiájában.

Ez előbbiekkal szoros metódusbeli kapcsolatban áll Tulisz Hajnalka *Működő koca* című fotója, amely az alkotás létrejöttének feltárására invitálja a nézőt az analóg és digitális lépéseket kombináló képkészítési folyamat detektálásán keresztül. Itt a *Bizonytalan forma* logikájával szemben a háttérre maszkolja ki, rejt el az alkotó, ezzel megfosztva, kiragadva a kontex-

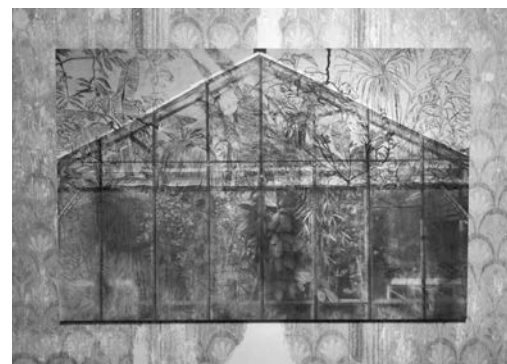
tusból a képtéma középpontjába állított anyagminőséget, a műkő felszínét. Izgalmas adalék, hogy a maszkolás, a rétegek kialakítása Tulisz alkotói gyakorlatában a már fotózás közben, a terepen rendelkezésre álló anyagokból kialakított, intuitív beavatkozásokkal indul (ilyen a műkő háttérben meghúzódó lilás-bordó puha textilsáv). Enzsölynél pedig karakteres anyagpárosítás köszön vissza a *Trichocereus*-sorozat darabjaiban. A kaktuszok hol egymásba fonódó, hol tüskéiket egymásba eresztő párosai antropomorf életképek hatását keltik, melyeken plusz vizuális rétegként szolgál a fatábla erezetének és a vízre oldódva, a kapillaris hatásra szelíden szétfutó tintaceruza rajzolatának kettőse.

Az üvegház, a botanikus kert, a trópusi flóra Enzsöly egy évtizede vizsgált alkotói területe. Munkáiban a tudományos rendszerezés mögött meghúzódó hatalmi pozícióktól (gyarmatosítás) a növényeket humán, társas helyzetek metaforájaként alkalmazó megközelítésig ível az érdeklődése. A 2025-ös nagy léptékű installáció egy egy évvel korábbi lisszaboni rezidencia-program tapasztalatait sűríti össze (trópusi botanikus kertek látogatása a gyarmatosítás ma is eleven gyűjteményi örökségével) a stilizált ház alakúra formázott vászonnal és a polcokon sorakozó könyvformátumú tintarajzok enteriőrjével.

Tulisz *Támaszkodó betontábla* című digitális fotója a fentiekhez hasonló terepmunka-gyakorlat eredménye, a rendezésben formailag rímelve Enzsöly könyvespolcára. Kevésbé direkt összevetést kínál azonban az *egyneműsítés* fogalma – ahogy azt Enzsöly *Összehasonlító anatómia* című installációja esetében is láttuk az első blokkban. Ez Tulisz fotós projektjeiben is fontos konceptuális lépés (dióhéjban, a következő processzus részeként: terepen talált látvány – beavatkozás, élőben érvényesített kollázslogika, térbeli maszkolás – nyomtatás, papíralapú masz-

Fotók: Toroczka Csaba

kolás – rétegek homogenizálása szkenneléssel – digitális print), amelyet jelen munkánál a visszaskennelt, vágott papírostok finom szöszeinek megfigyelése révén azonosíthatunk.

Az itt párba rendezett művek a modellező kísérletezés hívószavához kapcsolódnak. Mind a *Csillaghullás nappal* (Tulisz), mind az *Együtt Külön* (Enzsöly) esetében, bár más-más mediális megközelítéssel, egy keretrendszer meghatározása és abban a paraméterek változtatása adja a művekben előálló változás, összehasonlítható lehetőség alapját. Enzsöly tavirózsaleveleket modellez, és az egyéni, majd viasszal összekapcsolt együttesek mozgási skáláját vizsgálja (a felülnézetből történő videós rögzítés amúgy is a tömegszimulációs mozgások vizualitását idézi). Tulisz pedig egy hétköznapi anyagminőséget (töltőceruza grafitrúdjai feldobva) vizsgál egy atipikus tájképi környezetben.

A *Keretkezés* című, áttetsző textilre nyomott digitális munka Tulisz emlékezéssel, manipulációval, többolvasatúsággal kapcsolatos összegző műve, alkotói *statement*ként is értelmezhető (posztdigitális hatás az alkotói gyakorlatra), amely a Dubniczay-palota történeti enteriőrjéhez illeszkedve, a hely szelleméből inspirálódva nyerte el jelen formáját.

A kiállítás címadó darabja is ebben a blokkban kap helyet, a *No-go zónák*-sorozat darabjainak társaságában. Tulisz grafikai munkáinak itt a közös nevezőjét nyelvi, fogalmi természetű jelenségek vizsgálata adja. Mint a címadó mű esetében egy szóképbé rejtett ellentét vizuális vizsgálata (fagyott felhő, mint a puha és a rideg minőségek egymás mellé rendezése), amelyet egy második körös, lexikai ismeretekre támaszkodó értelmezés lebont (a felhő vízcseppek és jégkristályok halmaza, csak a természeti jelenség kulturális reprezentációja köti össze a finom, puha érzetekkel). A *No-go zónák* esetében a grafikai foltok érzéki átfedései

szociális viselkedésminták vizuális modelljeivé válnak.

Enzsöly *Üvegház* című, jelen kiállításon debütáló digitális fotója saját alkotói archívumából kombinál össze egy tanulmányként készített fűvészkerti fotót és egy korábbi, szintén az üvegház témájával foglalkozó rézkarcot. A rétegek egymásra illesztése analóg, transzfernyomás technikával valósul meg. Ezek a mediális áttétek az analóg köztes fázisokkal Tulisz giclée printjeivel mutatnak rokonságot.

Az egzotikus növényvilágból merítő munkák sora Enzsölynél erős fikciós fordulatot vesz a *Monstera* plasztikánál, ahol a habszivacsból épülő szintetikus levélrétegek a falhoz simulva tornyosulnak – a Dubniczay-palota kiállítótereiben visszaköszönő cserépkályhák forgástestére emlékeztetve –, mintegy bestializálva, eleven szereplővé avatva az organikus formák együttesét. A *Fehér takaró* című giclée nyomat Tulisz kiállításon szereplő munkáinak többet enged láttatni a természeti környezetből, a kiegészítés – a *konceptuális kimaszkolás kényszerre* – itt a talált látvány (télén beborított, kert végében pihenő autó) bővítésére, a fehér felület folytatására irányul.

A *Vanitas*-ciklus Enzsöly művészeti doktori képzésének egyik központi projektje. A *vanitas* csendélet festésztörténeti műfajából indul ki, és az *Együtt Külön* című kétsatornás videómunkához rokon módon egy akváriumban zajló mikrotörténeteket kínál fel a kamera számára, csak

ezúttal nem felülnézetben. Az akvárium áttetsző frontnézete – a színházi negyedik falhoz hasonlóan – lesz az a sík, amely a mögötte változó kulisszába, ha úgy tetszik, berendezett diorámába betekintést enged. A mozgókép eseménytelensége és a történetmesélés kényszere híján itt a néző olyan kérdéseken merenghet el, mint a választott kivágot talált vs. megrendezett/berendezett jellege. Egyrészt a középpontba helyezett, ember alkotta masina, a fogaskerékrészletek mint egy víz alatti régészeti látkép tárnak elénk. (Az óraszerkezethez hasonló mechanika megmutatása itt az emberi idő végességére, a hiábavalóságra tett utalás, klasszikus *vanitas*-szimbólum.) Másrészt a kép előterében az üvegfalnak nekifeszülő homok az akvárium megkomponáltságára, művi jellegére hívja fel a figyelmünket, ahogy a halacszkák ismétlődő, visszatérő, körkörös mozgásai is kizárják a természeti környezetben zajló valós megfigyelést mint valid értelmezési lehetőséget.

Salamon Júlia

Jól lakni

Haraszi Zsolt: *Lakj jól!* – *harasztizsolt 60,29*. Mestermű Galéria, 2025. október 10. – november 8.

Hogy miért is állok a tárlatmegnyitó közönsége előtt – és nem a lelkes közönség soraiban –, arra sokáig kerestem én is a választ. Mert ha valamihez egyáltalán értek, akkor azok inkább a technikai képek. Itt meg ugye azok – a behívó molinóján lévők kívül – nem nagyon vannak. Amikor tegnap megkérdeztem Zsoltot, a tőle szokott fanyar humorral azt válaszolta: „Így legalább biztos eljössz.” Szóval a barátság topikját nyitjuk, és erre indulunk.

Olasz középkori kisváros. Augusztus utolsó vasárnapja. A nap már reggel óta vadul bombázza a háztetőket fotonjaival, az utcakövek is forrók már; a város közepén, a Via di Gracciano nál Corso elején sorakozunk. Mi ketten Zsolttal bordó trikóban. Tizenhat ember, egyetlen feladattal: a négyszáz literes tölgyfa hordót kell felgörgetni a Piazza Grandéra. Csak kézzel lökve. Futva. Felfelé. A meredek, kanyargó utcácskákon, 1800 méteren át.

A rajtpisztoly helyett a harang szól. És minden egyszerre mozdul. A hordók

döngenek a macskakövön, mintha a város szíve verne. A por felszáll, a levegőben ott a bor és az izzadság illata. Az első kanyar után már nem is a hordót nézem, csak Zsolt karját látom mellettem, ahogy feszül az izmokban a mozdulat ritmusa. A kezek a kesztyűben izzadnak, a cipő megcsúszik az emelkedőn – és mégis, valahogy mindketten ugyanarra billentjük a súlyt. Egyszerre emelünk, egyszerre lökünk.

A nézők kiabálnak, a házak ablakából zászlók lógnak, egy öregasszony ha-

rangot ráz, és mindenki minket buzdít, vagy legalábbis úgy halljuk.

Tiszta Forma-1. Az eddig mögöttünk haladó két fiatal – a San Donato csapat – előzni próbál. De túltolják. A hordójuk megbillen a macskakövön, a miénknek ütközik, mi is kipördülünk, és a kapualjból filmező turista-influenszer iPhone-ját is magunkkal sodorjuk. A telefon még pördül egyet, mielőtt a 80 kilós hordó abroncsa darabokra zúzza.

Micsoda képek! Plusz tízezer lájk!

Felfelé minden méter egy kisebb örökkévalóság. A hordó nehéz, a nap vakító, de valahogy mindig épp annyi erő marad, hogy még egyet lökjünk rajta.

És amikor már azt hisszük, megáll, valahonnan a porból és a zajból megint előkerül az a közös ritmus, amitől újra megmozdul.

A Via Ricci végén már mindenki kiabál, a hangok összeolvadnak, a levegő vibrál, a hordó még egyszer nagyot billen, és végül beérünk a térre.

A harang újra megszólal – most már nem a rajt, hanem a cél jeleként. Ott állunk a hordó mellett, zihálva, porosan, nevetve. Nem tudjuk, hányadikok lettünk. Nem is számít.

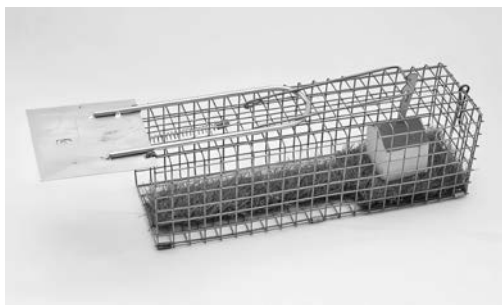
Szóval: Olaszország, Montepulciano, *Bravio delle botti*, hordóverseny.

Hirtelen sötét lesz.

„Csak semmi buzulás!” – mondaná Torrente.

Egy montepulcianói vörösborral a kezünkben ülünk az esti hideg homokon Jesolóban. A napágyakat már beszédtek, szeptember vége van. Éppen arról beszélgettünk, hullafáradtan, egy egész napos bienálés trappolás után, hogy ez a Damien Hirst mekkora egy tapló. Hogy a világ összes pénzéből könnyű jó művészeket látszani, és hogy mi vajon mit kezdenénk, ha egyszer nekünk is ennyi aranyozott koponyánk meg gyémántporos önbizalmunk lenne.

Könnyen értjük egymást: két művészettel foglalkozó kultúrmunkás. Ő Pesten,

a Trafóban. Én Veszprémben, a Művészetek Házában. A problémák hasonlóak, legfeljebb a lépték más. A hordó viszont mindig felgördül a hegyre – csak mintha a túloldalon azonnal le is gurulna, és kezdenénk mindent előlről.

A kiállítás címe: *Lakj jól!* Elsőre úgy hangzik, mint egy kedves felszólítás, amit a nagymama mond az ebéd végén: „Lakjál jól, fiam!” Csakhogy itt a szó nemcsak az étellel való jóllakásról szól, hanem arról is, hogy *hol lakunk – és hogyan*. A „lakni” és a „jóllakni” ugyanabból a nyelvi gyökből erednek: mindkettő a meglepedésről, az elhelyezkedésről szól. Az egyik a gyomrot tölti meg, a másik a teret. És ha már a lakás és a jóllakás határán járunk, nem lehet nem felidézni Esterházy Pétert, a fekete öves nyelvtrancsírozót és zsonglőrt a *Termelési regény*ből.

„...Elmondok egy konkrét esetet, mely megtörtént velem. Néhány nappal ezelőtt Dorogon egy illető azt mondta nekem, hogy ha kétszer annyi zsírt és szalonnát kapnának, megdupláznák a termést, vagyis az is kétszeres lenne. Mindjárt arra gondoltam, hogy szaván kéne fogni (derültség) azt az elvtársat (derültség).

Az elvtársak már tudják tapasztalatból, hogy ha mi az erőnket valamilyen feladatra összpontosítjuk, azt a feladatot meg is fogjuk oldani. Ez vonatkozik a tavalyi szárazság következtében előállott hús- és zsírhányra. Az elvtársak e kérdés megoldásának megvalósításához azzal járulhatnak, ha fegyelmezetten bevárják azt a nem hosszú időt, ami után ezt a kérdést is megoldjuk.

Ezek átmeneti nehézségek. Olyanok, mint amikor valaki régi, rossz lakásból az új, jó lakásba költözik. Bár az új lakás feltétlenül jobb, de addig, míg a lakója beleszokik vagy a bútorokat elrendezi, megszokja, hogy az új küszöb más, mint a régi – egypárszor megbotlik (derültség), meg könnyebben törik el az edény. Ezt mindenki megérti. Vigyétek előre az ingadozókat, kevesebbet fecsegjétek, többet dolgozzatok, és ügyeteket biztos siker koronázza (ütemes viharos taps, éljen kannibál, vesszen nyúúl!).”

Ez a részlet valójában tökéletes példája annak, hogy a nyelv miként próbálja megoldani a valóságot. A hús- és zsírhány, a lakhatás, az átmeneti nehézségek mind ugyanabba a groteszk optimizmusba csomagolt nemzeti történetbe kerülnek. És azt hiszem, Zsolt is ezzel játszik. A könyved, sokszor szövickekre épülő tárgyai mögött mindig ott lapulnak az egziszten-

ciális kérdések. Ha az ő logikáját követjük, akkor ez a kiállítás is egy csodaépület. Egy piramis, aminek az első két szintje teljesen hétköznapi, és épp ettől érdekes.

Csakhogy ezt a piramist nem 4000 évvel ezelőtt építették, hanem 1943-ban, egy amerikai pszichológus: Abraham Maslow. Ő volt az, aki az emberi szükségleteket hierarchiába rendezte, és megrajzolta a híres háromszöget. Az alján ott az élet legnyersebb alapja, és csak a csúcson kezdődik a szellem igazi tere.

Fiziológiai szükségletek: evés, ivás, alvás, légzés, születés.

Biztonsági szükségletek: egészség, lakhatás, anyagi stabilitás.

A piramis többi rétege – a szeretet, az önmegvalósítás, a transzcendencia – sokkal elegánsabban hangzik, de ha az alap inog, az egész építmény megroppan.

Ha lenne még időnk, most hosszasan beszélhetnénk a párhuzamokról, de csak három rövid utalás – három név, három anyag. Daniel Spoerri, aki a lakomák maradványait rögzítette, a megfagyott pillanatot. Zsolt *Csirkecombja* – a kockás abroszon, falra szerelve – ezt facsarja ki: a gazdag, féltelen zabálás helyét itt felváltja a porcelánba mart hiány, ami valahogy mégis derűs marad. Joseph Beuys is eszembe jut, az általa választott zsír és viasz nem egyszerű „anyag”, hanem gondolat, hő és átalakulás metaforája. Zsolt *Idő* című munkáját is így olvashatjuk: három viaszba öntött ház egyszerre jelképezi a pusztulást és a szeretetet. Mert minél melegebb, minél „lakottabb”, minél inkább szeretettel teli egy ház, annál könnyebben olvad el. És végül Marcel Duchamp, aki a *Why Not Sneeze, Rose Sélavy?* című munkájában márványból faragott kockacukrokat zárt madáralkitkába. Csábítóan ismerős látvány: könnyűnek tűnik, de nehéz; édesnek hisszük, pedig hideg. A csapda ott kezdődik, ahol a vágy tárgya túl tökéletes lesz. Ahol a cukor márványból van, és a ház is gyönyörű – csak épp hitelekéből épült.

Duchamp mondta azt is: „A művészi alkotás nem csupán a művész munkája; a néző az, aki értelmezésével kapcsolatba hozza a művet a külvilággal, és így maga is részt vesz az alkotásban.”

Vagyis: a *jóllakás* most rajtunk múlik. Hogy mit kezdünk a kenyérral, a házzal, a viasszal, a csapdával. A hordó pedig, akárhogyan is, gurul tovább.

Áfrány Gábor

Veszprémi Szemle 78.

A *Veszprémi Szemle* várostörténeti folyóirat 78. száma Bemutató: Eötvös Károly Könyvtár, Kisfaludy-terem. 2025. szeptember 26.

Nem kell ahhoz vizuális típusnak lenni, hogy megállapítsuk, a *Veszprémi Szemle* folyóiratot mindig öröm kézbe venni, hiszen már a borítókön valódi csemegékkel lepnek meg bennünket az alkotók. Így van ez az idei utolsó előtti megjelenés, azaz a 78. szám esetében is. Elképzelem, honnan kerülhetett a címlapra Verancsics Faustus kinevező okiratának fotója. Érdekes olvasmánnyal függ össze a B oldal, ahol Kopácsy József püspök portréja látható. Az 1775–1847 között élt egyházi Székesfehérvár és Veszprém püspöke, majd Esztergom prímás érseke volt. Emlékének Forgó András szentel értékes oldalakat. A hátsó borító belső oldalán kapott helyet az egy térben látható örvényesi kapurekonstrukció egy balcai mozaikrészlettel, ami szintén összecseng Palágyi Sylvia Közlemények rovatban szereplő munkájával. A Tanulmányok fejezetet Fábrián Janka írása vezeti be. Tőle a legdélcegebb nemzetőrökről olvashatunk, akikről 1848 második felében a szentgáli Gál családnál keletkeztek iratok. Ha vetünk egy pillantást a kötet hátsó borítójára, ahol éppen nemzetőr fiatalok láthatók egyenruhában, igazán nem vádolhatjuk elfogultsággal az iratokat őrző családot. Francsics Károly, a kor borbélymestere ugyanakkor másképpen látta a rettenthetetlennek tartott szentgáli vitézeket, amikor teljes felszerelésben meneteltek régi, rozsdás fegyvereikkel, nemegyszer vasvilláikkal.

A második tanulmány szerzője Földesi Ferenc, aki azt az elterjedt téves nézetet próbálja módosítani, miszerint Verancsics Faustus tudós és feltaláló veszprémi várkapitány lett volna. Az igazság az, hogy talán nem is járt Veszprémben. Fejérvény István veszprémi püspök nevezte ugyan ki „az általa kipróbált és jól ismert erényei miatt”, de nem Veszprémbe, hanem Sümegre. Ott kelt a kinevezési okirat is. A szerző a történelmi hűség miatt ragaszkodik a tévedések feltárásához, s ahhoz, hogy kiemelhessen: 2011. október 6-án a veszprémi vár falán felavatták Verancsics Faustus emléktábláját. A táblán olvasható szöveg: „A veszprémi püspök sümegi várnagya, Győr, Somogy és Zala megyei birtokainak kormányzója.”

Palágyi Sylvia a tihanyi kőtár történetéről ír, Solymosi László pedig a veszprémi püspök Árpád-kori királynéi kancellárságáról közöl érdekes anyagot. Két szerzőtől is hasznos összeállítást olvashatunk veszprémi adatbázisokról. Kuglics Gábor egy öt éves országos kutatásból közöl részletet. Címe: *Veszprém vármegyei egyesületek a polgári korból*. Palkóné Jády Melitta *Mit*

hol keressünk? címmel mutatja be a Veszprém Vármegyei Helyismereti Gyűjtemény állományát, adatbázisait.

A Jókai-év kapcsán két nagyszerű irodalomtörténészünk is jelentkezett írásokkal. Ács Anna a nagy mesélő *Fürdői prédikációját* (*Milyen demokraták vagyunk mi?*), annak sorsát taglalja, Praznovszky Mihály művének címe pedig: *Jókai Mór meglátogatja a Herendi Porcelánmanufaktúrát*. Zseniális érzékkel választott téma, hiszen a Jókai-évet 2026. január 1-től a herendi porcelán éve követi.

Az Évfordulók rovatban olvasható Forgó András ismertetője Kopácsy József székesfehérvári, veszprémi püspökről, Esztergom prímás érsekeről. Jákói Bernadett a Veszprémvölgybe viszi olvasóit, a völgy védelmére felállított Szűz Mária-szoborról mesél. Könyvszemle cím alatt egyháztörténeti adalékokat találunk Kanász Viktortól: *A veszprémi székesegyház és káptalan egyházlátogatási jegyzőkönyvei 1739–1948 között*. Rácz Miklós pedig a Veszprém építészettörténetéről megjelent köteteket (Jankovics Norbert: *Veszprém város építészeti topográfiája*, Jankovics Norbert: *Veszprém város templomai*, Brunner Attila–Sipos Anna: *Veszprém város épített öröksége*) ismerteti.

Órsi Ágnes

Villanásnyi dramaturgia

Loop négyzet. Művészetek Háza Veszprém, F|x|r Galéria. 2025. szeptember 16. – november 16.

A F|x|r Galéria *Loop négyzet* című nyílt nemzetközi pályázatára 61 alkotó több mint hetven 20 másodperces, végtelenített mozgóképpel nevezett. A kiírás célja az volt, hogy olyan loopolt videók szülessenek, amelyek egy négyfalas, 360 fokos immerzív vetítőtérben kerülnek bemutatásra – ahogy a szervezők fogalmaztak: „A tér maga is egy loop: 360 fokban körbeölel, a vetített tartalom pedig folyamatosan visszatér önmagába – ez a dupla hurok élménye, azaz loop a négyzeten.”

A szakmai zsűri (Nagy András László fényművész, Can Togay író-rendező, médiaművész és Áfrány Gábor médiaművész, a f|x|r médialabor vezetője) végül 13 művet választott ki bemutatásra: ezt a válogatást láthatja a közönség a hétköznapokon, szombatonként pedig az összes nevezett művet, és ekkor lehetőség van közönségsvazavat leadására is. A három díjazott alkotás: Sztilkovic Milán *POV* című munkája (I. díj), Kenyeres Rudolftól a *BREATHE* (II. díj), valamint Kenneth Russótól a *fotocop-ia-s* (III. díj).

Megnyitó

Mindenekelőtt meg kell említenem a f|x|r-t és Áfrány Gábort, aki a médiaművé-

szet végvári harcosaként működteti ezt az intézményt. Egyáltalán nem evidens egy többnyire egy központú országban, mint amilyen Magyarország, a kortárs művészetek előőrsét szervezni, oktatni, kiállítani. Ezért köszönet és tisztelet illeti. A loop pályázat is bizonyíték erre.

Őszintén szólva, amikor magam is megkaptam a pályázati kiírást, nem számítottam arra, hogy ilyen színvonalas művekkel jelentkeznek a pályázók. De hagyjuk ezt, a színvonalat ítélje meg a közönség. Nekünk, zsűritagoknak mindenestre fejtörést okozott a díjazás. Az élboly sűrű volt, és csak valamilyen szubjektív, a pillanat ihlette célfotóval tudunk sortrendet megállapítani. Azt is csak azért, mert muszáj volt.

Néhány szót – vázlatosan – a művekről. Nem messze innen található Veszprém és az ország új nagy művészeti beruházása, a CODE kiállító- és eseménytér. Technikai felszereltsége és mérete országos viszonylatban egyedülálló, és a leglátványosabb immerzív show-kra alkalmas. A műfaj rokon. Az itteni műveket, amelyeket szintén immerzív alkotásoknak tekinthetünk, azonban nem a nagy méretek és hosszú elbeszélő ívek jellemzik, hanem – akár a festészetben a freskóhoz képest a miniatúrát – itt a koncentrált elképzelés és a kivitel sűrített ereje számít.

Míg tehát a grandiózus immerzív teretek a freskók rokonai, ezek a rövid loopok a karcok vagy miniatúrák: villanásnyi dramaturgiába sűrítik a gondolatot, és épp ettől kapnak különös súlyt. Külön felhívom a figyelmet arra az érdekességre, hogy az alkotások rövid és határozott profiljuknak köszönhetően egymás mellett is figyelemre méltóan működnek. Valójában egymás kontrasztjában és minőségük kohéziójában az individuális hatáson túl együttes dramaturgiában is léteznek. A loopok sajátossága, hogy a tér és az idő dramaturgiájában hoznak létre egy, az egyes alkotásokon is túlmutató élményt.

Can Togay

Varródoboz

Auer-ház, S-stúdió. 2025. szeptember 26–27–28.

A *Közösségi szabás-varrás haladóknak* elnevezésű, egész hétfélgét felölelő közösségi eseményen olyan szenvedélyes varrók gyűltek össze, akik már biztos kézzel bánnak a tűvel, ollóval és varrógéppel. Ez nem tanfolyam, hanem inspiráló, alkotó közeg, ahol a résztvevők hasonló tudásszinten mozognak, és örömmel osztják meg egymással tapasztalataikat, trükkjeiket, ötleteiket.

A hétfélgé során együtt terveztek, szabtak, varrtak – akár új darabokat, akár meglévő textilek újrahajszosításából születő alkotásokat. A cél nem csak az egyéni projektek megvalósítása, hanem a közösségi élmény, a közös tanulás és inspiráció volt. A résztvevők saját gépeikkel és eszközökkel

zeikkel érkeztek, hiszen mindenki a maga megszokott felszerelésével dolgozik a leg-hatékonyabban. Az esemény a Művészetek Háza Veszprém egyfajta közösségi rezidenciaprogramja, ahol a résztvevők több napon keresztül együtt dolgoznak, és ebben a kreatív, inspiráló közegben a varrás az alkotáson túl eszközzé válik a kapcsolódásra és közös gondolkodásra.

A szeptemberi felvezető eseményt követően a Művészetek Háza Veszprém idén ősszel egy közösségiműhely-projektet indított az S-stúdióban. Célja olyan közösségi alkotóműhely létrehozása, ahol a résztvevők különböző újrashasznosítási és kézi varrási technikákon keresztül ismerkedhetnek fenntartható módszerekkel, fejleszthetik kezűgyességüket, valamint elmélyíthetik környezettudatos szemléletmódjukat is.

A projekt során a résztvevők megtanulták, hogyan adhatnak új életet használt textíliáknak, ruhadaraboknak – legyen szó javításról, átalakításról –, és építhetik be ezeket a technikákat a mindennapi életükbe. A cél azonban nem csupán a tárgyi újrashasznosítás, hanem egy hosszú távon fenntartható gondolkodásmód elsajátítása is, amely hatással lehet a résztvevők döntéseire és életmódjára. A műhely teret ad a kapcsolódásnak, az együtt alkotásnak és egy olyan közösségi élménynek, amelyben mindenki értéket képvisel – tudásszinttől, kortól és háttértől függetlenül. Célunk egy olyan kreatív és elfogadó közösség építése, ahol a résztvevők együtt tanulnak, megosztják ötleteiket, tapasztalataikat, és inspirálják egymást.

A program során meghívtak vendég-előadókat és alkotókat is, akik műhely-foglalkozások keretében mutatták be saját fenntartható gyakorlataikat. A műhely kapcsolódik az intézményben futó projektekhez, valamint nyitott hazai és nemzetközi együttműködésekre is: célunk, hogy más országok hasonló kezdeményezéseivel is kapcsolatot építsünk, ezzel is bővítsük a tudás- és tapasztalattal megosztás lehetőségeit. Külön figyelmet fordítunk az olyan hagyományos kézműves technikák megismertetésére és gyakorlására, amelyek a fenntarthatóságon és az anyagok tiszteltetésén alapulnak. Ilyen például a japán *sashiko* öltéstechnika, amely egyszerre szolgál javításra és díszítésre, valamint a *shibori*, az anyag természetes festésének és mintázásának ősi művészete. Ezek a technikák nem csak esztétikai élményt nyújtanak, hanem lehetőséget teremtenek a meglévő ruhadarabok újraértelmezésére is – így válik a javítás és újrashasznosítás kreatív folyamatá. A résztvevők megismerkedhettek más kulturális és népi varrástechnikákkal is, melyek mind hozzájárulnak a fenntartható szemléletformáláshoz. Az ilyen foglalkozások során nem csak kezűgyességük fejlődik, de kulturális kapcsolódások és új nézőpontok is születnek.

Marton Eszter

Irodalom, ihlet, illúzió

Csáth Géza és Kosztolányi Dezső a függőség tükrében

Mérgek litániája – Csáth, a morfinista – Kosztolányi, a kokainista. Kerekasztal-beszélgetés a Pannon Kultúrklub szervezésében. Papírkutya, 2025. szeptember 29.

A Pannon Kultúrklub soron következő eseménye merész és érzékeny vállalkozás volt: két magyar irodalmi ikon, Csáth Géza és Kosztolányi Dezső függőségeinek és alkotásainak összefüggéseit vizsgálta. Arany Zsuzsanna moderálásával, Németh Attila pszichiáter és Szajbély Mihály irodalomtörténész részvételével az este nemcsak életrajzi adalékokat tárt fel, hanem szembenézett azzal is, hogyan fonódik össze betegség, szenvedély és művészet.

A cím – *Mérgek litániája* – már önmagában paradox: egyszerre utal bűnvallásra és gyönyörre, az önpusztítás poézisére és a test kémiai romlására. A beszélgetés egyik legnagyobb erénye, hogy elkerülte azt a romantikus közhelyet, miszerint a szenvedély és a zsenialitás elválaszthatatlan. Ehelyett józan és árnyalt képet rajzolt: a „mérgek” nem ihletet adnak, hanem előbb illúziót, majd függést.

Németh Attila pszichiáter már az elején leszögezte: hosszú távon a drog nem fokozza a kreativitást, hanem kioltja a természetes örömet, ahogy ez Csáth Géza esetében is látható: a morfinum nem teremtő erő volt, hanem menekülés a valóságból: előbb az érzékenység túladását, később a valóság elviselhetetlenségét próbálta tompítani. Szajbély Mihály irodalomtörténész ezzel szemben az irodalmi pálya töréseire irányította a figyelmet: a Tátrafüredre száműzött, idegileg kimerült fiatal orvosra, a háború borzalmaira, s arra, hogyan vált a pszichoanalízis egyszerre felszabadítóvá és bénítóvá. Találó volt az a megállapítása, hogy Csáth a pszichoanalízis nyelvén túlzottan reflektáltta magát, ami gátolta őt írói tehetségének kibontakozásában.

Az este legizgalmasabb pillanatai a függőségek sokrétűségét bontották ki. Nemcsak a kémiai, hanem a viselkedéses szenvedélyek – teljesítménykényszer, szexuális megszállottság, önellenőrzés – is szóba kerültek. Ez a hálózatszerű megközelítés újraértelmezte Csáth alakját: nem a „morfinista zseni”, hanem egy önmagát végletesen elemző, saját árnyaitól megbénított ember képe rajzolódott ki a hallgatóság előtt, kit nemcsak a szer, hanem a háborús események tapasztalatai is tönkretettek.

A Kosztolányiról szóló rész árnyaltan folytatta a gondolatmenetet. A kokain

itt nem démoni csábítóként, hanem egyfajta munkaritmus-szabályozóként jelent meg. Szó esett a kulturált szerhasználat és a függőség közötti különbségtételről, de a beszélgetés nem csúszott át mentegetésbe. Sőt, felvetette, hogy Kosztolányi testi leépülése mögött is ott munkálhatott a kokainhasználat következménye, ha nem is egyértelmű ok-okozati módon.

A két író sorsának párhuzama ebben az estben nem a végletek drámáján, hanem a felelősség kérdésén keresztül vált fontossá: mit kezd az alkotó a saját érzékenységével, és hol válik a szenvedés öncélú pózzá?

Arany Zsuzsanna moderálása felegyelmezett és pontos volt, jó arányérzékkel tartotta egyensúlyban az orvosi és az irodalmi szempontokat. A záró blokkban a résztvevők közösen elemezték Kosztolányi Dezső *Mérgek litániája* című versét. A beszélgetés ezen a pontján érthettük meg igazán, hogyan alakul át a mérgek katalógusa lírai önportrévá: a bűn és a gyönyör kettős himnuszává.

A rendezvény szerkesztése feszes volt, a történeti kontextus (kézirathagyaték, évfordulók) jól megalapozták a beszélgetést. A mítoszrombolás és a szövegérzékenység ígérete nagyrészt teljesült. Kritikai észrevételként talán annyit: a pszichoanalitikus háttér (Freud, Ferenczi Sándor, Jung) említése mellett jól jött volna némi fogalmi tisztázás, továbbá néhol az orvosi magyarázatok elnyomták a művek irodalmi jelentőségét, aminek köszönhetően a szövegek összetettsége háttérbe szorult.

Összességében a *Mérgek litániája* est értékes és gondolatébresztő vállalkozás volt. Nem esztétizálta el a szenvedélyt, de nem is ítélkezett fölötte. A beszélgetés legjobb pillanataiban az orvosi és az irodalmi nézőpont nem kizárta, hanem kiegészítette egymást. Így az est végül nem a „mérgek dicsérete”, hanem a megértésé lett: annak felismerése, hogy a művészi teljesítmény és az emberi törekvés ugyanannak a történetnek a két oldala.

Éltető Erzsébet

Mesemondók találkozása

Elrejtett hangok. Közreműködő: Derengő. Rendező: Benkovits Bálint, zeneszerző: Domonkos Csilla, látványtervező: Megyeri Annamária, forgatókönyvíró: Somogyi György. Megnyitóesemény: 2025. október 16. CODE Digitális Élményközpont.

A CODE elnevezésű veszprémi digitális központban a művészet és technológia kettőse komplex, immerzív élményt kínál. A 360 fokos Hexagon, az „élményfolyosó”, a 3D-s stúdió és az interaktív kiállítótér mind más-más módon közvetít különleges

vizuális kompozíciókat. A fény, a hang és a tér egysége révén a néző aktív résztvevője lehet az állandó változásban lévő, inspiráló közegnek. A digitális és médiaművészeti kiállítóhely közös alkotás révén létrejött művészeti projektjei generációkat kapcsolnak össze.

Október közepén nyílt meg a CODE legújabb tárlata, az *Elrejtett hangok* című időszaki kiállítás. A premier alkalmából Demel Eszter zenepedagógus, a Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar karnagya, a veszprémi zeneoktatás meghatározó alakja osztotta meg gondolatait a hangok megismerésének és a zenei kultúra kitartó felfedezésének fontosságáról. A bemutatott produkció a következő lényeges kérdésre keresi a választ: „Te mit tennél, ha minden elnémulna körülötted? Ha a fák susogását és az énekszót elnyelné a zaj?”

A tárlat rövid leírásában olvashatjuk: „A Hexagon falain megelevenedik a történet: a népi rajzmotívumok köréd fonódnak, miközben a hangok és fény új, misztikus világot tárnak fel előtted. Egyedülálló, immerzív audiovizuális utazás – ahol a 360 fokos vetítés, a térhangzás és a fényjáték minden érzékedet magával ragadja. Az élmény kiteljesedik a zenében is: kontinensek hangszerei fonódnak össze, a zajból dallam születik, a csendből pedig varázslatos harmónia bontakozik ki... Engedd, hogy a hangok vezessenek. Te sem maradsz kívülálló. A mese után egy felfedező játék is vár, amely interaktív módon von be a történet világába.”

A bemutatott mesefilm a főszereplő Zamira követésére hív, aki utazásaival felfedezi a világ különböző kultúráiban fellelhető hangszereket, többek között a Kárpátok furulyáját, az afrikai *djembét* és a japán *kotót*. E történetből rajzolódott ki az immerzív vetítés koncepciója és állt össze a különböző területeken dolgozó alkotói csapat. Megyeri Annamária, a mesekönyvkiadás területén ismert illusztrátor a látványtervezést és a filmhez szükséges rajzok elkészítésének feladatát kapta. A megnyitón tartott beszédében kiemelte: „Nekem mint illusztrátornak az a legszebb feladatom, hogy gondolatokból, mesékből, és itt most zenéből is színek, vonalak, ecsetnyomok által egy új mesevilágot tudjak teremteni.” Sok apró zene vesz bennünket körbe a világban. A designer első gondolata, ami eszébe jutott erről a téma kapcsán, az volt, hogy a zaj világában a zene rendet teremt. Fontos a saját dalunk, belső hangunk meghallása. A sok görgetés, a sok információ, ami ránk zúdul, gyakorlatilag elnémítja mindazt, ami kötődni tudna belső világunkhoz. Aztán egyszer csak valami nagyon egyszerű dolog történik, megszólal egy mese vagy egy dal, és elcsendesedik a világ. Ekkor kezdünk el kapcsolódni valódi önmagunkhoz úgy, ahogy a kisgyermek magában dúdol egy dalt. Amikor belépünk a mesébe, kitárlhatjuk önmagunkat. Ezzel a történettel úgy fedezhetjük fel Zamira világát, ahogy azt gyerekkorunkban elképzeltük. Valóban lépdelhetünk a megfestett köveken, repülhetünk a kék hegyek fölött és ácsó-

roghatunk a szavanna fái alatt, miközben minket, a ruhánkat és az arcunkat is fénynyel „megfest” a mese.

Domonkos Csilla zeneszerző beszédének kezdetén arra hívta fel a figyelmet, hogy a zenét hallgatni kell, nem beszélni róla... Ennek ellenére megosztotta velünk röviden gondolatait az alkotói folyamatokról. „Itt két óriás mesemondó találkozik: a kép és a hang. Mindketten más nyelvet beszélnek, és meg kellett találnunk, illetve ki kellett találnunk egy közös nyelvet. Ez volt a nagyon nehéz, lassú léptekkel, botlásokkal, hasra esésekkel, felállásokkal. Még egyszer, még egyszer és még egyszer... Megmozdult a kép, leütődött az első hang, egyszer csak kinyílt a világ, és itt vagyunk.”

„A zaj világában a zene rendet teremt. Összekapcsolja az embereket – generációkat, kultúrákat, közösségeket. Ahhoz, hogy meghalljuk a saját dalunkat, a saját belső hangunkat, kapaszkodóra van szükség. Ezek az *Elrejtett hangok*” – folytatta a gondolatokat megnyitóbeszédében Benkovits Bálint rendező.

Az alkotási folyamat során a határozó térben folyó munka kihívás volt a vizuális történetet megjelenítő csapat számára. Mit is jelent ebben a térben dolgozni? A produkció nem csupán absztrakt formákat mutat be, hanem egy történetet mesél, amelynek vannak szereplői, és valahonnan valahová tart. Nincs túl sok dolog a nézőre bízva, hogy mit lát ebbe bele. Nagy kihívás volt, hogy a zenéhez hogyan hangolják össze a képet. A hangokhoz gyártsák a képeket, és legyen inkább egy izgalmas látvány, vagy inkább egy történetet meséljenek el, ahol a képhez készül a zene? Az alkotócsapatnak azt a kérdést is meg kellett fejteni, hogyan mutassák be a karaktereket. Fontos, hogy egyszerre látszódjon minden lényeges elem; a nézők mindig tudják, hogy hol van a karakter, hiszen ha valaki másik vásznat néz, hirtelen lemaradhat a történetről.

A narratív, immerzív élmény közvetítése olyan céllal született meg, hogy a kiállításlátogató valami olyan élménnyel menjen ki a térből, amiért érdemes volt eljönni ide.

Grászli Bernadett

Párbeszéd sötétben

Vecsei H. Miklós és zenész barátai, a QJÜB együttes Csoóri Sándor-estje. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2025. október 16.

Az ország több színpadán már évek óta sikeresen szerepel *Párbeszéd sötétben* című Csoóri-estjével Vecsei H. Miklós zenész barátjaival együtt. Pedig Csoóri Sándorral párbeszédet folytatni ebben a mai világban merész vállalkozás. De a színész Vecsei H. Miklós, aki szerkesztette és rendezte ezt az

előadást, bízott a közönségben, bízott a zenében, a szövegben és a sötétségben. Konzulense a megvalósításban ifj. Vidnyánszki Attila volt, aki maga is biztatta a színészt az est létrehozására.

Csoóri küzdelmeit, kudarcait, sikereit, verseiben realizálódó képeit, elhagyatottságának hóval borított tájait hogy is lehetne közel hozni a mai Z generációhoz? Hiszen ez volna a cél. A fiatalokkal is megismertetni, megértetni őt. Mert az idősebb korosztály pontosan tudja, mit jelentettek az ő látomásai. A műsor „a mai eltávolodás és az uniformizálódás ellen keres szenvedélyes és egymásra figyelemmel teli válaszokat”, ahogy a meghívón olvashattuk. Bízva a koncertszínház lehetőségeiben, hogy a zene erősíti a mondanivalót, remélhettük, hogy a versek újjászületnek és új értelmet is kapnak a színpadon.

A színpadon, melyet egész műsoridő alatt beborított a sötétség s a halványan fel-felvillanó fények játéka. A fényművészet, a háttérben felbukkanó, állandó mozgásban lévő képek folyamatos rezgést adtak a szemnek. S ezen a rezgésen keresztül adtak hangsúlyt a verseknek, esszérezleteknek. A művészet több ága volt jelen egyszerre. A fény, a kép, a zene, a szöveg együttes művészi megjelenése a maga komplex módján befolyásolta a nézőt és vezette végig a költő életútján. A gyermek Csoóri útkeresésétől kezdve azon a küzdelmes úton, melyen vívódásai, lázongásai, szerelmei és szelíd természetszeretete vitték előre. Csoóriról Szokolczay Lajos azt írja: „Zrínyi kezéből vette ki a kardot, s Kosztolányi selyemsálát csavarta a nyakára.” Az úrbéli misztikus zene hangjai mellett a Csoóri-féle kardvillóságok adták a lüktetést. A háttérképen felvillanó fák, a katonák, a kérdés, hogy mi köt ide minket. Villanások a szövegben a történelmi időkről, melyeknek áthallásai nem lehetnek véletlenek. Ahogy a költő írja, „ideköt idegzsállaival a szél”. S ezeknek az idegzsállaiknak a vibrálása, a hó, a hóhullás újra és újra megjelenik a versekben lévő küzdelmekben és veszteségekben.

A basszusgitar zord futamai néha jól tükrözték ezt a vibrálást, de néhol elnyomták a szövegmondást és az énekes hangját. Hegedűs Bori szép énekhangja, vers- és prózamondása tisztább, érthetőbb volt, mint a műsort rendező színésztársáé, aki néhol kicsit siettetette a gondolatok közlését. Az énekes és a zenészek jó érzékkel alkalmazkodtak a szövegekhez és a képekhez. De a színpadi sötétségben a zene is lüktetett, mély, sötét és zúzmarás volt, mint a képeken a havas faágak. S a zord futamok szétrobbantották a mélység csendjét, melyet jó lett volna hallgatni kicsit. Nemcsak szöveggel, de a zenével is meg lehetett idézni Bartók New York-i bolyongásait, útkeresését. Az ő népzenei dallamának rövid felcsendülése lélekemelő volt. Mint ahogy megjelent Pilinszky is önmarcangoló, filozofikus gondolataival, mély istentiszteletével Csoóri látomásain keresztül. De a jó barát, Nagy László szelíd természetszeretete, mosolya visszatérítette a reményt.

„Hiszen az igazi költészet mindig szembesülés az igaztalan, romboló étellel” – írta Csoóri. S az ő igazi költészetét itt virtuóz gitár- és szintetizátor-szólók, dübörgő dob löktetése kísérte. „A zene erősíti a szöveget” elv itt is érvényesült. De néha túl erőteljes, felkavaró volt. Nem érzékeltette sehol a műsor alatt a költő helyenként aggódó, melankolikus, lágy hangját, csak a reményvesztettségét. A hangszerükön kiválóan játszó muzsikusok, a QJÜB együttes tagjai fokozták az előadás feszültségét. Számomra azonban hiányzott a lágyabb népzenei motívumok, népdalok hangja, ami közel állt a költőhöz. Bár lehet, a fiatalabb generációnak ez a zene többet jelent, mint a népi dallamok. Hiányzott a hó hullásának csendes hangja, a fák zúzmarás ágainak méltósága: „fejemben hó emléke, hó, hó, mintha egy katedrális vakolata hullana csöndben.”

Valami fényt reméltem a műsor végére. Bármilyen nehéz is volt az a világ, melyet a költő megélt, s bármilyen nehéz is a mostani élet, a fényesség kell. A fénynek az embert meg kell világítani. A fénynek reményt, erőt kell adni úgy, ahogy a nap is teszi. Mindennap felkel, fényt ad és járja útját. A sötétségben néma csend ült a nézőtérre a műsor végén. A költői képek, gondolatok még ott kavargtak a nézőtér felett. Csoóri Sándor ott járt köztünk, s szinte hallottam szavait:

„Még jönnek évek, talán még jönnek,
de aki látni akar engem,
így lásson majd gyöngén is erősnek,
az ég sátorponyvája alól kilépni végleg.”

Molnár Erzsébet

Sok jó hangszer kis helyen is elfér

The Bluesberry Band-koncert.
Papírkutya, 2025. október 30.

Úgy alakult, hogy október 30-án több program közül is válogathattam (szokatlan dolog ez egy szimpla csütörtöki napon, pláne ősszel), de alapos megfontolás után úgy döntöttem, hogy a Papírkutya felé veszem az irányt, mert régen jártam már ott, és hiányzott a hangulata.

Spoiler alert: nem bántam meg. Nagyon nem.

Ezen az estén az akusztikus élményeket az a The Bluesberry Band szolgáltatta, amely némi alkotói szabadság és újraszerveződés után idén májusban, a Gizella-napokon debütált új felállásban. Két dologra voltam nagyon kíváncsi az estével kapcsolatban. Az első egy nagyon egyszerű, gyakorlatias kérdés volt – hogy a csudába fognak elférni nyolcan a színpadon? Erre gyorsan megkaptam a választ – és szerencsére nem az volt a megoldás, hogy otthon hagytak volna bárkit. Elfértek ugyan, de tény, hogy a megszokottnál több időt vett

igénybe a hangbeállítás. Mellesleg nemcsak a színpad, hanem az egész hely is tele volt, s elmondhatjuk, hogy a veszprémi zenészközösségre jellemző összetartásnak köszönhetően az egy kultúrkoksmára jutó basszusgitárosok száma valószínűleg csúcsokat döntögetett.

A másik kérdés, ami foglalkoztatott, kicsit összetettebb. Adott ez az 1996-ban alakult, jövőre a harmincadik születésnapját ünneplő zenekar, amely egyértelműen nagyszínpadi produkcióiról ismert – vajon hogyan boldogulnak „kamaraverzióban”? Mennyire tudják a megszokott, lendületes programot a hely adottságaihoz igazítani?

Ezen töprengtem a pultnál ülve, ahogy az *Ain't Messin' Round / Gimme Some* medley-vel elindult a koncert. Ezzel el is dőlt, hogy nem váltottak lágy, simulékonyabb, urambocsá! akusztikus vonalra. A setlistet illetően egyébként egyértelműen megállapítható, hogy a zenekart gyakran foglalkoztatják az időjárási jelenségek, főként a lehulló csapadék mennyisége, így hallhattuk az *I Can't Stand the Raint* és a *Feels Like Raint* is.

Az esős nóták után meghallgattuk az ötvenes évek tánczenei stílusában feldolgozott punknótát, a *Should I Stay or Should I Go*-t, valamint utaztunk kicsit az ikonikus rózsaszín Cadillac-kel, s ezután felragyogott a nap a zenekar életében régi bútordarabnak mondható *I Can See Clearly Now* című slágerrel.

Bevallom, sokáig úgy éreztem, hogy túljátszott már ez a Johnny Nash-dal, de a megújult, háromvokális hangzásban egészen másként szólt. Ugyanezt éreztem a többi olyan dalnál is, ami évekkal ezelőtt is szerepelt már a zenekar repertoárjában (ilyen például a Led Zeppelin-diszkográfiából játszott *Rock and Roll*). A többvokális zenekarok esetében olykor felbukkanhat a rivalizálás veszélye – itt azonban biztos állok, hogy a három vokalista egyértelműen húzza, inspirálja egymást, építkeznek egymás ötleteire, és ebből a fúvósok hathatós segítségével, valamint Nagy Gergő gitárjátékával kiegészülve egészen egyedi medley-k, megoldások, szívmelengető pillanatok születnek – például így kerülhetett fel a repertoárba az *It Takes Two* is, egy igazán ütős verzióban.

Visszakanyarodva arra a bizonyos második kérdésre – hogy működhet-e a The Bluesberry Band egy olyan kisebb, zárt helyszínen, mint a Papírkutya –, a válasz egyértelműen leolvasható volt minden vendég arcáról ezen az estén. Az át gondoltság, a lelkesedés, a profizmus és a szakmai alázat garantálta, hogy a produkció idomult a helyi adottságokhoz. Lehet, hogy táncolni kevés volt a hely, de pont elért az összes hangjegy és a jó hangulat is.

Nyakas-Fehér Fatime

Egy természetvarrat

Géczi János: *Természetvarrat*. Tíz szegedi dekollázs 2025. Szege-di Tudományegyetem, Bartók Béla Művészeti Kar, kiállítási tér. 2025. november 14. – 2026. február 7.

A Kentaur, a hiány és a varrat

Géczi János életművében versek, regények, esszék, művelődéstörténeti és kultúranropológiai tanulmányok mellett a képzőművészet külön alkotói félszigetet képez. Az 1980-as évektől napjainkig a képversek, fotómunkák és kollázsok után dekollázs oeuvre-t hozott létre, amelynek több ezer darabos léptéke, sokoldalúsága és vizuális esszenciája a magyar kortárs művészet megkerülhetetlen része. A Géczi-dekollázsok egy régi-új jeltípus, a mitologikus és antropocén Kentaur, az ember és a természet alkotta hibrid kép művészeti világgéppé fejlesztése. A dekollázsok olyan szuperfelületek, amelyeken a természet találkozik a világot és önmagát megérteni vágyó, 360 fokban kinyíló emberrel. Géczi keretezése: az anyag interakciója a megfigyelővel.

Az elpiszkolódott, tépett, roncsolt plakátok, a Géczi János-féle dekollázsok apropói arról beszélnek, hogy a modern nagyvárosok ipari hajnalán miként törte át a házak falát a rajzolt, a festett és a nyomtatott kép. Miként zuhantak a betűk, a történetek és az elméletek a könyvek lapjairól ki az utcára. Miként váltott át a kandaló előtti személyes olvasás előbb fogyasztásba, majd közösségi barikádba, és lett globális káosz. Hogy a társadalmi hirdetések mögött a hatalom akarása van, azon kívül semmi sincs ott, csak ragasztó és papír. De arról is beszélnek, hogy nonsokára már csak a kihajított, az elhasznált, az eldobott lesz a valamikori nyersanyagok felváltó szemétuniverzum, az alapanyagok egyetlen, de ma még ismeretlen, hogy miként, utánpótlása.

És arról is beszélnek, hogy a glamourba öntött tárgyak, mint időben végtelenített, de tét nélküli *Odüsszeiák*, elfedik, kisajátítják a lét horizontját. Az van jelen, ami láthatóvá tehető. Géczi dekollázsai révén pedig látható lesz a szél, az eső, a napfény, a tenger vize, és arról beszélnek, hogy a meteorológiai jelenségek, a teóriától távol, egy feltételezett vagy kívánatosnak tartott rend által meghatározott Föld és egy metastabil egyensúlyban lévő Naprendszer között az univerzum által karbantartott és remekbe szabott rendtelenség van, amit meg kell értenünk, különben itt a vég.

Az ember hiány által meghatározott. A megismerésben a tudat és a világ nem közvetlenül találkozik, hanem mindig egy varrattal van összekapcsolva: nyelvi, fogalmi vagy kulturális mediációval. Mintegy a nyelv által vagyunk kivarrva a termé-

szetből. Ami az emberrel létrejön, az a természettel együtt van. A tudás mindig valamilyen összevarrás, nem tiszta közvetlenség. A természetvarrat a megismerés feltétele, egyben a korlátja. A természetvarrat egyszerre hiány (a szakadás helye) és cél (a megértett, az egybevarrt univerzum).

A dekollázsok a természet által átvart plakátok. A spektákulum Géczi által újrahaznosított tekintete, amelyben a természetvarrat egyben a nézői narratív tekintet kamerája is. Amint felfedező tekintetünket a dekollázsokra vetjük, elővilan a természetvarrat tekintete is.

Expozíció és expedíció

Géczi dekollázsai, ready made-jei cselekvés alapú képarchitektúrák, évtizedek alatt kiérlelt lelemények és létesítmények. Talált tárgyak és tudatos kutatómunka eredményei. Géczi expozíciója láthatóvá teszi az ember és a természet alkotta pszeudoarcheológiai leletet, a Kentaurt. A nézői jelentésfeltárással bekövetkező expedíció pedig friss narratívába vonja, mintegy feltárja az új hibrid jeltípust. A világban benne lét keretében az ember a világot mindig jelentésszerű összefüggések hálójaként éli meg, varrja össze. A kép és a nyelv az a közeg, amelyben az értelem megvalósul, és a jelentésszerűség a természetvarrat mentén kialakul.

A jelentéskifejlés a műben benne lévő potenciál feltárása. Giorgio Agamben szerint ez az adott műben kimondatlan marad, de megköveteli, hogy feltárják és kifejtse. A jelentés így egyfajta diaszpóráként létezik, melyet folyamatosan össze kell gyűjteni és el kell rendezni. A jelentésfeltárás és a jelentéskifejlés révén lesznek Géczi dekollázsai az emberi észlelés, érzékelés, gondolkodás és a dolgok (a tágasan szétszóródott világadottságok) új jeleivé. Hol játékosan invitáló, gyorsuló, hol pedig tiszteletet kiváltó, kontemplatív befogadási menetek energiaközpontjává. Világra nyitott ablakokká, amelyekben keresztül nemcsak a látvány tárul elé (minek látszik a világ?), hanem a szemlélő teljes világfelismerő rendszere is (miként látszódik a világ?), valamint az, hogy ebben a cselekvés alapú képben az ablak egy medialitás (a világ része és szemlélője egyszerre vagyok).

A Géczi-dekollázsok példaszerűek, mert a jelenségek szemlélése a maguk megismerhetőségének a médiumában ágyazottak. Valamint paradigmaticusak, mert egy új nézőpont tűnik fel a horizonton, a hibrid Kentauré. Rajta keresztül a természetvarrat egyrészt vizuálisan észlehetővé, másrészt elbeszélhetővé, narratív mezővé válik.

Ami látszik és ami felsejlik

Géczi dekollázsai a természetbe és a természetnek kitett plakátok újrafeldolgozásai és pszeudoarcheológiai kiterjesztései. Esztétikai értelemben szinte a végsőkig minimalisták, elvenni lényegi jelentésszerűségükből lehasítása nélkül már nem lehet. Egyben a végsőkig maximalisták, sőt polifonikusak és transzauktorálisak, mert nemcsak bevonják a nézőt végső jelentésmorajlásuk kialakításába, hanem konceptuálisan a szerzőségbe állítják bele a

fennálló világ tágasságát, azaz az emberen kívül a dolgok és a természet folyamatainak értelmet generáló jelenlétét is.

Létrehozásukban a társadalom (a gazdaság marketingspirálja), a természet aktorai (a meteorológia elemei) és más emberek véletlen ténykedései (a véleménynyilvánítás ad hoc kreativitásai) egyaránt részt vesznek, a Géczi-tárlatok konkrét nézőivel egyetemben, ezért szinte közösségi alkotások, együttes varratok.

A Géczi-művek origója

a jelek keletkezése, a jelek befogadása és a jelek medialitása. A Géczi-mű egy kép-, szó- és fennálláshorizont, amelyben az összefüggések interaktívan, a jelentéskifejlésére irányulva egybegyűlnek a varrat helyén. Géczi képzőművészeti munkáinak kerete tág: maga a világ eseménye. Az ember és a dolgok azonos időben történő kölcsönösségen alapuló installációja, az a pillanat, amikor „azok rálelnek a számukra leginkább megfelelő létezési formára” (Géczi J.: *Kentaur*), és a széttartó részek összevarródnak bennünk.

Mindez a néző számára egyszerre tűnik ajándéknak, esztétikai élménynek (vizuális expozíciónak) és elvégezendő feladatnak (narratív expedíciónak). A tényszerű létezők felismerésének és általános kitekintésnek, azaz a sémák, mintázatok, rendszerek nyomán követésének. Ebből fakad a rájuk vetett pillantásunkból adódó tapasztalatunk, miszerint olyan tekintetek, amelyek nemcsak szépek, de kellően összetettek is. Rögtön érzékeljük, hogy amit nézünk, az nem ugyanaz, mint amit látunk. Miközben szembeállunk egy Géczi-képpel, majd nekilódulunk és szaguldani kezdünk a részletei nyitotta, sürgető mélységekben, világos lesz előttünk, hogy a Géczi-művek performatívak, tehát cselekvésalapúak.

A nézők a hiányt kiegészítik. Az élmény éhsége a vizualitást a narratívával egybevarrja. Tudatosul, hogy az ember egy radar, ami veszi és adja a világ jeleit. Egyszerre állunk a centrumban és a periférián. Az itt- és ottlétünk kettőse alapján Géczi sejtése detonál; miszerint a világ létezése kollázs, amint a dolgok bennünk összeérnek, a világ megértése pedig dekollázs, azaz egyszerre feltakarjuk (Visky András: *Géczi János tépéseiről – tizenhárom tételben*. In *Géczi János Feltakarás / Géczi János dekollázsai*, kísérőkiadvány. Műcsarnok, 4. l. Budapest, 2024), feltárjuk és egyben akaratlanul elfedjük ezt az összeérést. A látó test a látható világ varrata. A látás aktusa nem elválaszt, hanem összeköt, de mindig marad egy hézag, mert a kép mindig kettős: az, amit látunk, és az, ami minket néz.

Kurdy Fehér János

Hollywoodba a Hangvillából

Beszélgetés *A filmsztár* című darabról Juhász Anna Irodalmi Szalonjában. A Hangvilla kávézója, 2025. november 16.

Az összejövétel a telt házas ősbemutatót követően az intézménykomplexum kávézójában – az adott tér által is meghatározott körülmények folytán – a feltételezhető érdeklődéshez képest foghíjasabbnak bizonyult.

A Pannon Várszínház produkciója, *A filmsztár* című vígjáték adta a kiindulási pontot a szalonban elhangzottakhoz. A komédia szerzője Peter Quilter, nemzetközi híró brit színpadi szerző, aki e darabját egyenesen a vesztprémi adaptáció rendezőjének, főszereplőjének, Szelle Dávidnak küldte meg. Ennek értelmében a szalon egy világpremier apropóján vizsgálhatta a színház és az irodalom kapcsolódási lehetőségeit. Juhász Anna közismert irodalmár szalonjában a darab szereplői – Szelle Dávid (Cila) mint Justin, Kékesi Gábor mint Tyler és Fekete Linda mint Ashley – és jelmeztervezője, Vincze-Bor Viktória adták egymás kezébe a mikrofont.

A szalonbeszélgetés előtt azonban ildomos szólni *A filmsztár* előadásról. A kétrészes játékban – tartózkodva a konkrét fordulatok taglalásától – a menő filmcsillag, Tyler közutalat tárgyává válik egy ünnepi alkalommal bekövetkezett bal eset miatt, amit a közimádatnak örvendő divának okozott. Elfordulnak tőle az impresszáriók, producerek, rendezők és pályatársak. Ashley-vel, az asszisztensével és a csak telefonhangként közreműködő Hannah-val azon törnek a fejüket, miként lehetne a szégyenletes esetet menthetővé vagy feledhetővé tenni. Így kerül a képbe a hollywoodi macsó (Tyler) kertjébe némi szerencsével éppen akkor magát befészkelő vidéki „nőmand” (Justin). Már-már kialakulóban a luxusövezetből, amikor kósza ötlettől vezérelve úgy döntenek, neki jut az a mondvacsinált szerep, hogy újra a figyelem középpontjába vonja az Adonisz-alkatú celebet, amitől az majd rosszcsontból újra az érdekes bohém pózt veheti fel.

Fordulatot fordulat követ: tetőpontokat mélypontok váltanak. A filmipar extremitásai, a mainstream szertelenségei, a fake news és a deepfake ördögi machinációi és a cinikus social media mozgatják-kuszálják a szereplők sorsát. Egyszer Justin, másszor Ashley kerül nyeregbe, Tyler hol fellelkesül, hol kétségbeesik, hogy a férfiak és a nő szembesüljenek azzal: milyen könnyen jön a siker, olyan könnyen következik a kudarc. Mindez a jellem- és helyzetkomikum eszköztárának kavalkádjával.

A vezérkonfliktus és az epizodikus bonyodalmak úgy jutnak nyugvópontra a darab végére, hogy a megoldandó lelkiismereti kérdésekre a választ mégiscsak a nézőnek kell megadnia.

Az ősbemutató-világpremier közönségsiker lett. Az első részben talán a kelleténél jobban felpörögtek a hősokeket megszemélyesítők, különösen az Ashley-t alakító Fekete Linda. Ekként a második rész adott kiegyensúlyozottabb játékot, habár a hatásszüneteknek szánt alkalmak akkor is itt-ott inkább tűntek üresjáratnak. Fekete Linda az erotikus jelenetekben játszott hitelesen, Kékesi Gábor Tylerre egyenletes és dramaturgiailag meggyőző alakítással ajándékozott meg bennünket, míg Szelle Dávid ügyesen küzdött meg a kettős kihívással, hogy rendezte és játszotta is a darabot.

Ennek megkoronázását szolgálta volna az Irodalmi Szalon Juhász Anna moderálásával. Az előszót Vándorfi László, a Pannon Várszínház igazgatója mondta. Emlékeztetett, hogy az Irodalmi Szalon tavaly indult náluk, és azon örömet fejezte ki, hogy ezeken az eseményeken egymást erősítve állíthatják egymás mellé az irodalmat és a színművészetet. Leszögezte: miként is lehetne színház az irodalom a szó kifejeződése nélkül.

Juhász Anna előrebocsátotta, a darab kiváltotta gondolatokat bontják ki hallgatóságunknak a szereplőkkel, a jelmeztervezővel közösen. Könyvajánlóval is készült: tematikailag *A filmsztár* című vígjátékkal kapcsolódónak értékelte Gárdos Péter *Hamisítók* című friss kötetét.

A beszélgetésben először Szelle vette át a szót. Közölte, büszke rá, hogy a tavalyi kapcsolatfelvétel után azzal a sommás

rendelkezéssel kaphatta meg Quiltertől, a szerzőtől ezt az opust: a tiéd. A bestsellereket jegyző író magyarra fordító – Csukás Márton és Csukás Barnabás – elvégezték az átültetést a mi nyelvünkre, és kezdődhetett a próbafolyamat. Ennek során, a komédia írójának elnyert bizalmával felhatalmazva Szelle Dávidék a színpadra állításkor csapatmunkában eszközölték a rövidítéseket, amikből jócskán akadt. A próbák előkészületeinek hozadékaként továbbá az eredeti műbéli személyi asszisztens karakterét férfiről nőire változtatták.

Juhász Anna Fekete Linda megszólaltatása előtt azzal szembesítette a szalon résztvevőit: bizony ennek a műnek a befogadása közben is valójában magunkon neveltünk, átérzeztünk, milyen feszültség áll fenn az utóbbi időben a valóság, az eredeti és a média tükrözésében megjelenő világ között. A jól megkomponált hamisított világ – figyelmeztetett – ijesztő távolságba került a valóságtól, ha tetszik, az igazságtól.

Fekete Linda az előkészületekről szólva emlékezett azon félelmeire, átjön-e majd a játék során a tragédia, eltalálják-e a megfelelő hangsúlyokat, és ezzel át tudják-e adni a nézőknek azt, amit a darab kifejezni akar. A végletek feszültségét kellett közvetíteni, ezzel rádöbbenteni a közönséget, milyen sok az azonosság a színpadon látottak és a saját életük, hétköznapjaik között.

Kékesi Gábor, habár azzal az epés megjegyzéssel kezdett: lám, végre hollywoodi sztárrá lehetett, a derült fogadtást követően ugyancsak a félelmekről szólt.

Attól tartottak – mondta –, a sok húzás következtében nem lesz-e túl didaktikussá a játékuk, miközben azt jól tudták, kiaknázható az az írói találmány, banális helyzetek milyen lehetetlen reakciókat tudnak kiváltani a színén.

Vincze-Bor Viktória jelmeztervezővel arra a konszenzusra jutott Juhász Anna: a törekvést, hogy a karaktereket híven kifejezze színpadi öltözékük, sikerült megvalósítania az eredetileg egyéni ruhák megalkotására szakosodott szakembernek. Ezek a jelmezek kifejezőek, amelyek jó látványt nyújtanak azzal, hogy szettként is beváltak.

Szelle a társas magány színdarabjának aposztrofálta Quilter művét a beszélgetés folyamán.

Juhász Annával közösen a beszélgetés résztvevői arra a végkövetkeztetésre jutottak: beszélgetni egymással igenis elengedhetetlen az egészséges életvitelhez. Még nincs minden veszve, ha tudunk, lehetőséget teremtünk az egymással történő személyes kommunikációra.

A záráskor Vándorfi László azon örömeinek adott hangot, hogy a világpremieres színdarab költséghatékonyan jöhetett létre. A lehető legtöbb költséget lefaragták, köszönhetően a szerző lojalitásának és a helyi közösségi összefogásnak. A szalon fogadtatását mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az est végén a beszélgetéshez méltó hozzászólásokat is hallhattunk a közönség soraiból.

Kilián László

Nord & Origo

Pannon Egyetem, aula. 2025. szeptember 28.

A Gizella Női Kar, a Telki Női Kar és a Filmhatás Zenekar közös koncertjén Ola Gjeilo és Halász Károly műveit szólaltatták meg *Nord + Origo* címmel, szünet közbeiktatásával, Borbásné Gazdag Gabriella, illetve Halász Károly vezényletével. Az elgondolkasztó filozófiai tartalom, a pszichedelikus hatású filmvetítés, az áttetszőtől a gránittömörségűig terjedő hangzások az aulát megtöltő közönség soraiban nagy sikert arattak.

Hogyan váljunk régizene-baráttá?
25 éves az Orfó Endegyűlés. Veszprém, Régióvár Napok, Jeruzsálemi templom, 2025. július 22.

Séd, 2025. 5. sz., 29. old.

Számos érzés és kérdés kavarg bennem. Ez lehet jó és lehet elgondolkasztó egyszerre. A két szerző művei emberi érzéseket boncolgatnak, sokszor mély filozófiai tartalommal, és főleg Halász Károly művében nyitott kérdésekkel, amelyeket napjainkban nem is igen lehet megválaszolni. A humanizmusa mondatja, a szeretet mindent legyőz, és talán még a borzalmak, a háború is egyszer véget ér a mindent elborító érzéstől, ha tudatára ébred az ember, mit művel. Nem tudom, de jó lenne hinni benne!

Ola Gjeilo az USA-ban élő norvég születésű zeneszerző. Művei a kis gonoszkodó trollok, a mesés fjordok, a sarki fény és a mára sajnos olvadó gleccserek (a Folgefonnát magam is megjártam) világának zenei leképezései, norvég mivoltát le sem tagadhatná, ott még minden természetközeli. Honnan tudom? Pár évet volt alkalmam ott dolgozni, betekintést nyertem ebbe az északi világba, ahol a látszólagos hidegség ellenére mélyek az emberi viszonyok. Grieg világa is valami hasonlót tükröz, persze máshogy. Gjeilo művei sokkal egyszerűbbek, harmóniavilága a populáris zene akkordkészletén nem lép túl, dallamai is egyszerűek, bár időnként hallottam egy-egy szekundúrlódást, amit a kórusok dicséretére legyen mondva, kiválóan megoldottak. Általában is megállapítható, a két kórus nagyon felkészült, biztos jó kis szólam- és együttes pró-

bák voltak. A kivetítőn megjelenő filmek – Szekeres Dávid munkája – a sarki fényről és egyéb jelenségekről absztrakt alkotásként támasztják alá a norvég-amerikai szerző mondanivalóját. A tételek sorát időközben egy vonóskvartett egészíti ki, a hangzást gazdagítandó. Halász Károly is odaül a zongorához, és a tételek közti részben nagyon egyszerű betétekkel köti össze azokat. Az egyszerűség önmagában nem baj, akkor hiányzik valami, amikor ezen nem is lép túl a mű. Értem én a vertikális zenei szerkezetet, a tömör blokkok hatásosabbak, mint a zeneileg felkészültebb fület igénylő polifonikus (értsd szólamokból felépülő) kompozíció. Ne legyünk hálátlanok, a mű átgondolt és érzelmeket megmozgató szemlélet mentén, a filmmel kiegészülve és a kórusok felkészültségével hatni tudott – Borbásné Gazdag Gabriella jól irányít. Talán ez is volt a cél, az északi (Nord) hűvösségből szerethető, bár nem túl árnyalt hangvilág tárult elénk. Hogy is mondjam a fennakadt kérdést: a film van a zenéért vagy a zene a filmért?

A szünet után Halász Károly *Origo* című műve hangzik fel a már említett két kórus és egy teljes szimfonikus zenekar színpadra állításával. In medias res, nem értem, miért kell a színpadot zene közben átrendezni, képileg és „hangilag” (zajok) is zavaró. Vagy talán ez is szándékos? Bevallom, nekem nem esett jól. A mű maga háromtétéles, *De profundis*, *Isaiah 29*, *Mondatok*, ezek a címek vallási vagy inkább hitbéli kötődést mutatnak. Erre utal egy-egy zenei téma is, ami gregorián hatású, de azért itt-ott Sztravinsz-

kar és a szólista között. Somodari Péter játéka ezt lehetővé is teszi, nem helyezi magát a zenekar elé, velük társalog, a szó igazi értelmében koncertál. A mű elején figyelmesen hallgatja a zenekari ex-
 pozíciót, készülve a megszólalásra, majd amikor elérkezik a pillanat, határozottan indul a lendületes téma, játszik és együttműködik a zenekarral. Erőteljes a hangzása hangszerének, ám puha, ha kell. A zenekart vezénylő Kováts Péter jól koordinálja a zenekart, finoman háttérben maradnak, amikor kell. A szép hangzású második tétel – amelyben nem szerepelnek fúvósok – lehetőséget ad a szólistának énekelni a hangszerén. Majd a harmadik tétel energikus, száguldó futamai a korabeli csellójáték minden akkor ismert elemét felsorakoztatják. Sokszor indul úgy a csellószólam, hogy ütemeken keresztül egy kitarított hangból nő ki a téma, mintha a kitarított hang alatti zenekari anyagból szállna ki. Ezekben a helyeken a kitarított csellóhangok beleolvadtak a kíséretbe, és onnan mint egy bűvópaták törtek a felszínre. Zenekar és szólista között tökéletes egyensúly volt. Somodari Péter minden egyes motívumot a legalapvetőbb elemekig megformált, minden frázis tartott valahová. Virtuozitása nem nőtt a zenekar fölé, hanem párbeszédet folytatott a zenekarral. Ebben a

versenyműben a kora klasszikának megfelelően két oboa és két kürt egészítette ki a vonósok hangzását.

Somodari Péter a közönség lelkesedését Bach *C-dúr csellósztíve Bourré* tételének eljátszásával köszönte meg.

A szünet után ismét egy különlegességet hallhattunk, az elsősorban operaszerzőnek tartott Luigi Cherubini egyetlen szimfóniáját adta elő a Mendelssohn Kamarazenekar. Nagy meglepetés volt ez a kompozíció. Ismét egy olyan mű, ami Veszprémben tudomásom szerint még nem hangzott el. Nem önszántából komponálta a szerző ezt a szimfóniát – úgy tartotta, ebben a műfajban az elődei már mindent leírtak –; a londoni Királyi Filharmóniai Társaság felkérésére írta. A bemutatón nem aratott nagy sikert, sokáig nem játszották, csak jóval később, Toscanini jóvoltából került vissza a hangversenyek műsorába, de nem tartozik a sűrűn játszott művek közé. Pedig megérdemelné! Cherubini nem tagadta meg színpadi vénáját. A darab tele van drámai fordulatokkal, a fúvósszólamokban gyönyörű éneklő dallamokkal, széles dinamikai skálán mozog. Cherubini hosszú élete alatt a klasszika és a romantika korszakában is alkotott; már első életrajzírói is így jellemzik, klasszikus és romantikus egy személyben. Beethoven is azt nyilatkozta róla, hogy saját maga után Cherubini a legnagyobb zeneszerzője korának. A zenekar ennek a műnek az előadására szimfonikussá bővült, kiváló fúvós zenészek és egy timpanista társult hozzájuk. Lehet, hogy a meglepetés ereje miatt, de nagyon jólesett hallgatni ezt a szimfóniát. Friss, dinamikus és dallamos. Leginkább a Haydn-szimfóniák humora és életvidámsága köszönt vissza benne, ám időnként már romantikus harmonizálással és hangszerelési megoldásokkal.

Köszönjük a Mendelssohn zenekarnak és Kováts Péternek, hogy eddig Veszprémben még színpadon nem hallott művekkel ismertetett meg bennünket. Természetesen azt is köszönjük, hogy elhívta a veszprémi származású Somodari Pétert, aki a világ sok helyén bemutatkozott már mint szólista, csak szülővárosában nem játszott érett, felnőtt művészként eddig. Jó koncert volt, érdeklődéssel várjuk a bérlet további estjeit!

Rostetterné Nagy Rita

Hatvanéves a református kántorképzés

A Veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság hangversenye. Pápai Református Ótemplom, 2025. október 18.

Varga Áron karnagy a hangversenyen tartandó áhítattal kapcsolatban írta, hogy a koncert apropója a reformáció, témája az idén hatvanesztendő magyar református kántorképzés. Különleges apropó, különleges téma. Nekünk. Az egyházzene – ha nem vagyunk vele elég elővigyázatosak – a többi komolyzenei irányzatnál is hamarabb képes rétegzenevé válni.

Korunkban az egyház közelről sem mutat népegyházi képet és jelleget, ezért nehezebb dolga van annak, aki egyházzenei hangversenyre adja a fejét, kiváltképp akkor, hogyha azt egy egész énekkar teszi. Az ilyen zenei események csak akkor tudják elérni rendeltetésüket, ha nem csupán a karnagy és néhány kórustagja hiszi, amit énekel, hanem az előadó és a közönség valamennyi tagja tudatában van annak, hogy amit tesz, amit mond, amit előad, amit lát és hall, az épít.

A reformáció apropóján és a kántorképzés gyémántévfordulóján épülni érkezünk a Pápai Református Ótemplomba. A kórus megjelenése nem volt egységes. A főként helyi reformátusokból álló közönség néhány piros nyakkendő nélküli ismerős arcot pillantathatott meg az előadókarban, hiszen a Liszt Ferenc Kórustársaság mellett a pápai Séllyei István Kórus néhány tagja is a fellépők között volt. Varga Áron mellett Márkus Luca, Ákos Dorka, Tatai Márta és Parola Csaba vezényelt. Öt karnagy, öt egymástól különböző karakter, gesztusrepertoár, kisugárzás. A hallgatóság megjelenése, életkora sem tűnt egységesnek. Hogy van ez?! Ez így van jól. Egyre több komolyzenei, sőt egyházzenei előadáson is észre lehet venni a tökéletesség erőltetés nyomait. A reformáció visszaalakítást jelent. Szó nincs benne tökéletességről, hiszen az hitünk szerint az ember számára elérhetetlen. A hangverseny sem volt tökéletes, az áhítat sem tökéletes, a taps sem tökéletes, mert mi sem vagyunk azok. Mégis minden egyes hang nekünk szólt, rólunk szólt, értünk szólt.

Épülni mentünk, és mindemellett az épülés mellett meg is tudtunk újulni. Minden alkalommal, amikor képzőművészeti alko-

tás közelébe kerülök, csodálattal tölt el, hiszen örök, szinte hibátlan, és akár évszázadok elmúltával is változatlan képes maradni. Ezzel szemben a zene pillanatnyi, ami az elhangzás pillanatában emléké válik, már ha méltó rá az előadás. Ez az előadás pedig méltó volt arra, hogy emlékké, értéké, énekel hitvallássá váljon. A műsorban helyet kapott néhány reformáció korabeli Goudimel-zsoltár mellett Gárdonyi Zsolt *Magyar ének* műve, Kodály Zoltán *121. genfi zsoltára* és Osváth Viktor *Krisztus feltámadott* kezdetű éneke is. A repertoár a függetlenek mellett az egykori és jelenlegi kántorképzősök számára is kedves, hiszen mindannyian – akik kaptunk akár egy szeletet is a hatvan esztendő tanfolyamainak lelki és szakmai ajándékaiból – magunkénak érezzük ezeket a műveket, zeneszerzőket, dallamokat, és ezt helyesen tesszük, hiszen ez a mi ügyünk.

A reformáció fogalma magában rejti a folyamatos harc, jobbításra való törekvés, szüntelen önkritika művelésén kívül az ezekkel járó konfliktusokat, ellentéteket, érdekkülönbségeket, amelyeket fel kell vállalni. Köszönjük a Liszt Ferenc Kórustársaságnak, hogy megajándékoztak bennünket a nekünk szóló alkalommal, és megerősítettek bennünket abban, hogy a tradicionális református egyházzene kincs, és mint ilyen, a fennmaradásáért küzdeni kell. Sokszor templomba nem illő, zenei stílusnak, megújulásnak még kevésbé nevezhető irányzatokkal is fel kell venni a harcot, mert érdemes. A zenei reformáció és a kántorképzés következő hatvan esztendejének a kulcsa az ilyen énekkaroknál, karnagyoknál, közönségeknél van.

Miklós Csongor

Sturm and Drang...

Bogányi Gergely és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye. Hangvilla, 2025. november 24.

...és a szentimentalizmusban gyökerező romantika nagyjait idézi meg három – német, orosz, olasz – szerző nagyszabású művén keresztül a Mendelssohn Kamarazenekar 2025. november 24-i, II. bérleti hangversenyén a Hangvilla nagytermében. A Steinway zongora is szerepet kap, Bogányi Gergely zongoraművész szólaltatja meg Csajkovszkij *B-moll zongoraversenyében*.

Mendelssohn-farsang a Hangvillában

Farsangi koncert a Mendelssohn Kamarazenekarral. Hangvilla, 2025. február 9.

Berlinoi kerthelyi farsangi koncertet szervez a Mendelssohn Kamarazenekar az idei évben. Bogányi Gergely és a Szólista és a Szólista együttműködésével a koncerten a farsangi hangulatot idéző műveket játszik a zenekar. A koncerten a farsangi hangulatot idéző műveket játszik a zenekar. A koncerten a farsangi hangulatot idéző műveket játszik a zenekar.

Séd, 2025. 2. sz., 28. old.

Nagyszabásúak a romantikus művek, a Mendelssohn Kamarazenekart is nagyzenekarrá kellett kiegészíteni fa- és rézfúvósokkal, ütősökkel, hárfával, és megnövekedett a vonósszekciók létszáma is. A Hangvilla nagytermét megtöltheti tehát a romantika áradása egy ehhez a zenei világhoz alkalmas és méltó együttessel.

Carl Maria von Weber a német–angol romantikát képviseli, és mint sok szerzőtárs,

ő sem élhetett meg magas kort, rövid élete során mégis jelentős műveket alkotott. Az esten elsőként felhangzó *Oberon-nyitány* az *Oberon*, vagy angol címén az *Elf-King's Oath* opera mesevilágát idézi meg időnként megborzongató és meghökentető hangulat- és zenei formaváltásaival. Misztikus kúrthangzás nyitja azt a változatos zenei örvényt, amely aztán az opera témáinak felhasználásával teljesebbé válik egy komplett darabbá. A dinamika, a tempó, az olykor virtuóz elemek sorozatos váltakozása, végül is az érzelmek tombolása, amely ezt a mozgalmas varázsvilágot képes megidézni a zene nyelvén, nem kis feladat elé állítja a zenekart. Nem könnyű a mű, de a zenekar eligazodik ebben a zenei kavalkádban, a karmester, Kovács Péter irányításával élénk tárják Hüon és a kalifa korának mesevilágát. Engem megfogott, úgy láttam, a közönséget is.

Csajkovszkij Op. 23 *B-moll zongoraversenyét*, legalábbis az első tétel főmotívumát, nem hiszem, hogy valaki ne ismerné. Romantikus mű a javából, zongoristák játsszák világszerte, a mű felépítése, zenei árnyaltsága, sokszínűsége, romantikus alaphangulata kérdőjelek nélküli. Pedig először elutasításra talált, hogy aztán Hans von Bülow 1878-as bostoni premierje a világhírnév felé repítse szerzőjével együtt. Biztos rossz érzés lehetett, mikor Nyikolaj Rubinsztejn kemény szavakkal utasította el a mű bemutatását, annak értékét kétségbe vonva, de Csajkovszkij maga sem lehetett egyszerű figura, olvastam Brahms elleni kirohanásáról, amiben egyszerűen gazembernek titulálja. Ez persze a zongoraverseny értékéből semmit sem von le. A három tétel: Allegro

non troppo e molto maestoso – Allegro con spiritoso (b-moll – B-dúr), II. Andantino semplice – Prestissimo – Tempo I (Deszdúr), III. Allegro con fuoco – Molto meno mosso – Allegro vivo (b-moll – B-dúr). A túlradó romantikus hömpölygésén kívül időnként egészen előremutató, a romantika kereteiből szinte kilépő hangzással, a nagyon távolról felsejlő orosz népzenei motívumokkal, a zongorajáték technikai igényességével, a mű egészének sajátos világával a darabnak a zenetörténet aranylapja in a helye. Bogányi Gergely tökéletesen érzi Csajkovszkij világát, és a „lejátszhatatlan” jelzőre rácsafolva magabiztosan, érzékenyen, virtuózan interpretál. A zenekar és a szólista muzikálisan teljesen egybekapcsolódva, a mű entitásában hat hallgatóra és elemzőre egyaránt. Ami viszont zavaró, hogy a nagyzenekar időnként teljesen kioltja a zongora hangját, egyszerűen nem hallani. Nem először fordul elő ebben a koncertteremben. Nem tudom, vagy a terem akusztikája miatt az előtérbe helyezett zongora nem „jó” helyen van, vagy kicsi a zongora, és még valami: meglepett, de Steinway ide vagy oda, elég nyersen szól a hangszer, legalábbis ebben a pozícióban. Valószínűleg akusztikai probléma, hogy a felhanggazdagság most inkább zavaró. De ez nem von le a zenekar és a szólista teljesítményéből egy jótányit sem. A vastaps és a dupla ráadás, ami mi más lenne Bogányitól, ha nem Liszt *Liebestraum* No. 3 műve és egy virtuóz keringő, azt érzékelteti, a hallgatóság nem vett észre semmilyen akusztikai problémát, mű és megszólaltatói számára teljes értékű produkcióval bűvölte el.

A Gioachino Rossini eredetileg zongorára komponált tételeiből kiválogatott és Respighi által „balettképesre” hangszerelt *A varázsbolt* (La boutique fantasque) című, nyolcelemű szimfonikus mű az est záródarabja. Számos zenei gondolat, sokféle érzettel. Bevallom, a gazdag zenei tartalom, a nagyon hatásos hangszerelési elemek, a ritmika időközönként egészen „off beates”-sége, a hárfa, a fuvolák incselkedő játéka és a lehetőfinom *pianissimo*kat robusztusan széttörő *fortissimo* tuttik ellenére sem hatott rám elemi erővel a mű. Pedig a zenekar és karmestere kitesznek magukért, és a mű nehézsége ellenére a tökéletesség felé ívelik az előadást. Kitesznek magukért, és talán ezt érzi a közönség, amikor a koncert végén nehezen engedi le a színpadról a muzikusokat és karnagyukat is. Ítésk és publikum most nem teljesen ért egyet, de nincs ezzel probléma, a siker vibráló és az öröm is a zenészarcokon.

A Mendelssohn Zenekar nagy erényének tartom, hogy a saját komfortzónájából kilépve, időnként nagyzenekarrá kikeredve képes a zeneirodalom tágabb horizontú műveit koncertszínpadra vinni, felvállalva a szervezés, az alkalmi tagokkal történő játék nehézségeit. Az egyértelmű nyertes a közönség, aki tudja és megérti: ez is érte történik.

Kovács Attila

LACZKÓ DEZSŐ MŰZEUM

LACZKÓ DEZSŐ
PIAFIATA, JELŐS GYŐRŐS
A VESZÉLYHATÁR TÖLTI HELYSÉGI
TÖRTÉNELMI ÉRTÉK
1860-1932

100 ÉVE
A LIGETBEN!

100 ÉVE
A LIGETBEN!

1925
2025
IDM
100

Kétnapos konferenciát hirdetett meg a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum együttműködésével. Az első napi előadások Veszprémben, a második nap beszámolóit Budapesten hangzottak el. Ez alkalommal az első napi programból szűkebb környékünkre, illetve a római kori Pannónia „harcias” eseményeire, védekezési lehetőségeire vonatkozó régészeti eredményeket foglaljuk össze.

Háború, régészet

Háború, régészet és kulturális örökségvédelem. Tudományos konferencia. Veszprém–Budapest, 2025. november 12–13.

Somló hegye urainak ny

A magyarság hegyi kincsei – Elvezetés történetek a Somló

2025. június 13-án nyílt, október végéig álló kiállítás három évszázados és vasvágyakat megújító kiállítás. A Somló hegyen a Somló hegy urainak ny...
A Somló hegyen a Somló hegy urainak ny...
A Somló hegyen a Somló hegy urainak ny...

Séd, 2025. 5. sz., 33. old.

A konferencia bevezetőjében a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum igazgatója, Szanyi Brigitta kiemelte a közös konferencia jelentőségét, bízva a további sikeres együttműködésben.

2025. október végéig láthatta a veszprémi közönség a Somló hegy kincseiből rendezett kiállítást, amelynek kiemelkedő lelete volt a késő bronzkorra keltezhető, 2024-ben egy korsóban talált nyakék. A Tarbay János Gábor, Soós Bence és Péterváry Tamás által (Magyar Nemzeti Múzeum – Nemzeti Régészeti Intézet, Régészeti Társ, Budapest) összeállított előadás most azonban nem az ékszerekről, hanem a címben foglaltaknak megfelelően a késő bronzkori fegyverekről és a közösségi régészet hathatós támogatásával megvalósult kutatásokról szólt. A tudományos célok között fogalmazták meg a következőket: Késő bronzkori és kora vaskori kontinuitás a Somló hegyen; Mi volt az oka a leletgyűttesek elrejtésének; Volt-e fegyverkészítés a Somló hegyen, illetve közvetlen környékén? A kutatási program keretében évente 30 fémkeresős leletfelderítést, továbbá 13 szondázót, valamint 3 tervásatást folytattak, egy vaskori halmot tártak fel és mintegy ezer szórványleletre tettek szert.

A Campona Victrixről szólt a következő, Mráv Zsolt (MNMKK Magyar Nemzeti Múzeum – Nemzeti Régészeti Intézet, Budapest) előadása *I. (Nagy) Constantinus császár győzelme Campona erődjénél* címmel, azaz a római kori Nagytétény lovas segédcsapatának táboránál vívott győztes csatáról. Az ókori szerzők is megemlékeztek erről a viadarról. Az történt ugyanis, hogy 322-ben Rausimodus szarmata király seregével átkelt a Dunán, hogy a

Római Birodalom területén raboljon, fosztogasson. Ennek véletlenül vagy tudatosan kiválasztott helyszíne a nagytétényi limes-tábor erődítménye volt. Amikor a tábor farészeit már elkezdték a barbárok felgyűjtani, megjelent elit haderővel I. (Nagy) Constantinus császár (Kr. u. 306–337), s megsemmisítő vereséget mért a szarmatákra. Ez után a győzelem után nevezte a császárt dicsőítő költeményében Optatius Porphyrius a nagytétényi tábort Campona Victrixnek, azaz Győzedelmes Camponának, és ez lett azután a Magyar Nemzeti Múzeum 2023 májusában megnyílt bemutatóhelyének a neve is.

A visegrádi Sibrik-domb lelőhelyét Rómer Flóris említette először. A késő római erődítmény területén Soproni Sándor, majd Szőke Mátyás vezetett ásásokat 1951–1952, 1970–1972-ben. A deltoid alakú római tábor és a kora középkori központ területén 2013-ban kezdődtek meg újra a feltárások. A 2025-ös eredményekről Boruzs Katalin ásátásvezető számolt be. Máthé Genovéva az előkerült nagyszámú vasleletet, köztük nyílhegyeket, vésőhöz hasonló tárgyakat foglalta típusokba, s megkísérelte meghatározni azokat a hajtógépeket is, amelyekből kilőhették ezeket a harci eszközöket. Az előadók a visegrádi MNMKK Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeumát képviselték.

Veszprémtől Herend felé haladva, a 8-as főúton járók számára ismert látvány a Séd fölé emelkedő mészkőszirtre a bándi Essegvár négyszögű tornya. A változás legfeljebb „csak” annyi, hogy mára falait megerősítették, tornyát belépésre alkalmassá tették, a toronyhoz csatlakozó falait pedig konzerválták. Az 1990-es években megkezdett ásások, a tervbe vett konzerváló munkákkal együtt, 2003-tól folytatódott. Nagy Szabolcs Balázs (Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém) az ásati megfigye-

lésekről *Ostromok és régészet a bándi Essegvárban* címmel tartotta meg előadását. Legfontosabb kérdés ilyenkor, milyen is a vár alaprajza, mikor épült és pusztult el az egyébként magán földesúri várként épült erődítmény, milyen állapotban maradtak meg a falai, bemutatásuknak milyen lehetőségei vannak. A kőfalakkal körülvett vár eddig ismert alaprajza lekerekített téglalap, amelyhez kívülről tornyok csatlakoztak. Belső területét kőfallal, árokkal osztották. Pusztulására valószínűleg a 15. század második felében kerülhetett sor az érmek, a bedőlt és már ki nem pótolta, helyre nem állított falak tanúsága szerint. A feltételezett északi kapu táján talált ágyúgolyók harci események tanúi.

A konferencia első napjának utolsó szekciójában még egy Veszprém vármegyei helyszínről, Hegyesdről volt szó. Hangodi László (Wass Albert Könyvtár és Múzeum, Tapolca) előadásának címe: *Hegyesd 1562. Egy várviszavívás terepi nyomainak vizsgálata*. A vulkáni kúpon emelkedő egykori várat 1561-ben elfoglalták a törökök, akik úgy látszik, hosszabb időre kívántak ott berendezkedni, egyúttal hozzáláttak a vár megerősítéséhez. 1562-ben azonban a magyar csapatok visszavették a várat, de annak újjáépítésére már sohasem került sor. Hogy hogyan lehet ennek a „várviszavívás”-nak a terepen megtalálni a nyomait, erre kívánt meg előadásában Hangodi László választ adni.

A négy szekcióba sorolt előadásokat szekciónként szakmai vita követte, s a kétnapos rendezvény másnap, november 13-án Budapesten folytatódott.

Palágyi Sylvia

Szanyi Brigitta, a múzeum igazgatója köszöntőjében Perémi Ágota szakmai életútját és kiemelkedő kutatói tevékenységét mutatta be. Nagy Szabolcs Balázs, a régészeti osztály vezetője is köszöntötte az ünnepeltet, a hallgatóságot és az előadókat, kiemelve, hogy a konferencián olyan szakmai tekintélyek vesznek részt, akik meghatározóak a korszak kutatásában. A program jól tükrözte a régészettudomány sokrétűségét és az interdiszciplináris módszerekkel végzett kutatások fontosságát.

Mennyi kincs

„Mennyi kincs rejlik még nálunk mindenhol...”

Tudományos konferencia „a népvándorlás zavarteli korából”
dr. Somlainé dr. Perémi Ágota tiszteletére. 2025. november 18.

Séd, 2025. 5. sz., 10. old.

Az első szekcióban a fő hangsúly a népességmozgásokon és kapcsolatrendszeren volt a késő antikvitás és kora középkor időszakában. Rácz Zsófia a hunok eredetét járta

körbe a legújabb genetikai vizsgálatok alapján, amely szerint a Kárpát-medencei populáció kis hányadát alkották belső-ázsiai származású közösségek. A Hun Birodalom bukása után egy kevert összetételű népesség érkezett ide, és nem számolhatunk tömeges keleti betelepüléssel. Vida Tivadar előadásában rámutatott arra, hogy a temetési rítus nem mindig tükrözi az egyén származását. Dunántúli és ausztriai temetők bioarchaeológiai vizsgálatai alapján kimutatta, hogy a helyi és keleti eredetű csoportok gyakran átvették egymás temetkezési szokásait. Prohászka Péter az éremleletek fontosságára hívta fel a figyelmet. II. Justinus bizánci császár uralkodása alatt a Kárpát-medencében előkerült érmék többsége *folllis*, azaz rézpénz. Ezek főként a katonai jelenlétre, illetve a kereskedelemre utalnak, ezáltal jól követhetők a bizánci-avar kapcsolatok változásai a korszakban. Samu Levente a 6–7. századi tausiroszott övgarnitúrák típusait, kronológiáját és európai elterjedését mutatta be részletekbe menően.

A második szekció főként az avar kori anyagi kultúrára fókuszált. Langó Péter előadásában a Budapest, Népfürdő utcai római erőd feltárásán előkerült granulációs fülbevalót elemzett. Áttekintette a lelet típus kutatástörténetét és korábbi félrevezető értelmezéseket. Az analógiákkal rámutatott, hogy a tárgy a késő antik és kora középkori idősakra keltezhető. Szücsi Frigyes a Csákerény–Arató-szerű lelőhelyen feltárt temető legfontosabb eredményeit ismertette. Kiemelte a különleges temetkezési rítusokat, mint a juhbőrös temetkezések, illetve bemutatta a leglátványosabb leleteket is, köztük egy rovásfelirattal ellátott orsókarikát. Pátkai Ádám Sándor Csót–Járóháza lelőhely feltárását mutatta be. Az ásás során kis arányban kerültek elő avar kori objektumok, azonban az egyik gödörből mellboglár látott napvilágot, a korszakra datálható edénytöredékekkel. Tovább árnyalja a képet egy 7. század végére keltezhető érme, ami szintén a területről került elő.

A harmadik szekcióban vegyesen megjelentek a temetkezési szokások, a kerámiák és a határvidék vizsgálata. Czuppon Tamás előadásában rávilágított arra, hogy a modern statisztikai és hálózatelemzési módszerek, valamint a mesterséges intelligencia alkalmazása nagyban segíthetik a temetők kutatását. Skriba Péter a Veszprém megyei késő avar kerámiák tipológiai és regionális jellegzetességeit elemezte, Csuthy András pedig az északnyugati „gyepű” kérdését járta körül, kiemelve a határvidék stratégiai szerepét.

A negyedik, egyben utolsó szekcióban az avar kor vége, a honfoglalás kora és a 10. század állt a középpontban. Kiss Gábor egy korábban megkezdett kutatási program felélesztését mutatta be előadásában. A program célja a Savaria grófság területének topográfiai feltérképezése és a korabeli környezet rekonstrukciója, hogy rámutasson, milyen viszonyok fogadták a betelepülő honfoglaló magyarokat. Mesterházy Károly az egyszerű huzalkarikák kutatástörténetét ismertette, bemutatva a különböző értelmezéseket az évtizedek alatt. Nem utolsósorban Takács Miklós előadásában egy 10. századi edénytípus újraértelmezését és korábbi típusba való sorolását vizsgálta felül. Rámutatott, hogy a korábbi értelmezéssel ellentétben nem szaltovói eredetűek az ívelt nyakú, kétfülű edénytípusok, habár az analógiák kétségkívül kelet felé mutatnak.

A konferencia zárásaként Vida Tivadar összefoglalta a nap eseményeit, kiemelve az előadások színvonalát és az új eredmények jelentőségét. Perémi Ágota köszönetet mondott a rendezvény szervezéséért, méltatta az előadások tartalmasságát, és örömet fejezte ki, hogy az előadók új kutatási eredményeket osztottak meg egymással és a hallgatósággal.

Sziránszki Klaudia

Balaton ké...

Balaton – Száz 7 vers. Balatoni Almanach (1967–1970) 16. – október 19.

Az első kiadás a Lació Dénes Múzeumban a Száz 7 vers kiadásának tizedik évfordulójára készült. A kiadás célja a Balatoni Almanach 1967–1970 között megjelent verseinek új kiadásának előkészítése. A kiadásban szerepelnek a Balatoni Almanach 1967–1970 között megjelent verseinek új kiadásának előkészítése. A kiadásban szerepelnek a Balatoni Almanach 1967–1970 között megjelent verseinek új kiadásának előkészítése.

Séd, 2025. 4. sz., 24. old.

Az első kötet előszót tartalmaz ugyan, azonban nincs meghatározott írás, amely a bevezető funkciót töltené be. Regénye Judit tanulmányában a Veszprém város területén feltárt őskori település nyomait és

egyéb régészeti leletek, lelőhelyek bemutatását tűzte ki célul. A szerző elsőként azt a kérdéskört érintette, hogy egy klaszrikus értelemben vett várostörténethez miként kapcsolódik a régészet által közvetített örökség. Veszprém város területén a legkorábbi nyomok a Kr. e. 6. évezredből származnak, azóta a megtelepedés változó helyszíneken és intenzitással, gyakorlatilag folyamatosan tekinthető. S. Perémi Ágota írása a település avar kori leletanyagába enged betekintést. Veszprém város területéről az elmúlt több mint tíz év alatt két új avar kori lelőhely került elő. Az eddig is jól ismertek mellett két újabb temetkezőhely (Veszprém–Kádárta–Gelemér; Csucsikai-dűlő) is jelzi, hogy Veszprém városának egykori területe már az avarság megtelepedésének kezdetétől az Avar Birodalom megszűnéséig központi szerepet töltött be. Pátkai Ádám Sándor régész, múzeumigazgató (Pápa) tanulmányában az egykori Szent György-templom környezetében végzett Árpád-kori temetkezések leletanyagáról értekezik.

Karlinszky Balázs levéltárigazgató (Veszprémi Főegyházmezei Levéltár) dolgozatában egy hangsúlyos kutatási tényezőre hívja fel a figyelmet, méghozzá a historiográfiára. A kérdés felvetése szervesen kapcsolódik az elkészítendő várostörténeti monográfiához. A tanulmány szerzője felvetette, hogy mindenekelőtt érdemes számba venni a Veszprém város történetével foglalkozó, eddig megjelent forráskiadványokat, a monografikus szempontok szerint készített feldolgozásokat, valamint a különféle folyóiratokban megjelent, a téma alapján releváns résztanulmányokat. Solymosi László tanulmányában a veszprémi káptalan középkori pecsétjeivel foglalkozik. Az úgynevezett *Fuggerzeitung*-ból, egy kevésbé ismert forráscsoportból nyert adatokat ismerteti várostörténeti szempontból Bagi Zoltán Péter történész, a Magyar Nemzeti Levéltár Győri Levéltárának igazgatója. Ez a forráscsoport tulajdonképpen 16. századi kézíratos híradásokat tartalmaz. Ezekben a másolt jelentésekben vagy a megbízott hírszerzők leveleiben fellelhető adatok jól kiegészítik az eddigi ismereteinket Veszprémről, a török időkben zajló harcokról. A tanulmány szerzője az

Várostartörténeti tanulmányok

Veszprém várostartörténeti tanulmányok 1–2. (Fogl Krisztián Sándor szerk.) és *Város születik. Veszprém város 18–19. századi történetének alapdokumentumai és alapkérdései* (Márkusné Vörös Hajnalka szerk.) Kötetbemutató. Laczkó Dezső Múzeum, 2025. november 27.

A 2024-ben, illetve idén megjelent *Veszprém várostartörténeti tanulmányok* című sorozat első és második kötetében olyan írások szerepelnek, amelyeknek szerzői a földtörténeti koroktól kezdve egészen a 20. század közepéig tárgyalják a város történelmének egy-egy szakaszát a teljesség igénye nélkül. Az első kötetben 9, míg a második kötetben 13 tanulmány olvasható.

1598 és 1604 közötti időszakból fennmaradt huszonhárom, a várossal kapcsolatos vagy onnan keltezett hír vizsgálatát helyezte írásának középpontjába. Törő Balázs néprajzos muzeológus tanulmányában az iparosélet egy speciális területébe, a képfestő szakmába vezet be az olvasót, teszi ezt oly módon, hogy dolgozatának középpontjába a Laczkó Dezső Múzeum Néprajzi gyűjteményében található 18–19. századi nyomódúcokat, azok ismertetését helyezi. A tanulmánykötetet 20. század eleji témák zárják. Nagy Szabolcs jogász, történész a Tanácsköztársaság veszprémi hagyatékát elemzi, végül Rainer Pál nyugalmazott főmuzeológus dolgozatában Veszprém katonaeletét vizsgálja a két világháború közti időszakban (1918–1939).

A 2024-es konferencia szakmai anyagát magam állítottam össze. A történész nézőpontjából vizsgálva, ahhoz, hogy egy település múltját vagy múltjának adott részeit egy csokorba gyűjtsük, mindenképpen szükségszerűnek tartottam, hogy a szimpózium bevezető előadása vagy módszertani megközelítést nyújtson, vagy egy forráscsoport értékére világítson rá. Ezért esett a választásom a kartográfiára, ami jó döntésnek bizonyult. Az idén megjelent kötet bevezető dolgozatában Somfai Balázs, a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltárának nyugalmazott főlevéltárosa Veszprém város 20. századi nyomtatott térképeivel s azok forrásértékével foglalkozott. A tanulmányok kronológiai sorrendben követik egymást, amelyek korszakok szerint csoportosíthatók.

A bevezető tanulmányt követő első néhány írásban a geológiának, valamint a régészeti kutatások bemutatásának jutott meghatározó szerep. Katona Lajos geológus Veszprém város és környékének felszíni képződményeiről számolt be egy szépen kidolgozott, részletekben gazdag tanulmány formájában. Írásának értékét növeli a mellékletben szereplő képanyag nagy mennyisége. De ez mindkét kötetről elmondható, hogy majdnem mindegyik tanulmányhoz bőséges illusztráció tartozik. Palágyi Sylvia régész dolgozata arra keresi a választ, hogy vajon jártak-e rómaiak Veszprémben, illetve a város környékén. A régész tanulmányában kitért arra, hogy a már ismert leletek mindegyike a várban szórványnak, eredeti lelőhelyét elvesztettnek tekinthető. A közelebről megjegyezte továbbá, hogy azokat másodlagosan, építőelemként használták fel a középkorban, illetve az újabb korok folya-

mán. Érmék, vaseszközök szórványosan a belvárosból is ismeretesek, s a Kálvária-dombon egy 2. századi településhez tartozó hulladékgödör került feltárára. S. Perémi Ágota írásában Veszprém városban és környékén feltárt temetők, temető-részletek, sírleletek segítségével mutatta be a Dunántúl területén megtelepedő magyarság első időszakához köthető emléksanyagot. Pátkai Ádám Sándor az idei évben egy, a veszprémvölgyi monostortól nyugatra fekvő telken végzett, magánbeurházást megelőző feltárás részleteiről számolt be. A vizsgálat során többek között feltárára került egy olyan, 10–11. századra datálható lakóépület, amelynek épen maradt a többször tapasztott padlója, két kemencéje, valamint az oldalpadkája. Ennek a középkori objektumnak a feltárása, a település kora középkori történetét tekintve, abszolút nívómnak minősül.

A tanulmánykötet következő részében a szakemberek a város középkori és kora újkori történetével foglalkoztak. Solymosi László a székesegyházban tartott királynéavatások szakrális mozzanatait ismertette. Bagi Zoltán Péter olyan 16. század végi és 17. század eleji híradásokról tudósított, amelyek közvetett vagy közvetlen formában érintették Veszprém város történetét. A tavaly megjelent kötetben a szerző ugyanezt a témát elemezte, csak korábbi éveket vizsgált. A 2025-ben megjelent kötetben szereplő tanulmány az előzőnek a folytatása. Tóth G. Péter történész, etnográfus az 1671-es és az 1674-es felségárulási perek veszprémi összefüggéseiről értekezett. Az arisztokraták és a közrendűek ellen is zajló felségárulási vádakban kulcsszerepet játszó Jóra Istvánra vonatkozó források és a Veszprémből is indukált eljárás eddig kevésbé ismert történeti szálai olvashatók a tanulmányban részletekbe menően.

A kötet harmadik nagyobb egységében az új- és modern kori kutatási eredmények bemutatásának jutott „főszerep”. Hudi József történész, a Pápai Református Gyűjtemények levéltárvezetője a reformkori társadalmi nyilvánosság intézményei közé sorolható kulturális egyleteket, különös tekintettel a kaszinókat és olvasótársaságokat állította tanulmánya középpontjába, amely tulajdonképpen egy kutatási beszámoló volt annak bizonyítására, hogy a Veszprémi Nemzeti Casino két évkönyvének (1842, 1847) tagnév sorából kiindulva elkészíthető a tagok biográfiája. Az azonos szempontok alapján összeállított életrajzok pedig alkalmasak az egyesület bázisának társadalomtörté-

neti elemzésére. Rainer Pál írásában arra világított rá, hogy a különböző egyházak, vallási felekezetek címereinek kutatása a heraldika olyan speciális részterületét érinti, amellyel a hazai szakemberek kevésbé foglalkoztak. Ebből kifolyólag a veszprémi egyházmegye főpásztorainak címereiről sem készültek ez idáig összefoglaló feldolgozások. A tanulmány szerzője különféle objektumokon (épület, síremlék, üvegablak, falfestmény, bútor, miseruha, kerámia, levélpapír, bélyegző stb.) ábrázolt címereket elemzett, egyúttal kitért arra is, hogy a megjelölt korszakban, tehát 1888-tól napjainkig miként változtak az egyházi címerhasználat szabályai.

Tóth Kelemen történész egy mára már szinte elfeledett nyomdász, Takács Szilveszter alakját mutatta be, aki majdnem két évtizeden keresztül (1898–1915) működtette a közéleti ihletettséggű *Népakarat* című hetilapot, amelyet saját maga írt, szerkesztett és nyomtatott – kezdetben a Fő utca 57-es szám, majd a Buhim utca 2-es szám alatt berendezett nyomdájában.

Nagy Szabolcs történész, jogász az 1919-es Tanácsköztársaság veszprémi felelőseinek felelősségre vonását részletezte írásában. Vizi László Tamás történész, jogász, a Kodolányi János Egyetem megbízott rektora egy, a 20. század közepén történt, rágalmozási perrel végződő választási összecsapásról számolt be. Az 1935. március végén, április elején megtartott választások országos szinten számos politikai pár- és pártharcot generáltak. Így volt ez Veszprémben is, ahol az 1932 júniusában alakult Nemzeti Néppárt alapító elnökét, Griger Miklós plébánost indította legitimista programmal. Vizi László Tamás tanulmányában bemutatta a két jelölt programját, választási küzdelmüket, valamint részletezte a mögöttük álló társadalmi és politikai erőket, csoportokat, amelyek meghatározták a választás eredményét. A beszámoló középpontjába a szerző Griger Miklós plébános Benárd Ágostra tett rágalmozó kijelentését helyezte, amelyért később bíróságon kért és kapott elégtételt a választásokat megnyerő sértett.

Az idén megjelent várostartörténeti kötet különlegességét az adja, hogy a konferencia-előadások kéziratváltozatait egy részletes régészeti bibliográfia is követi, amelyeket Palágyi Sylvia, S. Perémi Ágota, illetve Regénye Judit régészek állítottak össze.

Fogl Krisztián Sándor

